

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Ugdymo mokslų institutas

Emilija Biterytė

Edukologijos magistro studijų programa
Švietimo politikos ir lyderystės šaka
Magistro darbas

**Švietimo lyderių vaidmuo ugdant mokinių socialinę, emocinę
ir sveikos gyvensenos kompetenciją. Ekspertų požiūris**

**The Role of Educational Leaders in Developing Student
Social, Emotional and Healthy Lifestyle Competence.
Perspectives of Experts**

Darbo vadovė: Doc. Dr. Gabrielė Stupurienė

Vilnius

2025

Turinys

Įvadas	8
1. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos aktualumas ir svarba	11
2. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos aktualizavimas Lietuvos švietimo politikoje	24
3. Švietimo lyderystės samprata mokslinėje literatūroje	31
4. Tyrimo metodologija	37
4.1. Tyrimo dizainas	37
4.2. Socialinio konstruktyvizmo teorinė prieiga tyrinėjant ekspertų požiūrį į švietimo lyderių vaidmenį ugdant socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją.	37
4.3. Duomenų rinkimas.....	38
4.4. Imtis	38
4.5. Duomenų analizė	39
5. Tyrimo rezultatai.....	41
5.1. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos samprata.....	42
5.2. Atsakomybė už SESGK ugdymą.....	45
5.3. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos integracija formaliajame ugdyme	47
5.4. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos integracija neformaliajame ugdyme	50
5.5. Švietimo lyderių sąvokos interpretacija	53
5.6. Pasiūlymai švietimo lyderiams mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui	58
5.7. Individualaus vaiko socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos įvertinimas.....	61
5.8. Sėkmės rodikliai valstybės mastu, atspindintys jaunų žmonių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją.....	65
Diskusija	67
Išvados.....	71
Rekomendacijos	73
Šaltiniai.....	75
Priedai	79
<i>Priedas Nr. 1. Tyrimo instrumentarijus.....</i>	<i>79</i>
<i>Priedas Nr. 2. Interviu transkripcijos pavyzdys .....</i>	<i>80</i>

Lentelių sąrašas

Lentelė Nr. 1. Kokybinių duomenų turinio analizės struktūra. Sudaryta autorės	40
Lentelė Nr. 2 Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos sąvokos interpretacija. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.	42
Lentelė Nr. 3 Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos sąsaja su karjera ir pilietiniu aktyvumu. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.	44
Lentelė Nr. 4 Atsakomybė už mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.....	45
Lentelė Nr. 5 Informantų nuomonė apie atsakomybę už mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą. Sudaryta autorės	47
Lentelė Nr. 6 Probleminiai aspektai ugdant socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją neformaliojo švietimo aplinkoje. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.	51
Lentelė Nr. 7 Švietimo lyderių grupės. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.	53
Lentelė Nr. 8 Švietimo lyderių sąvokos samprata ir atsakomybės už socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą lyginamoji analizė. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.	55
Lentelė Nr. 9 Politinio prioriteto, teikiamo mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui, vertinimas. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.	57
Lentelė Nr. 10 Pasiūlymai švietimo lyderiams mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui mokyklos lygmenyje. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.	58
Lentelė Nr. 11 Pasiūlymai švietimo lyderiams mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui nacionaliniame lygmenyje. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.	59
Lentelė Nr. 12 Individualaus mokinio progreso vertinimo iššūkiai. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.	62

Paveikslėlių sąrašas

Pav. Nr. 1 Mokinio socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją veikiantys faktoriai ir galimos neigiamos pasekmės. Sudaryta autorės, remiantis: Šmigelskas et al., 2024; Steare et al., 2023; Vasalampi et al., 2023; Šalčiūnaitė-Nikonovė et al., 2024; Tacca Huamán et al., 2021; Sweetman, 2021; Boudreault-Bouchard et al., 2013; Rathakrishnan et al., 2023; Jankowiak et al., 2021; OECD, 2024.	22
Pav. Nr. 2 Santykis tarp pedagogikos ir socialinių faktorių, sudaryta autorės, remiantis Male & Palaiologou, 2015	32
Pav. Nr. 3 Tyrimo dalyvių kodai ir profesinės veiklos kategorijos. Sudaryta autorės.....	39
Pav. Nr. 4 Segmentų kodavimo rezultatai. Sudaryta autorės.....	41
Pav. Nr. 5 Kodavimo rezultatai: tyrimo dalyvių aktyvumas priklausomai nuo kategorijos. Sudaryta autorės.....	41
Pav. Nr. 6 Tyrimo dalyvių akcentuoti gebėjimai, priskiriami socialinei, emocinei ir sveikos gyvensenos kompetencijai. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.....	43
Pav. Nr. 7 Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo galimybės ir iššūkiai. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.	52
Pav. Nr. 8 Švietimo lyderių sąvokos interpretacija ir į švietimo lyderiams skirti pasiūlymai. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių pasisakymais.	60
Pav. Nr. 9 Individualaus mokinio į(si)vertinimas ugdantis socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.....	64
Pav. Nr. 10 Rodikliai, atspindintys socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo rezultatus valstybės mastu. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.....	66

Santrauka

Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija yra viena iš septynių bendrųjų kompetencijų, kurios per visus mokomuosius dalykus, remiantis bendrosiomis ugdymo programomis ir turėtų būti integruota į mokinių ugdymą. Šios kompetencijos svarba atspindi ir valstybės strategijoje „Lietuva 2050“, kur vienu iš siekinių laikomas visapusiškas išsilavinimas, suprantamas ne tik per akademines žinias, bet socialines emocijas bei kitas bendrąsias kompetencijas, akcentuojamas piliečių gebėjimas pasirūpinti savimi ir kitais.

2022 m. duomenimis, vertinant 5–9 klasių mokinių saviveiksmingumą paaiškėjo, kad 37 proc. moksleivių retai pavykdavo įgyvendinti tai, ką buvo suplanavę, o beveik pusė moksleivių nurodė dažnai negalintys išspręsti kilusios problemos, 46 proc. tyrime dalyvavusių jaunuolių nurodė dažniau nei kartą per savaitę patiriantys du ir daugiau sveikatos nusiskundimus, 73 proc. 5–9 kl. moksleivių merginų ir 55 proc. vaikinų pasižymėjo nepakankamu intensyviu fiziniu aktyvumu. 2024 m. krizinių įvykių fone reikšmingai padidėjusį nerimo lygį patyrė kas ketvirtas 5–11 klasės moksleivis. Prastesnė fizinė ir emocinė sveikata, didelis polinkis į alkoholio vartojimą, didesnė savižudybių rizika būdinga labiau paauglėms merginoms, nei vaikinams, jos, taip pat, reikšmingai mažiau užsiima fizinio aktyvumo veiklomis, yra labiau priklausomos nuo socialinių tinklų.

Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi darbotvarkėje iki 2030 m. akcentuojama mokyklų lyderystės svarba siekiant 4-ojo tikslo – visiems prieinamo kokybiško išsilavinimo. Nors kompetencijos svarba yra pripažįstama ir strateginiuose švietimo dokumentuose dar nuo Tautinės mokyklos koncepcijos 1989 m., jos ugdymo užtikrinimas priklauso nuo skirtingų faktorių – mokinio šeimos, socialinio kultūrinio konteksto, mokykloje suteikiamų ugdymosi galimybių.

Šio tyrimo tikslas – atskleisti ekspertų požiūrį į švietimo lyderių vaidmenį ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikatos gyvensenos kompetenciją. Tikslui pasiekti buvo atlikta mokslinės literatūros analizė, ir kokybinis tyrimas – pusiau struktūrizuotų interviu su 11 ekspertų metu surinktų duomenų analizė. Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad švietimo lyderių vaidmuo priklauso nuo pozicijos, kurioje veikiama. Iš lyderių nacionalinės švietimo politikos lygmenyje tyrime dalyvavę ekspertai tikisi politinės valios ir aukšto prioriteto socialinei, emocinei ir sveikos gyvensenos kompetencijai kuriant dermę, bet ne priešpriešą tarp akademinės rezultatus ir kompetencijų. Teikiamas prioritetas turėtų atsispindėti per praktinį palaikymą – investavimą į specialistus, pedagogų kvalifikacijos kėlimą, metodinių priemonių rengimą, kompetencijų svarbos atspindėjimą vertinimo modeliuose. Iš vietiniame lygmenyje veikiančių švietimo lyderių – mokyklų vadovų, mokytojų – tikimasi lyderystės intelekto – švietimo lyderiai patys turi būti pavyzdžiu jaunimui socialinėje, emocinėje ir sveikos gyvensenos srityje. Ugdymo įstaigų vadovai turėtų būti ne tik vadybininkai, bet ir lyderiai, įkvepiantys visą bendruomenę, įgyvendinantys ir palaikantys iniciatyvas, kuriantys

pavyzdinę mokyklos kultūrą bei mikroklimatą, o ne laukiantys sprendimų iš švietimo politiką formuojančių institucijų.

Raktiniai žodžiai: socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija; švietimo lyderystė; formalusis ugdymas; neformalusis ugdymas; mokykla.

Summary

Social, emotional and healthy lifestyle competence is one of the seven general competences that should be integrated into the education of students through all educational subjects, based on general educational programs. The importance of this competence is also reflected in the state strategy "Lithuania 2050", where one of the objectives is comprehensive education, understood not only through academic knowledge, but also social-emotional and other general competences, emphasizing the ability of citizens to take care of themselves and others.

According to 2022 data, when assessing the self-efficacy of students in grades 5–9, it turned out that 37 percent students rarely managed to implement what they had planned, and almost half of the students indicated that they were often unable to solve the problems that arose, 46 percent young people participating in the study indicated that they experience two or more health complaints more often than once a week, 73 percent 5–9 grade girls and 55 percent boys were characterized by insufficient intensive physical activity. In 2024, against the background of crisis events, every fourth student in grades 5–11 experienced a significantly increased level of anxiety. Poorer physical and emotional health, a high tendency to drink alcohol, and a higher risk of suicide are more common among adolescent girls than boys; they are also significantly less physically active and more dependent on social networks.

The United Nations Sustainable Development Agenda for 2030 emphasizes the importance of school leadership in achieving Goal 4 – ensuring quality education for all. Although the importance of competence has been recognized in strategic education documents since the National School Concept in 1989, ensuring its development depends on different factors – the student's family, socio-cultural context, and educational opportunities provided at school.

The aim of this study is to reveal the views of experts on the role of educational leaders in developing students' social, emotional and healthy lifestyle competence. To achieve the aim, an analysis of scientific literature was conducted, and a qualitative study was conducted - an analysis of data collected during semi-structured interviews with 11 experts. The results of the qualitative study revealed that the role of educational leaders depends on the position in which they operate. From leaders at the level of national education policy, the experts participating in the study expect political will and a high priority for social, emotional and healthy lifestyle competence in creating harmony, but not a confrontation between academic results and competences. The priority provided should be reflected through practical support – investing in specialists, improving the qualifications of teachers, developing methodological tools, reflecting the importance of competences in assessment models. Educational leaders operating at the local level – school principals, teachers – are expected to have

leadership intelligence – educational leaders themselves must be role models for young people in the social, emotional and healthy lifestyle areas. Heads of educational institutions should not only be managers, but also leaders who inspire the entire community, implement and support initiatives, create an exemplary school culture and microclimate, and not wait for decisions from institutions that shape educational policy.

Keywords: social, emotional and healthy lifestyle competence; educational leadership; formal education; non-formal education; school.

Ivadas

Tyrimo aktualumas. Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija (SESGK) vis dažniau minima nacionaliniuose ir tarptautiniuose dokumentuose kaip prioritetinė sritis. Valstybės strategijoje „Lietuva 2050“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2023) akcentuojamas visapusiškas išsilavinimas: „... ypač svarbus tampa visapusis išsilavinimas, kurį suprantame ne tik kaip akademinį žinių, bet ir ateičiai reikalingo kritinio mąstymo, kūrybiškumo, bendradarbiavimo ir kitų socialinių emocinių kompetencijų įgijimą bei nuolatinį atnaujinimą, taip pat atsparumas ir gebėjimas pasirūpinti savimi ir kitais, kuriems prireikia pagalbos. Apie ateitį galvojantis žmogus turi rūpintis savo išsilavinimu, sveikata ir gerove, o šeima, bendruomenė ir valstybė, veikdamos kartu, sudaryti tam reikalingas sąlygas, pasirūpinti lygiomis galimybėmis visiems.“ Socialiniai ir emociniai įgūdžiai yra holistiški – jie apima viską, ką žmonės daro. Tai, ar žmonės sugeba efektyviai komunikuoti su kitais, valdyti savo emocijas, susikaupti ties daromomis užduotimis ir atlikti darbus, kurti naujas idėjas ir mokytis iš savo patirčių, yra svarbu įvairiose gyvenimo dimensijose (OECD, 2024).

Pasaulinio paauglių gyvensenos ir sveikatos elgsenos tyrimo, jau 20 metų atliekamo ir Lietuvoje, 2022 m. duomenimis (Šmigelskas et al., 2024), vertinant 5–9 mokinių saviveiksmingumą paaiškėjo, kad 37 proc. moksleivių retai pavykdavo įgyvendinti tai, ką buvo suplanavę, o beveik pusė moksleivių nurodė dažnai negalintys išspręsti kilusios problemos, 46 proc. tyrime dalyvavusių jaunuolių nurodė dažniau nei kartą per savaitę patiriantys du ir daugiau sveikatos nusiskundimus, 73 proc. 5–9 kl. moksleivių merginų ir 55 proc. vaikinų pasižymėjo nepakankamu intensyviu fiziniu aktyvumu, 2024 m. krizinių įvykių fone reikšmingai padidėjusį nerimo lygį patyrė kas ketvirtas 5–11 klasės moksleivis. Prastesnė fizinė ir emocinė sveikata, didelis polinkis į alkoholio vartojimą, didesnė savižudybių rizika būdinga labiau paauglėms merginoms, nei vaikinams, jos taip pat reikšmingai mažiau užsiima fizinio aktyvumo veiklomis, yra labiau priklausomos nuo socialinių tinklų. Moksleivių emocinę sveikatą reikšmingai veikia kriziniai įvykiai Europoje – nuo pasaulinės COVID-19 pandemijos iki 2022 m. prasidėjusios plataus masto Rusijos invazijos į Ukrainą. 2024 m. duomenimis, šių krizinių įvykių fone reikšmingai padidėjusį nerimo lygį patyrė kas ketvirtas 5–11 klasės moksleivis. Nustatyta, kad beveik tris kartus dažniau nerimą buvo linkusios patirti merginos, taip pat matoma koreliacija tarp didesnio streso – nerimastingumo patyrimo ir vienišumo jausmo bei problematiško socialinių tinklų naudojimo (Šalčiūnaitė-Nikonovė et al., 2024).

Siekiant 4-ojo Darnaus vystymosi tikslo – visiems prieinamo kokybiško švietimo – reikalinga reali mokyklų autonomija, profesionalūs, mokymo patirties turintys vadovai, kurie atliktų ne tik administravimo, bet lyderystės rolę (Ghamrawi, 2023). Mokyklų vadovų įgyvendinamos lyderystės praktikos, susijusios su mokytojų gebėjimų stiprinimu ir išorinių suinteresuotųjų šalių įtraukimu, reikšmingai pagerina mokinių rezultatus kalbų, matematikos, socialinių mokslų

disciplinose (Tan et al., 2024). Autoriai pastebi, kad mokinių rezultatai vis dažniau apibrėžiami kaip apimantys ne tik akademinius pasiekimus, tad ir lyderystės studijose reikalinga atsižvelgti į mokyklos lyderystės į neakademinius rezultatus (Tan et al., 2024). Mokyklos praleidžia progresyvų tobulėjimo elementą – įsiklausymą į bendruomenei priklausančius vaikus ir jų tėvus (Ghamrawi, 2023). Lietuvos 2021–2030 m. švietimo plėtros programoje (Švietimo mokslo ir sporto ministerija, 2021) įvardijama problema, kad „Trūksta mokyklų vadovų orientacijos į ugdymą ir mokymąsi“, o to priežastimis įvardijamas mentorystės pradedantiesiems vadovams stygius, per mažas mokyklų vadovų savarankiškumas, taip pat tai kad dauguma mokyklų vadovų didžiąją laiko dalį skiria administracinėms funkcijoms.

Socialiniam ir emociniam ugdymui, su juo susijusioms prevencinėms programoms, taip pat kvalifikuotų mokytojų rengimui skirtingose Lietuvos savivaldybėse skiriami netolygūs resursai. 2022–2024 m. 35 savivaldybės iš 60-ties iniciavo ir finansavo ugdymo įstaigoms skirtas priemones mokinių socialinėms ir emocinėms kompetencijoms ugdyti, 36-ose iš 60-ties savivaldybių trūksta mokytojų, parengtų dirbti pagal Gyvenimo įgūdžių programą, savo pavaldumo mokyklų tikslinius mikroklimato tyrimus atlikto 22 savivaldybės, o mikroklimato gerinimo priemones iniciavo 11 savivaldybių (Švietimo mokslo ir sporto ministerija, 2024b).

Vienas iš kompetencijomis grįsto ugdymo iššūkių – objektyvus kompetencijos matavimas ir rezultatų įvertinimas tiek individualaus mokinio, tiek visos švietimo sistemos lygmenyje (OECD, 2024).

Temos išskirtinumas ir ankstesni tyrimai. Trūksta tyrimų švietimo lauke, kuriais būtų nustatyta skirtingų švietimo ekosistemos dalyvių – mokyklų vadovų, švietimo politikos kūrėjų ir įgyvendintojų, nevyriausybinių organizacijų ir kt. vaidmuo ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją. Švietimo lyderystės tyrimuose fokusuojamasi į švietimo lyderių veiksmų įtaką pamatuojamiems mokinių akademinius rezultatus, bet ne į socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos ar kitas kompetencijas. Taip pat pastebima, kad dažniausiai švietimo tyrimų lauke randamose publikacijose švietimo lyderiais yra laikomi pedagogai – mokytojai mokyklose, dėstytojai universitetuose, šio tyrimo kontekste, vadovaujantis visuminiu švietimo sistemos suvokimu, tyrime dalyvaujantiems ekspertams paliekama galimybė patiems nuspręsti, ką jie laiko švietimo lyderiais konkrečiai mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo kontekste.

Tyrimo tikslas. Atskleisti ekspertų požiūrį į švietimo lyderių vaidmenį ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikatos gyvensenos kompetenciją.

Tyrimo uždaviniai.

1. Apžvelgti švietimo tyrimų lauke atliktus tyrimus socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos tema.

2. Apžvelgti Lietuvos švietimą reglamentuojančius dokumentus, kuriuose aktualizuojamas mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymas.
3. Apžvelgti švietimo tyrimų lauke atliktus tyrimus švietimo lyderystės tema.
4. Remiantis socialinio konstruktyvizmo teorija, atskleisti ekspertų požiūrį į švietimo lyderių vaidmenį ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikatos gyvensenos kompetenciją.

Tyrimo objektas. Švietimo lyderių vaidmuo ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė, pusiau struktūrizuotų interviu su 11 ekspertų metu surinktų duomenų analizė.

Darbo struktūra. Įvadas, teorinė dalis, empirinė dalis, diskusija, išvados ir rekomendacijos.

1. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos aktualumas ir svarba

Socialiniai ir emociniai įgūdžiai yra holistiški – jie apima viską, ką žmonės daro, tai, ar žmonės sugeba efektyviai komunikuoti su kitais, valdyti savo emocijas, susikaupti ties daromomis užduotimis ir atlikti darbus, kurti naujas idėjas ir mokytis iš savo patirčių, yra svarbu įvairiose gyvenimo dimensijose (OECD, 2024). **Sudėtinga nustatyti, kiek ir kaip kokybiškai Lietuvos švietimo sistemoje ugdoma socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija.** Vienas iš kompetencijomis grįsto ugdymo iššūkių – objektyvus kompetencijos matavimas ir rezultatų įvertinimas tiek individualaus mokinio, tiek visos švietimo sistemos lygmenyje. Dar 2013–2020 Valstybinėje švietimo strategijoje teigiama, kad „Gebėjimų vertinimo sandara neatitinka mokymosi visą gyvenimą realijų ir neskatina nuosekliai kaupti kompetencijų, nėra adekvati dalies kompetencijų savasčiai, netampa saviugdos ir savikontrolės priemone. <...> Visuomenė mažai žino apie naujausius ugdymo tikslus, siekiamas išugdyti kompetencijas, įteisintas oficialiuose dokumentuose, nes silpnai įtraukiama į jų formavimą. Vyrauja nuomonė, kad reikalingų kompetencijų, ypač susietų su kūrybiškumu, technologiniais praktiniais žinių pritaikymo gebėjimais, bendravimu, verslumu, organizuotumu ir kita, neugdoma arba neišugdoma, nes nesama šių kompetencijų įvertinimo ir pripažinimo mechanizmų“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2013). Nors minėtos strategijos laikotarpis jau pasibaigęs ir Lietuvos švietimo sistema paremta jau naujais strateginiais tikslais, problema išlieka vis dar aktuali – bendrojo lavinimo sistemos vertinimo sandara neatspindi kompetencijomis grįsto ugdymo modelio.

Kadangi trūksta tyrimų, skirtų nagrinėti potencialioms socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos (ar jai alternatyvių) vertinimo metodikoms, apžvelgti tyrimai švietimo tyrimo lauke, orientuoti į bendrųjų kompetencijų, t. y. nebūtinai išskirtinai socialinių – emocinių ir sveikos gyvensenos, vertinimo – pamatavimo modeliai. Tyrėjai, ieškantys būdų išmatuoti asmens sisteminio mąstymo kompetenciją įvardija tiesioginį kompetencijos susietumą su žiniomis – jei asmeniui trūksta žinių specifinėje atskiroje srityje, jam sudėtinga matyti skirtingų sričių visumą kompleksiskai (Roczen et al., 2021). Egzistuojantys instrumentai, matuojantys sisteminio mąstymo kompetenciją, apima vieną ar daugiausiai du subjektus, tyrimo instrumentas – testas – buvo kuriamas remiantis ne konkrečiais mokykloje dėstomais dalykais, kaip anksčiau sukurtuose sisteminio mąstymo kompetenciją matuojančiuose instrumentuose, tačiau Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi tikslais (Roczen et al., 2021). Nors tyrėjų nagrinėta sisteminio mąstymo kompetencija išties kompleksiška, ji orientuota daugiau į žinių, nei gebėjimų lygmenį. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos atveju, galima pamatuoti konkrečias žinias, sukurti joms skirtingus kontekstus, tačiau gebėjimų lygmenyje atsiranda begalinis kiekis kintančių kontekstų, kuriose to

paties besimokančiojo kompetencija gali pasireikšti skirtingai. Atsižvelgiant į tai, kad nėra išplėtotas vertinimo modelių, matuojamų rodiklių, kuriais būtų matuojama žmogaus socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija visuose trijuose kompetencijos dėmenyse – žinių, gebėjimų ir nuostatų lygmenyse, **šiam tyrime nuspręsta apžvelgti duomenis, kurie potencialiai atspindi ir mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo pasiekimus ir spragas valstybės lygmeniu.** Toliau pateikiama su kompetencija susijusių fizinės ir psichinės sveikatos rodiklių analizė.

Paauglių emocinė sveikata. 2022 m. moksleivių gyvensenos ir sveikatos elgsenos tyrimo (Šmigelskas et al., 2024) duomenys atskleidė, kad nors nuo 2002 m. iki 2018 m. paauglių pasitenkinimas gyvenimu gerėjo, pastaraisiais metais pastebėtas neigiamas pokytis, rezultatai atskleidžia:

- 18 proc. tyrime dalyvavusių 5–8 kl. moksleivių nurodė nesijaučiantys patenkinti gyvenimu;
- dvigubai daugiau merginų nei vaikų savo psichologinę gerovę vertina kaip žemą;
- kas penktas Lietuvos 5–9 klasių moksleivis jautėsi vienišas, merginos vienišumą jautė beveik dvigubai dažniau nei vaikinai;
- kas ketvirtas tyrime 5, 7, 9 ir 11 kl. dalyvis patyrė vidutinio arba aukšto lygio nerimą, apie pusę visų apklaustų vienuoliktokų nurodė išgyvenę skirtingo lygio depresinę būseną;
- maždaug kas penktas apklaustasis vienuoliktokas nesijautė patenkintas gyvenimu, o apie 40 proc. pasižymėjo žemesniu nei vidutiniu psichologinės gerovės lygiu, 7 proc. moksleivių jautėsi nelaimingi.
- vertinant mokinių saviveiksmingumą paaiškėjo, kad 37 proc. moksleivių retai pavykdavo įgyvendinti tai, ką buvo suplanavę, o beveik pusė moksleivių nurodė dažnai negalintys išspręsti kilusios problemos, visi šie rodikliai buvo prastesni tarp merginų nei vaikų;
- 14 proc. devintokų ir 9 proc. vienuoliktokų buvo galvoję apie savižudybę, o 6 proc. devintokų ir 3 proc. vienuoliktokų yra mėginę žudyti, savižudybės rizika taip pat dažniau buvo būdinga merginoms nei vaikams;
- daugiau kaip 40 proc. mokinių nurodė jaučiantys nepakankamą šeimos, o 45 proc. – nepakankamą draugų paramą, merginos dažniau pasigedo šeimos palaikymo, o vaikinai – draugų, šio poreikio nepatenkinimas būdingas vyresniems 7–9 klasių paaugliams (Šmigelskas et al., 2024).

Santykiai su bendraamžiais. Paauglystėje patiriamos patyčios, fizinis ar seksualinis smurtas romantiniuose santykiuose ar kitoje artimoje aplinkoje, reikšmingai veikia tolimesnį psitwikėjimą savimi (Jankowiak et al., 2021). 2022 m. bent du kartus per mėnesį patyčias mokykloje nurodė patiriantys daugiau nei ketvirtadalis Lietuvos moksleivių, o 15 proc. mokinių prisipažino tyčiojęsi iš kitų. Nors lyginant su ankstesnių metų HBSC (Health Behaviour in School-Aged Children) tyrimo duomenimis, tiek patyčių patyrimas, tiek tyčiojimas iš kitų pastaraisiais metais

šiek tiek sumažėjo, pastebėtas internetinių patyčių augimas: 2018 m. tyčiojimas internete ir šių patyčių patyrimas siekė mažiau nei 10 proc., o 2022 m. šis skaičius padidėjo iki 12–14 proc. Vaikiniai dažniau nei merginos tiek tyčiojosi iš kitų, tiek ir patys patyrė patyčias tiek mokykloje, tiek internete. Patyčios buvo šiek tiek dažniau paplitusios tarp 5 klasių moksleivių (Šmigelskas et al., 2024). Paauglių savivertės skatinimas kartu reiškia ir jų apsaugojimą nuo patiriamo smurto – tiek fizinio, tiek emocinio, taip pat suteikiamą galimybę plėtoti problemų sprendimų gebėjimus, kreiptis socialinės paramos, kuri ypač reikalinga merginoms, nes jų pasitikėjimas savimi yra žemesnis nei vaikinių (Jankowiak et al., 2021). Nepaisant sunkumų puoselėjant santykius su bendraamžiais, dalis paauglių Lietuvoje vis dar anksti pradeda seksualinį gyvenimą. 2022 m. duomenimis, maždaug 1 iš 7 devintokų ir trečdalis vienuoliktokų, dalyvavusių tyrime, nurodė turėję lytinius santykius, tai yra žemiausias skaičius per paskutinius 20 metų. (Šmigelskas et al., 2024).

Santykio su tėvais įtaka. Vienas iš veiksnių, lemiančių paauglių tarpasmeninių santykių formavimąsi ir psichologinę gerovę, yra prieraišumo stilius santykiuose su tėvais (Sadovnikova, 2016). 20 metų Lietuvoje atliekamas tyrimas taip pat atskleidė tendenciją, kad vis daugiau moksleivių patiria sunkumus bendraujant su tėvais – ši problema ypač išryškėjo pastaraisiais metais, kai bendravimo iššūkius su mamomis patiriančių paauglių skaičius padidėjo nuo 17 iki 24 proc., nors sunkumų bendraujant su tėčiais tendencija buvo gerėjanti iki 2018 m., 2022 m. nustatytas problemos augimas – kas trečias paauglys nurodė patiriantis sunkumų bendraujant su tėčiu, merginoms bendrauti su tėvais buvo sunkiau nei vaikiniams (Šmigelskas et al., 2024). Malaizijoje, kurioje nepaisant vietos valdžios ir švietimo įstaigų pastangų vis dar klesti antisocialus elgesys ir 65 proc. antisocialaus elgesio atvejų sudaro jaunimas, atliktas tyrimas, kuriuo siekta nustatyti tarpininkaujantį emocinio intelekto poveikį santykiui tarp tėvystės stiliaus – autoritarinio, atlaidaus ir autoritetingo, ir antisocialaus paauglių elgesio (Rathakrishnan et al., 2023). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad autoritarinis tėvystės stilius teigiamai koreliuoja su antisocialiu paauglystės elgesiu ir daro neigiamą įtaką emociniam intelektui, o autoritetingas arba atlaidus tėvystės stiliai – neigiamą koreliaciją su antisocialiu elgesiu (Rathakrishnan et al., 2023). Autoritetingo ir autoritarinio tėvystės stilių atveju, emocinis intelektas iš dalies tarpininkauja santykiuose su paaugliu, o atlaidaus tėvystės stiliaus atveju emocinis intelektas turi kritinį tarpininkavimo efektą, nepriklausomai nuo tėvystės stiliaus – emocinis intelektas reikšmingai veikia paauglio polinkį į antisocialų elgesį (Rathakrishnan et al., 2023). Tėvų emocinis palaikymas yra kritiškai svarbus žmogaus formavimuisi paauglystėje – tai sustiprina paauglio pasitikėjimą savimi, sumažina patiriamą psichologinį stresą, ankstyvojoje paauglystėje ypač didelę įtaką tam turi mamos palaikymas. (Boudreault-Bouchard et al., 2013) Kanadoje atlikto ilgalaikio tyrimo metu tyrinėta, kaip skirtingos tėvų taikomos auklėjimo praktikos veikia paauglių emocinę gerovę. Nustatyta, kad tėvų įtaka paauglių emocinei gerovei keičiasi skirtingais paauglystės etapais – 14-likos metų paauglių pasitikėjimui savimi mama turi ne tokį reikšmingą įtaką, tačiau pernelyg

didelė kontrolė, apimanti per didelę apsaugą, brovimąsi į paauglio gyvenimą, kelia patiriamą psichologinį stresą, o tarp 16-likos ir 18-metų daro itin reikšmingą žalą paauglio savivertei, tuo tarpu tėvo įtaka paauglio savivertei ne tokia reikšminga, tačiau nuo 14-likos metų reikšmingai prisideda prie patiriamo streso (Boudreault-Bouchard et al., 2013). Atskiros dėmesio reikalauja šeimoje patiriamo smurto problematika. Smurtą artimoje aplinkoje patiriantys paaugliai jaučia kaltę, gėdą, baimę atsiverti, pasitikėti kitais, nerimą dėl šeimos iširimo, taip pat smurto patirtys atsiliepia jų akademiniams rezultatams (Sweetman, 2021). Santykio su tėvais įtaką paauglių pasitikėjimui savimi patvirtina ir Kinijoje tyrimas, kurio metu tirtas tėvams būdingas socialinis lyginimasis, t.y. savo vaiko lyginimas su kitų šeimų vaikais. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad tėvams būdingas socialinis savo vaiko lyginimasis su kitais vaikais daro žalą vaiko pasitikėjimui savimi (Liu et al., 2025). Kaip atsvarą tėvų spaudimui, tyrėjai siūlo mokyklose diegti mokiniams optimistinę mąstyseną (Liu et al., 2025). Švietime atliepti poreikį apsaugoti paauglius nuo patiriamo fizinio, psichologinio ar socialinio smurto gali socialinio emocinio ugdymo programų įgyvendinimas (Jankowiak et al., 2021). Norah Sweetman sukūrė interaktyvią dvylikos mėnesių ugdymosi programą „Up2Talk“, skirtą paauglių, patyrusių smurtą aplinkoje, komunikacijos įgūdžių ir emocinio raštingumo stiprinimui, įgyvendinant programą atliktas tyrimas atskleidė, kad joje dalyvavę paaugliai jautė mažesnę kaltę, gėdą, tapo atkaklesni, taip pat pagerėjo jų komunikacijos įgūdžiai, padidėjo įsitraukimas į akademines ir laisvalaikio veiklas, sustiprėjo santykis su tėvais, ypač mamomis (Sweetman, 2021). Svarbu paminėti, kad programos metu buvo teikiama parama ne tik smurtą patyrusiems paaugliams, bet ir jų šeimoms.

Problematisckas ekranų ir socialinių tinklų vartojimas. Peru mokslininkai atlikto tyrimą, kokią įtaką paauglių pasitikėjimui savimi ir bendrai atmosferai šeimoje turi (fubingas) (angl. phubbing) – įprotis, kuomet žmogus socialinės sąveikos metu ignoruoja žmogų, su kuriuo bendrauja, nes yra susitelkęs į savo telefoną (Tacca Huamán et al., 2021). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad paaugliai, kuriems būdingas fubingas, turi žemesnę savivertę, taip pat jų šeimoms būdingas prastesnis mikroklimatas. 2022 m. moksleivių gyvenimo ir sveikatos elgsenos tyrimo (Šmigelskas et al., 2024) duomenys atskleidė problematišką socialinių tinklų vartojimą Lietuvos paauglių tarpe:

- maždaug 1 iš 8 5–8kl. moksleivių ir daugiau nei trečdalis vienuoliktojų Lietuvoje pasižymėjo socialinių tinklų priklausomybės rizika;
- probleminis socialinių tinklų vartojimas labiausiai paplitęs tarp 7 klasių merginų (daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių 7-okių), beveik penktadalis jų pateko į priklausomybei būdingų požymių grupę;
- maždaug trečdalis Lietuvos moksleivių niekada arba beveik niekada per pamokas ar eidami miegoti skaitmeniniuose prietaisuose neišjungia socialinių tinklų ir programėlių pranešimų;
- 1 iš 10 penkiolikmečių beveik visą laiką jaučia nervingumą, nerimą neturint šalia savo elektroninio prietaiso.

Socialinės medijos kaip švietimo įrankis. Nors socialinės medijos dažnu atveju tyrimuose analizuojamos kaip žalinga veikla, veikianti tiek fizinę, tiek psichinę sveikatą, svarbu atkreipti dėmesį ir į tyrimus, kuriuose analizuojami potencialūs teigiami socialinių medijų aspektai ir panaudojimo galimybės. Austrijoje su 14–19 metų merginomis atliktas kokybinis tyrimas siekiant nustatyti, kaip paaugles veikia su sportu susijęs socialinių medijų turinys ir fizinis ugdymas. Nustatytas teigiamas poveikis sveikatos elgsenai, toks kaip didesnis paauglių fizinis aktyvumas, motyvacija mankštintis, sąmoningai valgyti, pavyzdžiui, sumažinant nesveiko maisto. Nors teigiamos įtakos nustatyta daugiau, vis dėlto, taip pat identifiкуotos ir potencialiai neigiamos pasekmės fizinei ir emocinei paauglių sveikatai dėl savęs lyginimosi su nuomonės formuotojais, sveikatai žalingų dietų taikymo dėl reklamuojamų produktų. Tyrimo dalyvių pasitenkinimas savo kūnu buvo artimai susijęs su įsivaizduojamu kūno idealu, matomu socialinėse medijose, ir išreiškiamas lyginantis su nuomonės formuotojais. Nustatyta, kad fizinio ugdymo pamokos retai motyvavo dalyves užsiimti fiziniu aktyvumu, ir skirtingai nei nuomonės formuotojų socialinėse medijose, mokytojų, kurie taip pat galėtų būti atlikti ir gražūs, paauglės nematė kaip sektino pavyzdžio. Kartu su socialinėse medijose matomu turiniu keičiasi ir suvokiamas kūno idealas – viena tyrimo dalyvė atskleidė, kad anksčiau lieknumą suvokė kaip svarbiausią siekiamybę, o dabar, medijose matydamos labiau raumeningus kūnus, įsivertino, kad pagrindinė siekiamybė yra stiprus, treniruotas kūnas, nesvarbu ar mergina yra liekna, ar stambesnė, tačiau kita tyrimo dalyvė pasirinko atsisakyti sporto šakos, kurioje intensyviai treniruojami jos raumenys, nes toks kuriamas kūnas yra nemoteriškas. Tik dvi iš trylikos dalyvių yra patenkintos savo kūnu, nepaisant to, vis tiek lyginasi su kitais. Apibendrinant skirtingų tyrimo dalyvių nuomones – socialinėse medijose vykstantys pokyčiai kartu keičia ir kūno idealo suvokimą, tačiau vis dar išlieka ribotas sveiko, gražaus kūno suvokimas, diktuojamas nuomonės formuotojų (Frühaufer et al., 2024). Galima būtų daryti prielaidą, kad tvaria socialinių medijų mada galėtų tapti ir sveikas savo kūno suvokimas bei rūpestis savo fizine bei psichine gerove.

Kriziniai įvykiai. Vienas iš Lietuvos paauglių emocinę sveikatą veikiančių veiksnių yra kriziniai įvykiai – nuo pasaulinės COVID-19 pandemijos iki 2022 m. prasidėjusios plataus masto Rusijos invazijos į Ukrainą. 2024 m. Paauglių gyvenimo ir sveikatos stebėsenos tyrimo (angl. Health Behaviour in School-Aged Children) Lietuvos tyrėjų komandos išleistoje publikacijoje atskleidžiama, kad šių krizinių įvykių fone reikšmingai padidėjusį nerimo lygį patyrė kas ketvirtas 5–11 klasės moksleivis. Nustatyta, kad beveik tris kartus dažniau nerimą buvo linkusios patirti merginos, taip pat matoma koreliacija tarp didesnio streso – nerimastingumo patyrimo ir vienišumo jausmo bei problematiško socialinių tinklų naudojimo (Šalčiūnaitė-Nikonovė et al., 2024).

Akademiniai pasiekimai ir emocinė sveikata. EBPO atliktame tarptautiniame penkiolikmečių tyrime (PISA) atliktame tyrime nustatyta, kad skaitymo pasiekimai, raštingumo motyvacija ir perdegimas – išsekimas mokykloje buvo veiksniai, lemiantys tolimensius mokinių

pasirinkimus pabaigus bendrojo lavinimo mokyklą (Vasalampi et al., 2023). Thomas Steare su komanda 2023 m. atliko tyrimų apžvalgą, ieškodami susietumo tarp patiriamo akademinio spaudimo ir paauglių psichinės sveikatos. Daugumoje tyrime analizuotų studijų akademinis spaudimas ir patiriamas stresas šiame tyrime siejamas su mokykla, namų darbais, tėvais ir egzaminais, tik kai kuriose jų su akademiniu spaudimu siejamas susirūpinimas ateitimi, mokyklos nesėkmėmis, konkurencija su broliais bei sesėmis ar bendraamžiais (Steare et al., 2023). Tyrėjų nagrinėtos studijos rodo susietumą tarp mokslo metų laikotarpio ir psichinės sveikatos rezultatų – nustatyta, kad paauglių bandymų žudyti ar savižalos, nesusijusios sus savižudybe, su psichikos sveikata susijusių apsilankymų ligoninėse buvo mažiausiai mokyklos atostogų laikotarpiais, o tai rodo galimą ryšį su akademiniu spaudimu (Steare et al., 2023). Vis dėlto, svarbu atsižvelgti į tai, kad nors tyrimuose buvo naudojamos pakankamai didelės, reprezentatyvios imtys, trūksta tyrimų pjūvių, nes akademinis spaudimas galėjo atsirasti dėl psichinės sveikatos problemų – jų turintys paaugliai gali dažniau turėti neigiamus įsitikinimus apie mokyklą (Steare et al., 2023).

Faktoriai, kurie galėtų pagerinti paauglių emocinę sveikatą. Ispanijoje atlikto, vizualia metodologija pagrįsto tyrimo metu buvo analizuojami sociokultūriniai ir aplinkos faktoriai, kurie galėtų gerinti paauglių emocinę sveikatą. Paauglių pateiktose nuotraukose, apie kurių reikšmę jie reflektavo, nustatyta kad dažniausiai fotografuota lokacija buvo namai, gerbūvis buvo siejamas su emociniu ryšiu su šeimos nariais, augintiniais, kurie išsiskiria besąlygiška meile, ištikimybe bei emocine parama, neprašant nieko atgal, draugystėmis, taip pat asmeninė gerovė nuotraukose buvo tapatinama su gamta, priklausomumo, saugumo ir pasitikėjimo jausmą kuriančiu fiziniu aktyvumu, įkvepiančiu kūrybiškumu, per kurį gali kurti emocinį ryšį su savimi. Apibendrinant tyrimo metu išsakytas mokinių refleksijas, rezultatai atskleidžia, kad gerovė siejama su skirtingais gyvenimo aspektais, santykiais, momentais ir vietomis (Sahr et al., 2025). Tyrimo rezultatai skyrėsi priklausomai nuo lyties – berniukai buvo dažniau linkę emociškai atsiriboti, mergaitės labiau įsigilino ir atviriau savo emocijomis dalinosi su kitais. Taip pat tyrimo metu vykdytų diskusijų apie socialinę sanglaudą išvados atskleidė bendradarbiavimo trūkumą tarp paauglių tarpusavyje, taip pat bendravimo su suaugusiais stygių (Sahr et al., 2025).

Fizinė sveikata. 2022 m. tarptautinio paauglių gyvenimo ir sveikatos stebėsenos tyrimo (angl. Health Behaviour in School-Aged Children – HBSC), inicijuojamo Pasaulio sveikatos organizacijos 50-yje Europos, Šiaurės Amerikos ir Azijos šalių. Lietuvoje atliekamo jau 20 metų, (Šmigelskas et al., 2024) duomenimis:

- kas penktas Lietuvos 5–9 kl. moksleivis savo sveikatą įvertino patenkinamai arba blogai;
- 46 proc. tyrime dalyvavusių jaunuolių nurodė dažniau nei kartą per savaitę patiriantys du ir daugiau sveikatos nusiskundimus, tarp jų beveik dvigubai daugiau merginų nei vaikinių;

- dažniausi tyrime dalyvavusių paauglių nusiskundimai – nervinė įtampa ir susierzinimas, kuri patiria 38 proc. jaunuolių, irzlumas bei bloga nuotaika, su kuriais susiduria 37 proc. 5–9 kl. moksleivių, taip pat liūdesys ir prislėgtumas, kuri nurodė kas trečias tyrime dalyvavęs;
- daugiausia vienuoliktos klasės mokinių dažniau nei kartą per savaitę skundėsi nervine įtampa ir susierzinimu (46 proc.), irzlumu ir bloga nuotaika (41 proc.) bei liūdesiu ir prislėgtumu (34 proc.), beveik visi sveikatos nusiskundimai tarp merginų buvo paplitę bent du kartus dažniau nei tarp vaikinių;
- 29 proc. 5–9 klasių mokinių patiria sunkumus užmiegant, tai yra 15-16 proc. daugiau moksleivių nei 2006 m.;
- per 20 tyrimo metų darbo dienomis nepusryčiaujančių moksleivių dalis padvigubėjo, o savaitgaliais nereguliariai pusryčiaujančių skaičius išaugo daugiau nei 2,5 karto (Šmigelskas et al., 2024).

Lietuvos vaikų fizinio aktyvumo situacija. 2022 m. tarptautinio paauglių gyvenimo ir sveikatos stebėsenos tyrimo (angl. Health Behaviour in School-Aged Children – HBSC), atliktame su 5, 7, 9 ir 11 klasių mokiniais, duomenimis (Šmigelskas et al., 2024):

- 73 proc. 5–9 kl. moksleivių merginų ir 55 proc. vaikinių pasižymėjo nepakankamu intensyviu fiziniu aktyvumu, nustatyta, kad kasdieniniu ir intensyviu fiziniu aktyvumu rečiau užsiima vyresnių klasių mokiniai (7, 9 kl.), lyginant su jaunesniais (5 klasių mokiniais);
- veiksniai, motyvuojantys paauglius užsiimti fiziškai aktyvia veikla: jaunesni – 5 klasių mokiniai fizinį aktyvumą labiau rinkosi dėl sveikatos, noro pagerinti fizinę formą ir galimybių susitikti su draugais, o tarp 7 ir 9 klasių moksleivių išryškėjo tik vienas veiksnys – noras gerai atrodyti, nusileidęs tik norui pagerinti sveikatą, nors tyrime išvardinti motyvuojantys veiksniai buvo panašiai svarbūs tiek merginoms, tiek vaikiniams, tokie faktoriai kaip teigiamas judesio pojūtis, motyvacija būti geru sportininku, jausmas kad „veža“, noras būti šauniam, laimėti, įtikti tėvams, vaikus motyvuoja stipriau nei merginas;

Sveikatai rizikingas elgesys. 2022 m., moksleivių gyvenimo ir sveikatos tyrimo duomenimis (Šmigelskas et al., 2024):

- kas šeštas tyrime dalyvavęs 5–9 kl. mokinys Lietuvoje per paskutines 30 d. buvo vartojęs alkoholinius gėrimus, kas dešimtas 5–9 kl. ir daugiau nei kas antras 11 kl. mokinys buvo vartojęs iki apsvaigimo;
- kas dešimtas 5–9 kl. ir daugiau nei kas antras 11 kl. mokinys rūkė įprastas ar elektronines cigaretes;
- daugiau nei ketvirtadalis devintokų yra buvę apsvaigę nuo alkoholio bent du kartus per gyvenimą, o per pastarąsias 30 dienų alkoholį vartotojo kiek daugiau nei ketvirtadalis vaikinių ir daugiau nei trečdalis merginų;

- nors alkoholio ir įprastų cigarečių vartojimas mažėjo, elektroninių cigarečių ir kanapių vartojimas plito, nors didžiausia dalis moksleivių rinkosi rūkyti tik elektronines cigaretes, beveik tokia pati dalis jų rūkė tiek elektronines, tiek ir įprastas cigaretes, elektronines cigaretes dažniau rinkosi merginos;
- kanapes per paskutines 30 dienų rūkė apie 9 proc. vienuoliktokų, didesnė dalis vaikinų nei merginų.

Sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo poreikis. Sveikatai nepalankus elgesys, toks kaip tabako gaminių vartojimas, nepilnavertė mityba, fizinio aktyvumo trūkumas, alkoholio vartojimas, yra dažnas veiksnys, privedantis prie mirties (Yeşildağ et al., 2024). Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) sveikatos ugdymą apibrėžia kaip sąmoningai sukurtas mokymosi galimybės, apimančias tam tikrą bendravimo formą ir plėtojančias gyvenimo įgūdžius, prisidedančius prie individo ir visuomenės sveikatos,“ tačiau sveikatos ugdymas, remiantis PSO, apima ne tik su sveikata tiesiogiai susijusią informaciją, bet ir motyvacijos, įgūdžių ir saviveiksmingumo, būtino tam, kad būtų imtasi veiksmų sveikatos gerinimui, skatinimą (Hou, 2014). Sveikatos ugdymas apima ir komunikavimą apie socialinių, ekonominių ir aplinkos veiksnių įtaką sveikatai, taip pat rizikingo elgesio faktorius ir naudojimąsi sveikatos apsaugos sistema (Hou, 2014). Sveikatos raštingumą PSO apibrėžia kaip lygį, kuriame žmonės geba pasiekti, suprasti, įvertinti ir perduoti informaciją tam, kad galėtų patenkinti savo sveikatos poreikius įvairiuose kontekstuose, siekiant palaikyti gerą sveikatą visą gyvenimą (Hou, 2014). Skatinant sveikatai palankų elgesį nuo ankstyvos vaikystės per švietimo sistemą, tai teigiamai paveiktų ne tik vaikus, tačiau ir jų šeimas, bendraamžius ir platesnę visuomenę – mokyklos yra strateginės platformos skleidžiant prevencines sveikatos paslaugas ir pasiekiant plačią auditoriją (World Health Organization, 2018). 1996 m. Pasaulio sveikatos organizacijos išleistose rekomendacijose sveikatą skatinančių mokyklų plėtojimui (World Health Organization. Regional Office for the Western Pacific, 1996) išskirtos šešios esminės sveikatą skatinančios mokyklos sritys: sveikos mokyklos politika; fizinė mokyklos aplinka; socialinė mokyklos aplinka; sveikatos įgūdžiai ir švietimas; ryšiai su tėvais ir bendruomene; mokyklos sveikatos paslaugų prieinamumas.

2000 m. Pasaulio švietimo forumas, Pasaulio sveikatos organizacija, UNESCO, UNICEF ir Pasaulio bankas kartu išleido programą „Išteklių sutelkimas į veiksmingą mokyklos sveikatą“ (angl. „Focusing Resources on Effective School Health“) (Olswang Liselotte Svensson Truman E Coggins Jill S Beilinson Amy L Donaldson, 2000). Šios iniciatyvos struktūra apima keturias sudedamąsias dalis – su sveikata susijusią mokyklos politiką, saugią mokymosi aplinką, įgūdžiais paremtą sveikatos ugdymą ir mokykla grįstą sveikatą bei mitybos paslaugas. Globalaus masto iniciatyvomis skatinant sveikatingumą mokyklose sudėtinga pamatuoti programų efektyvumą – įrodymai yra riboti, tačiau sisteminė turimų duomenų apžvalga atskleidžia, kad sveikatą skatinančių mokyklų intervencijos turi

teigiamos įtakos moksleivių sveikatai, įskaitant mažėjančią kūno masės indeksą, fizinio aktyvumo lygį, vaisių ir daržovių vartojimą, rūkymo prevenciją, patyčių prevenciją, tačiau nėra įrodymų apie poveikį riebalų suvartojimui, alkoholio ir narkotikų vartojimui, psichinei sveikatai, smurtui ir tyčiojimuisi iš kitų (World Health Organization, 2018). 2015 m. ekspertų vertinimu (WHO, 2015) nustatyta, kad sveikatą stiprinančių mokyklų programos efektyvumui trūksta politinių sprendimų ir gairių, efektyvios programos advokatacijos (visuomeninių interesų gynimo, siekiant paveikti viešąją politiką), bendradarbiavimo tarp susijusių ministerijų ir suinteresuotųjų šalių – Jungtinių tautų struktūrų, nevyriausybinių organizacijų, akademinių institucijų, techninių galimybių užtikrinant žmogiškuosius išteklius ir jų apmokymą, kiekybinių ir kokybinių resursų įgyvendinimui, monitoringo ir įvertinimo trūkumo ir duomenų, įrodančių sveikatą skatinančių mokyklų intervencijas, kultūrinių barjerų, taip pat nustatytas nepakankamas biudžeto asignavimų kiekis ir savalaikiškumas. Barjerai, lemiantys programos veiksmingumo trūkumą įvertinti ne tik iš sveikatos sektoriaus perspektyvos, tačiau ir iš švietimo sektoriaus, kadangi mokykla yra pagrindė platforma sveikatos ugdymui, o galutiniai ugdymo priėmėjai – mokiniai. Vis dėlto, mokyklų pagrindinis fokusas yra ugdymo rezultatai, kurie nebūtinai sumažina sveikatos problemų.

Sveikatos ugdymą Turkijos švietimo sistemoje tyrinėję mokslininkai A. Y. Yeşildağ su kolegomis atliktos ugdymo programos analizės išvadose pažymi, kad nors programos turinys ir kokybė yra labai svarbūs, švietimas turėtų būti įgyvendinamas ir per sveikatos politiką, pavyzdžiui, ugdymo vertė sumažėja, jei kokybiškai per pamokas ugdomi mokiniai mokyklos aplinkoje yra apsupti sveikatai nepalankaus maisto produktų, ar mato žalingus įpročius, išreiškiamus socialinėje ar medijų aplinkoje (Yeşildağ et al., 2024). Perėjimas prie savanoriškos sveikatai palankios elgsenos apima procesą, kuris reikalauja bendradarbiavimo tarp politinių sprendimų priėmėjų, paslaugų ir švietimo tiekėjų bei visų piliečių (Yeşildağ et al., 2024). Sistemiškumo kuriant aktyvią, sveikatą skatinančią mokyklą savo tyrimuose akcentuoja ir Bengoechea García su kolegomis – nuosekli lyderystė ir valdysenos struktūros atskirai neužtikrina veiksmingos sisteminės prieigos, tam reikalingos partnerystės tiek pačioje mokyklos bendruomenėje, tiek už jos ribų (García Bengoechea et al., 2024).

Koszałka-Silska Agnieszka, Korcz Agata, Wiza Agata 2021 m. Lenkijoje tyrė nuotykių švietimo programos (angl. Adventure Education Programme), naudojamos kaip fizinio ugdymo programos, įtaką berniukų paauglių pasitikėjimui savimi ir socialiniams įgūdžiams. Ugdymo efektyvumo tyrimas buvo atliktas naudojant Rosenberg's pasitikėjimo savimi skalę (angl. Rosenberg's Self-Esteem Scale – RSES) ir socialinių kompetencijų klausimyną prieš ir po intervencijos (Koszałka-Silska et al., 2021). Nustatyta, kad nuotykių ugdymo programa galėtų būti rekomenduojama socialinių kompetencijų ugdymui, atsiskleidžiant situacijose, reikalaujančiose atkaklumo fizinėje veikloje, ir gali būti lengvai integruojama į mokyklos aplinką (Koszałka-Silska et

al., 2021). Per fizinio ugdymo pamokas atlikto tyrimo metu buvo fokusuojamasi į mokinių atkaklumo, gebėjimo atsiskleisti, veikti tarpasmeniniuose santykiuose tobulinimą ir pasitikėjimo savimi stiprinimą. Pritaikius nuotykių ugdymui būdingus aspektus – veiksmus, sąveikas, refleksiją, mokymąsi iš realių patirčių ir fizinių veiklų įvairovę. Pamokų struktūra buvo sudaryta iš apšilimo pasitelkiant dinamiškus žaidimus, pagrindinės dalies, apimančios problemų sprendimo užduotis, reikalaujančias bendradarbiavimo ir pasitikėjimo, refleksijos ir išvadų aptarimo, suteikiant erdvę moksleiviams kalbėti prieš bendraamžius, išreiškiant savo lūkesčius ir norus žodžiu ir raštu, apibendrinant veiklas vienu, labiausiai rezonuojančiu žodžiu (Koszalka-Silska et al., 2021). Tyrimas parodė, kad nuotykiomis grįstas fizinis ugdymas iš dalies turi teigiamos įtakos paauglių berniukų socialiniams įgūdžiams ir pasitikėjimui savimi: rezultatai atskleidžia berniukų patobulėjimą situacijose, reikalaujančiose socialinio atsiskleidimo ir atkaklumo, tačiau tiriant pokytį elgsenoje artimų tarpasmeninių santykių atžvilgiu, pokytis nenustatytas, laikoma, kad tam įtakos turėjo tai, kad tyrime dalyvavo naujai suformuota klasė, o dirbant su tarpusavyje nepažįstamais mokiniais buvo reikalinga fokusuotis į įgūdžius, reikalingus siekiant mažinti socialinę distanciją, ne kuriant artimą ryšį, pasitikėjimą ir gebėjimą vieniems kitus išklausti (Koszalka-Silska et al., 2021). Tyrimo išvadose teigiama, kad svarbiausia pridėtine verte laikoma tai, kad nuotykiomis grįstas fizinis ugdymas yra reikšmingas indėlis akcentuojant fizinio aktyvumo svarbą mokinių raidai – fizinei, protinei, intelektualinei, socialinei (Koszalka-Silska et al., 2021). Apibendrinant šio tyrimo rezultatus galima prieiti prie išvados, kad kompetencijų ugdymo efektyvumui itin reikšmingas konkrečios klasės poreikių atpažinimas.

Sporto įtaka Lietuvos jaunimo fizinei ir emocinei sveikatai. Su Lietuvos moksleiviais 2021–2022 metais atliktas tyrimas atskleidė, kad tiek dalyvavimas sporto veiklos, tiek konkurenciniame varžybu, tiek laisvalaikio praleidimo kontekste, yra susijęs su Lietuvos paauglių socialine ir emocine sveikata: į sporto veiklas įsitraukę jaunuoliai pasižymi aktyvesniu – užimtu gyvenimo būdu, kuriam būdinga optimistiška mąstysena, dėkingumas, entuziazmas, tikėjimas savimi, savęs suvokimas, saviveiksmingumas ir atkaklumas (Lochbaum et al., 2024). Sportine veikla užsiimantiems paaugliams būdingas ir didesnis pasitikėjimas kitais, apimantis mokykloje gaunamą palaikymą iš mokytojų, geresnius santykius su šeima ir bendraamžiais, taip pat fiziškai aktyvūs paaugliai pasižymi labiau išsiugdyta emocine kompetencija, apimančia gebėjimą reguliuoti savo emocijas ir elgesį, empatiją (Lochbaum et al., 2024). Reguliarus fizinis aktyvumas gali reikšmingai pagerinti paauglių emocinę savireguliaciją, socialinius kognityvinius gebėjimus, tokius kaip empatiškumas, sprendimų priėmimas, problemų sprendimas. Su 300 12–18 metų paauglių atlikto tyrimo metu nustatyta, kad vidutinio intensyvumo veiklomis užsiėmę jaunuoliai pademonstravo reikšmingai geresnius socialinius kognityvinius gebėjimus nei tie, kurie užsiėmė žemo ar aukšto intensyvumo veiklomis. Aukšto intensyvumo veiklomis užsiėmusių mokinių rezultatai taip pat

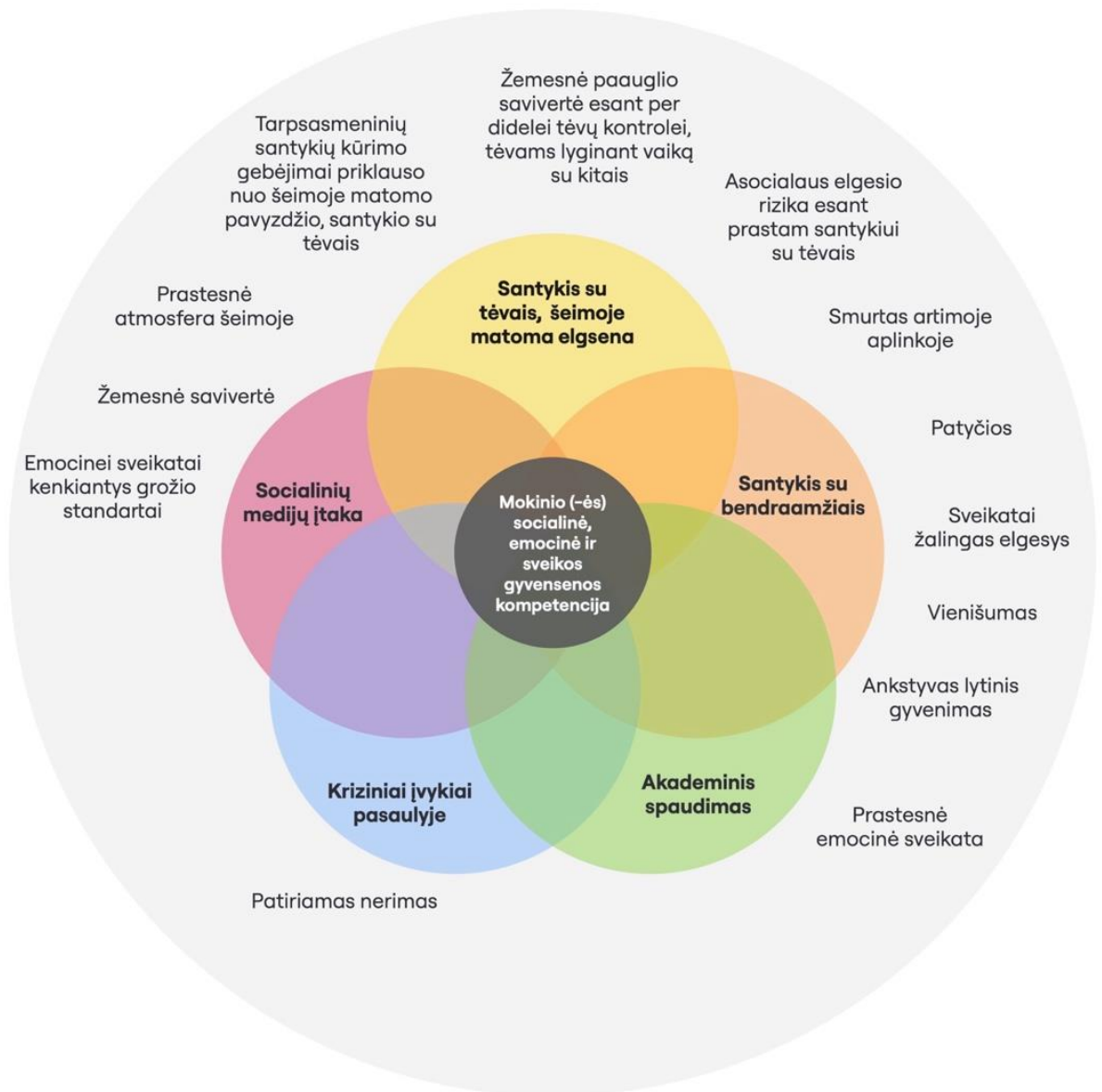
geresni už tų, kurie užsiėmė žemo intensyvumo fizinėmis veiklomis, tačiau šioje kategorijoje mokinių socialiniai kognityviniai gebėjimai labiau varijuoja – daroma prielaida, kad tam įtaką turi skirtingas fizinis pasirengimas ir adaptyvumas. Remiantis rezultatais, tyrėjai rekomenduoja mokykloms ir politikos formuotojams prioretizuoti fizinį aktyvumą, ypač vidutinio intensyvumo veiklas, į paauglių edukacines aplinkas (Zhang et al., 2025). Efektyvios intervencijos turėtų būti orientuotos į pokytį sistemoje, vietoje fokusavimosi į individualius vaikus, taip pat turėtų būti išnaudojamos ir sustiprinamos turimos stiprybės bei prieinami resursai. Sisteminiis požiūris, suderintas su fokusu į tai, ką galima padaryti, leis sukurti efektyvias fizinio ugdymo intervencijas mokyklose (García Bengoechea et al., 2024)

2024 m. OECD atlikto Socialinių ir emocinių įgūdžių ataskaitoje (OECD, 2024) pateikiamos šios išvados:

- Reikalinga matuoti mokinių socialinių ir emocinių įgūdžių pokytį. Pavyzdžiui, Helsinkyje ir Bogotoje atlikus tą patį socialinių ir emocinių įgūdžių tyrimą su 10-ties ir 15-likos metų paaugliais, matomas regresas;
- Socialinių ir emocinių įgūdžių skirtumo mažinimas gali prisidėti ir prie skirtumų mažinimo akademinių rezultatų ir bendrojo asmeninio gerbūvio srityse;
- Reikalinga užtikrinti socialinio ir emocinio ugdymo prieinamumą ir efektyvumą visoms mokinių grupėms. Vyresni mokiniai ir turintys mažiau galimybių dažniau turi ir prastesnius socialinius – emocinius įgūdžius. Taip pat pastebimas ir įgūdžių lygio skirtumo priklausomybė nuo lyties – berniukai paprastai demonstruoja aukštesnę emocinės reguliacijos, energijos, pasitikėjimo, socialumo lygį, kai mergaitės pasižymi aukštesniu vidutiniu tolerancijos, pasiekimų motyvacijos (angl. achievement motivation), empatijos ir atsakomybės lygiu.
- Tikslinė pagalba moksleiviams su specifiniais socialinių ir emocinių įgūdžių poreikiais.
- Reikalinga pagalba moksleiviams identifikuojant savo stiprybes ir augimo sritis. Mergaitės ir mažiau galimybių turintys moksleiviai linkę save prasčiau vertinti, sau skiria žemesnius socialinių ir emocinių įgūdžių įvertinimus lyginant su bendraamžiais, ypač 15-likos metų amžiuje. Tai gali atspindėti realių turimų įgūdžių nuvertinimą, todėl vertinga paaugliams sukurti saugią, palaikančią aplinką, dalintis objektyviu grįžtamojo ryšiu ir padėti moksleiviams įveikti neigiamas nuostatas apie save.
- Reikalinga atsižvelgti, kad paauglystė yra jautrus raidos laikotarpis. Vyresni moksleiviai pasižymi žemesniu daugumos socialinių emocinių įgūdžių lygiu,
- Reikalinga palaikyti moksleivius perėjimo iš pradinio į vidurinį ugdymą. Šio pereinamojo laikotarpio metu keičiasi bendraamžių tarpusavio santykiai, taip pat mokinio – mokytojo santykis, kyla iššūkiai adaptuojantis prie naujovių ir tai gali

- paveikti moksleivių igūdžių raidą ir gerovę. Tuo pat metu vyresnių moksleivių mokytojams trūksta pasirengimo palaikyti mokinių socialinę ir emocinę vystymąsi (OECD, 2024).

1 paveikslėlyje apibendrinami literatūroje aptinkami faktoriai, veikiantys moksleivių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, taip pat galimi neigiami padariniai, kuomet kiekviename iš faktorių moksleivis gauna neigiamas patirtis.

Pav. Nr. 1

Mokinio socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją veikiantys faktoriai ir galimos neigiamos pasekmės. Sudaryta autorės, remiantis: Šmigelskas et al., 2024; Steare et al., 2023; Vasalampi et al., 2023; Šalčiūnaitė-Nikonovė et al., 2024; Tacca Huamán et al., 2021; Sweetman, 2021; Boudreault-Bouchard et al., 2013; Rathakrishnan et al., 2023; Jankowiak et al., 2021; OECD, 2024.

Reziumuojant, 1 paveikslėlyje pateikiamus faktorius, veikiančius mokinio socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, šio tyrimo kontekste būtų galima suskirstyti į dvi

kategorijas – tuos, kuriems švietimo lyderiai potencialiai galėtų daryti teigiamą įtaką, ir tuos, kurių švietimo sistema tiesiogiai paveikti negali. Potencialiai švietimo lyderių atliepiamais faktoriais būtų galima laikyti santykių su bendraamžiais, akademinio spaudimo, socialinių medijų įtakos, krizinių įvykių pasaulyje kategorijas – per vykdomas prevencines programas, socialinio ir emocinio ugdymo veiklas, diskusijas ir kitas intervencijas su mokiniais. Švietimo sistema, greičiausiai, neturi galimybės pozityviai paveikti mokinių santykio su tėvais ir šeimoje matomų elgsenos normų (neskaitant ilgalaikės perspektyvos, kuomet traktuojama, kad mokiniai patys ateityje galimai taps tėvais). Kita vertus, apžvelgtoje literatūroje pateikiama pavyzdžių, kaip mokyklose vykdomos socialinio ir emocinio ugdymo programos teigiamai paveikė smurtą artimoje aplinkoje patiriančius mokinius ir jų santykius su tėvais, tad nors ir ribotos, bet galimybės daryti teigiamą įtaką šiam faktoriui taip pat egzistuoja.

Apibendrinant analizuotus švietimo lauko tyrimus galima teigti, kad naujausi (2022 m.) Lietuvos paauglių sveikatos elgsenos tyrimo rezultatai, atspindintys prastą paauglių emocinę ir fizinę sveikatą yra socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos trūkumo pasekmė. Šios kompetencijos ugdymąsi sąlygoja skirtingų tipų faktoriai, apimantys įvairias aplinkas, kuriose auga mokiniai – aplinką šeimoje, socialinėse medijose matomą turinį, sąveikas su bendraamžiais, pasaulyje vykstančius krizinius įvykius, patiriamą akademinį spaudimą. Nors mokslinėje literatūroje argumentuojama tėvų įtakos svarba paauglio fizinei, socialinei ir emocinei raidai, švietimo lauke taip pat reikalingas temos aktualizavimas ir problemines sritis atliepiantys veiksmai.

2. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos aktualizavimas Lietuvos švietimo politikoje

Siekiant nustatyti, kaip keitėsi socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos suvokimas ir aktualizavimas nacionalinės švietimo politikos lygmenyje, buvo atlikta švietimo politiką ar kitas, su tyrinėjama kompetencija susijusias, į švietimą orientuotas sritis reglamentuojančių dokumentų, taip pat susijusių švietimo ataskaitų analizė. Toliau pateikiami dokumentai ir jų ištraukos, atspindinčios socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos aktualumą bei jai skiriamą politinį prioritetą skirtingais Nepriklausomos Lietuvos švietimo raidos etapais.

Tautinės mokyklos koncepcija (1989)

„Darna tarp žmonių ir tautų gali būti ugdoma tik pažįstant vieni kitus.“ „Pagrindinis bendrojo lavinimo mokyklos uždavinys – atsigręžti į žmogų, kaip absoliučią vertybę: 1. Puoselėti jo fizinę ir psichologinę prigimtį, sudaryti sąlygas atsiskleisti jo individualybei, pažadinti siekimą per saviauklą ir savikūrą tapti asmenybe; 2. Padėti tvirtus žmogaus dorovės pagrindus: puoselėti sąžiningumą, savigarbą ir orumą, kūrybiškumą, nukreiptą į tiesą, gerį, grožį, skatinti gailestingumą, geros valios veiklą, siekiančią laisvės, taikos, darnos, pagarbos ir šviesos; 3. Ugdant žmogaus intelektą, emocijas, valią, brandinti jo nuostatą, kad jis yra gimtosios kultūros kūrėjas, atsakingas už jos raidą; <...> Šių uždavinių siekiant: nuosekliai jungti intelekto, emocijų ir valios sritis; dėmesį telkti į teikiamų žinių struktūringumą, integralumą (visybiškumą) ir kartų gyenimiškumą; <...> suteikti augančiam žmogui pagrindus <...>“ (Lukšienė et al., 1989).

Lietuvos švietimo koncepcija (1992)

„Reformuoto ugdymo pagrindinis tikslas – savaranki ir kūrybinga, maksimaliai jau mokykloje savo gebėjimus išskleidžianti asmenybė“;

„Savarankaus ir pilnaverčio tautos gyvenimo esminė prielaida – reformuotos mokyklos ugdomas asmuo – naujam krašto istorinės raidos laikotarpiui subrendęs ir įsipareigojęs, sąmoningas, savarankiškai apsisprendžiantis, socialiai veiklus, savo pasaulėžiūrą grindžiantis tautos ir bendrosiomis žmogaus vertybėmis, gebantis kompetentingai ir atsakingas dalyvauti demokratinės visuomenės bei valstybės kūrimo ir plėtotėje“;

„Svarbiausi ugdymo tikslai: padėti asmeniui atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti savo gyvenimą; ugdyti kritiškai mąstantį žmogų, gebantį svarstyti esminius žmogaus egzistencijos klausimus, atsakingai daryti sprendimus ir savarankiškai veikti; ugdyti asmenį, pasirengusį profesinei veiklai, pasiryžusį ir gebantį adaptuotis besikeičiančiame socialiniame, ekonominiame gyvenime ir jį tobulinti...“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 1992)

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatos (2003 m.). „...švietimui tenka ši misija: 1) padėti asmeniui suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę bei socialinę kompetenciją ir būti savarankišku, veikliu, atsakingu žmogumi, norinčiu ir gebančiu nuolat mokytis bei kurti savo ir bendruomenės gyvenimą...“ „švietimo turinys susiejamas su asmens ir visuomenės gyvenimui būtinų vertybinių nuostatų, bendrųjų gebėjimų ir kompetencijų suteikimu. Kryptingai ugdomi pagrindiniai raštingumo gebėjimai, socialinė, kultūrinė ir komunikacinė kompetencija, kritinio mąstymo ir problemų sprendimo įgūdžiai, gebėjimas mokytis...“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2003)

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2008 m.).

„11. Rengiant Bendrąsias programas vadovautasi šiais principais: . . . Visų dalykų ugdymo turinys parenkamas taip, kad būtų susietas su mokinio, jo šeimos, bendruomenės gyvenimu, ugdytų mokinio gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti problemas, dirbti grupėje ar komandoje, priiimti lyderio vaidmenį, santykius su žmonėmis grįsti savitarpio supratimu, konstruktyviai spręsti konfliktus. Mokinys, baigdamas pagrindinio ugdymo programą, turėtų būti įgijęs bendrųjų ir esminių dalykinių kompetencijų, būtinų tęsti mokymąsi, įgyti profesiją, susirasti tinkamą darbą, pagrindus...“ „Tikslas – plėtoti dvasines, intelektines ir fizines asmens galias, ugdyti aktyvų, kūrybingą, atsakingą pilietį, įgijusį kompetencijas, būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą.“ „Laukiami rezultatai. Mokinys, mokydamasis pagal Bendrąsias programas, tampa: 13.1. pasitikintis savimi – teigiamai save vertina, yra motyvuotas, atsakingas, patikimas, iniciatyvus, kūrybiškas; 13.2. bendraujantis ir bendradarbiaujantis – konstruktyviai veikia siekdamas bendrų tikslų, kuria ir palaiko gerus santykius su aplinkiniais“ (Švietimo ir mokslo ministerija, 2008)

„14. Baigęs pagrindinio ugdymo programą mokinys yra įgijęs bendrąsias kompetencijas: . . . 14.2. komunikavimo. Siekia konstruktyvaus dialogo, atsakingai vartoja kalbą. Supranta ir perduoda įvairaus pobūdžio žodinius ir nežodinius pranešimus, bendrauja atsižvelgdamas į tikslą, adresatą, situaciją. Randa, kritiškai vertina, apibendrina informaciją ir tinkamai ją pateikia kitiems; . . . 14.4. socialinę. Gerbia ir toleruoja įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmones, žino savo ir kitų teises ir pareigas, suvokia save kaip bendruomenės ir visuomenės narį. Konstruktyviai bendradarbiauja siekdamas bendro tikslo, geba valdyti konfliktus, kuria ir palaiko draugiškus santykius, yra empatiškas, padeda kitiems; . . . 14.6. asmeninę. Teigiamai vertina save, pasitiki savimi, moka sutelkti jėgas siekdamas užsibrėžtų tikslų. Atsparus nesėkmėms ir konfliktams, moka įveikti stresą, ieškoti paramos ir ją priimti. Sąžiningai ir atsakingai veikia, geba numatyti savo elgesio padarinius, rūpinasi savo ir kitų sveikata, saugiai elgiasi, saugo aplinką.“ (Švietimo ir mokslo ministerija, 2008)

Švietimo įstatymas (1991; nauja redakcija 2011). „Švietimo tikslai yra šie: 1) išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, siekiančiu žinių, savarankišku, atsakingu, patriotiškai nusiteikusiu žmogumi, išlavinti dabartiniam gyvenimui svarbius jo

komunikacinius gebėjimus, padėti įsisavinti žinių visuomenei būdingą informacinę kultūrą, užtikrinant valstybinės kalbos, užsienio kalbų ir gimtosios kalbos mokėjimą, informacinį raštingumą, taip pat šiuolaikinę socialinę kompetenciją ir gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą ir sveikai gyventi“ (Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba - Atkuriamasis Seimas, 1991).

Valstybinė švietimo strategija 2013–2020 m. (2013 m.). „Strategija remiasi Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme ir Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ įtvirtintais vertybiniais principais: 7.5. atsakingumo už savo veiksmus, aktyvaus rūpinimosi savimi, aplinka, bendruomene, valstybe, veiksmingo veikimo siekiant tikslų“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2013).

„Švietimo misija – suteikti kiekvienam su Lietuva save susiejusiam asmeniui savarankiško ir aktyvaus gyvenimo pagrindus, padėti nuolat tobulinti savo gebėjimus tapti visaverčiu demokratinės visuomenės nariu, aktyviai dalyvaujančiu socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2013).

Tarp siektinų pamatuojamų rodiklių nėra nė vieno, kuris būtų susijęs su kompetencijų ugdymu.

Geros mokyklos koncepcija (2015). „Geros mokyklos aspektai: 13.1. Asmenybės ūgtis. Ją apibūdina šie bruožai: asmenybės branda (savivoka, savivertė, vertybinis kryptingumas ir gyvenimo būdas); pasiekimai (mokinių įgytų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų visuma); pažanga (per tam tikrą laiką pasiektas lygis, atsižvelgiant į mokymosi startą bei asmenines raidos galimybes, mokiniui optimalų tempą ir bendrosiose ugdymo programose numatytus reikalavimus).“ Visoje koncepcijoje akcentuojamas bendruomeniškumas, socialumas, emocinė gerovė ir kiti su socialine, emocine ir sveikos gyvensenos kompetencija susiję faktoriai (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2015).

Sveikatos ir lytiškumo bei rengimo šeimai bendroji programa (2016). „Programos paskirtis – užtikrinti sėkmingą vaiko sveikatos ir lytiškumo ugdymą bei rengimą šeimai mokykloje, prisidėti prie vaiko dvasinės, fizinės, psichinės, socialinės gerovės ir sėkmingo funkcionavimo darbo, tarpasmeninių santykių ir šeimos srityse. Programoje rengimas šeimai suprantamas kaip veikla, kuri padeda vaikams išsiugdyti doros, brandžios, savarankiškos, kritiškai mąstančios, atsakingos už savo elgesį ir masinės vartotojiškos kultūros įtakai atsparios asmenybės bruožus, svarbius žmogaus saviraiškai, brandiems tarpasmeniniams santykiams plėtoti, funkcionaliai šeimai kurti, atsakingos tėvystės ir motinystės įgūdžiams įgyti. . . . Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei pasirengimo šeimai gebėjimai, vertybinės nuostatos, žinios ir supratimas yra asmenybės bendrosios kompetencijos dalis, glaudžiai susijusi su bendrųjų ir dalykinių kompetencijų visuma“ (Švietimo ir mokslo ministerija, 2016)

Ugdymosi šeimoje įgyvendinimo tvarkos aprašas (2020). Nors dokumente nerašoma konkrečiai apie socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją (ar jos atitikmenis ankstesnėje

ugdymo programoje), tarp tėvų pareigų nurodyta, kad tėvai privalo užtikrinti atitinkamos bendrosios ugdymo programos įgyvendinimą, kuris apima ir bendrųjų kompetencijų, įskaitant socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, ugdymo. Taip pat dokumente minima ir tėvų pareiga užtikrinti vaiko socializaciją, kurią būtų galima interpretuoti kaip tiesioginį būdą ugdytis socialinei kompetencijai (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2020) .

Mokyklų pripažinimo sveikatą stiprinančiomis mokyklomis ir aktyviomis mokyklomis tvarkos aprašas (2024). Dokumente neišskiriama konkrečiai socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija, tačiau visas dokumentas yra orientuotas į mokymosi aplinką, palankią mokiniams ugdytis sveikos gyvensenos kompetenciją (Švietimo mokslo ir sporto ministerija, 2024).

2021–2030 m. švietimo plėtros programa (2021).

„Viena iš nepakankamo mokinių pasiekimų vertinimo patikimumo ir objektyvumo priežasčių – aiškiai aprašytų mokinių pasiekimų vertinimo kriterijų stoka. Lietuvoje, kaip ir kitose Europos šalyse, pagrindiniu ugdymo(si) rezultatu laikomos kompetencijos. Kompetencijų raidos, jų vertinimo kriterijų aprašymas – itin sudėtingas uždavinys, juo labiau, kad tokių kompetencijų kaip socialinė ir emocinė, komunikavimo, kultūrinė kompetencija – jų vertinimo praktika dar tik kuriama“ (Švietimo mokslo ir sporto ministerija, 2021)

„Mokinių sveikos gyvensenos, psichinės sveikatos ir fizinio aktyvumo stiprinimas yra vienas prioritetinių uždavinių. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo 21 straipsnyje numatyta, kad bendrojo ugdymo mokyklose, gimnazijose, profesinio mokymo įstaigose, specialiosiose mokyklose fizinio ugdymo pamokoms skiriama ne mažiau kaip po 3 valandas per savaitę. Kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimas, įpareigojantis skirti ne mažiau kaip po 3 valandas fiziniam ugdymui, buvo priimtas 2018 m. spalio 18 d. Iki šio įstatymo pakeitimo 3 valandos fiziniam ugdymui buvo skiriamos tik pradiniam ugdyme ir 5 klasėse. Pradedant nuo 2019–2020 m. m. papildoma fizinio ugdymo pamoka pridedama 6 klasių mokiniams, o 2020–2021 m. m. 6 ir 7 klasių mokiniams iš valandų, skirtų mokinio ugdymo poreikiams ir mokymosi pagalbai teikti. Reikalingas finansavimas užtikrinti šio įstatymo nuostatų įgyvendinimą 8-10 klasėse. Socialinių ir emocinių gebėjimų ir sveikatos ugdymui iki šiol nebuvo skiriama lėšų, todėl šių XXI a. aktualių kompetencijų ugdymas išlieka neapibrėžtas“ (Švietimo mokslo ir sporto ministerija, 2021).

Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos (2022).

Bendrosiose ugdymo programose, patvirtintose 2022 m., socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija apibrėžiama kaip „asmens savimonė ir savitvarda, socialinis sąmoningumas, tarpusavio santykių kūrimo gebėjimai, atsakingas sprendimų priėmimas ir asmens rūpinimasis fizine ir psichine sveikata“ (Lietuvos Respublikos švietimo mokslo ir sporto ministerija, 2022). Šią kompetenciją sudaro keturi sandai:

1. Savimonė ir savitvardo įgūdžiai: atpažįsta, įvardija ir valdo emocijas, elgiasi vadovaudamasis vertybėmis; atpažįsta asmenines savybes ir išorinę pagalbą; siekia asmeninių ir akademinių tikslų;
2. Empatiškumas, socialinis sąmoningumas ir teigiamų tarpusavio santykių kūrimas: atpažįsta kitų emocijas ir jas atliepia; atpažįsta individualius ir grupės panašumus ir skirtumus; naudojami bendravimo įgūdžiais veiksmingai komunikuojant; geba konstruktyviai užkirsti kelią, valdyti ir spręsti tarpasmeninius konfliktus;
3. Atsakingas sprendimų priėmimas ir elgesys vertinant pasekmes: priima sprendimus atsižvelgdamas į saugumą, etinius ir visuomeninius veiksnius; kasdienėse akademinėse ir socialinėse situacijose taiko atsakingų sprendimų priėmimo įgūdžius; prisideda kuriant šeimos, mokyklos ir bendruomenės gerovę;
4. Rūpinimasis sveikata: vertina sveikatą kaip vieną iš esminių vertybių, lemiančių asmens ir visuomenės gerovę bei gyvenimo kokybę; rūpinasi sveikata pasitelkdamas fizinį aktyvumą; supranta sveikos mitybos svarbą sveikatai ir renkasi sveikatai palankius maisto produktus (Lietuvos Respublikos švietimo mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Valstybės pažangos strategija „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ (2023).

„Šiandien mūsų visuomenė sensta, mažėja valstybės gyventojų skaičius, visuomenėje vis dar daug nepasitikėjimo, abejingumo viešiesiems reikalams, didelė socialinė atskirtis. Kartu didėja žinojimo – mokslo žinių, joms suvokti, valdyti ir pritaikyti reikalingų kompetencijų, įgūdžių ir gebėjimų visumos – reikšmė. Tad ypač svarbus tampa visapusiškas išsilavinimas, kurį suprantame ne tik kaip akademinių žinių, bet ir ateičiai reikalingo kritinio mąstymo, kūrybiškumo, bendradarbiavimo ir kitų socialinių emocinių kompetencijų įgijimą bei nuolatinį atnaujinimą, taip pat atsparumas ir gebėjimas pasirūpinti savimi ir kitais, kuriems prireikia pagalbos. Apie ateitį galvojantis žmogus turi rūpintis savo išsilavinimu, sveikata ir gerove, o šeima, bendruomenė ir valstybė, veikdamos kartu, sudaryti tam reikalingas sąlygas, pasirūpinti lygiomis galimybėmis visiems“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2023)

„Formaliojo ir neformaliojo švietimo programos ne tik suteikia reikalingų žinių apie pasaulį, bet ir remiasi daugialypio intelekto ugdymo principais, ugdo asmenį holistiškai, plėtodamos kultūrinę, kūrybiškumą, pažinimo, kritinio mąstymo, pilietiškumo, skaitmenines, socialines, emocines ir sveikos gyvensenos kompetencijas. Daugiau dėmesio atkreipiama į kritinį mąstymą, psichologinį atsparumą, medijų, ekologinį ir finansinį raštingumą“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2023).

Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija aktualizuojama ne tik švietimo srities dokumentuose. Nacionaliniame savižudybių prevencijos veiksmų plane 2023–2026 metams (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, 2023) į švietimą nukreipti šie veiksmai:

- Švietimo pagalbos specialistų ir švietimo pagalbos įstaigų – pedagoginių psichologinių ar švietimo pagalbos tarnybų vaidmuo įgyvendinant prevenciją bei teikiant pagalbą mokykloms

valdant krizines situacijas, koordinuojant mokyklose veikiančias krizių valdymo komandas, jų vykdomą veiklą, pagalbą krizių įveikimo klausimais.

- „Siekiant mokiniams sudaryti galimybę nuosekliai ugdyti gyvenimui svarbius socialinius, emocinius įgūdžius, sveikos gyvensenos nuostatas, mokytis saugoti savo ir kitų sveikatą bei gyvybę, pasiruošti kurti asmeninius ir profesinius santykius, mokyklose bus įgyvendinama Gyvenimo įgūdžių programa. Programa apims tokias temines sritis kaip socialinis ir emocinis ugdymas, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, patyčių ir smurto prevencija, savižudybių prevencija, lytiškumo ugdymas, sveikatos ugdymas, pirmoji pagalba, žmogaus sauga. . . . Pradiniame etape pradinių klasių mokiniams programa bus vykdoma integruotai, vyresnieji mokiniai turės atskiras pamokas, o nuo 5 klasės streso įveikos ir emocinio atsparumo, pereinančio į savižudybių prevenciją, temoms numatoma skirti vieną pamoką per metus.“

2024 m. IV ketvirtį Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, kartu su Nacionaline švietimo agentūra, išleido ataskaitą „Švietimas šalyje ir regionuose. II dalis. Socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas“, skirtą apžvelgti socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui. Tokio dokumento išleidimas leidžia daryti prielaidą, kad politiniame švietimo lygmenyje kompetencija yra aktualizuojama. Ataskaitoje pateikiama informacija apie savivaldybių indėlį ugdant mokinių socialines ir emocines kompetencijas (Švietimo mokslo ir sporto ministerija, 2024):

- 35 savivaldybės iš 60-ties iniciavo ir finansavo ugdymo įstaigoms skirtas priemones mokinių socialinėms ir emocinėms kompetencijoms ugdyti 2022–2024 m.;
- 28 savivaldybės iš 60-ties skyrė lėšų iš savo biudžeto mokinių socialinio ir emocinio ugdymo priemonėms bei prevencinėms programoms remti 2022–2024 m. (neskaitant mokymo lėšų);
- Kas 4-ta šalies savivaldybė skyrė papildomų lėšų pedagogų dalyvavimui kvalifikacijos tobulinimo mokymuose socialinėms ir emocinėms kompetencijoms ugdyti bei prevencinėms programoms vykdyti;
- 14 savivaldybių iniciavo ir skyrė lėšų iš savo biudžeto 4 tipų prevencinėms programoms vykdyti 2023–2024 mokslo m.;
- 2022–2024 m. savo pavaldumo mokyklų tikslinius mikroklimato tyrimus atlikto 22 savivaldybės, o mikroklimato gerinimo priemonės iniciavo 11 savivaldybių;
- Du trečdaliai savivaldybių, 2023–2024 m. įgyvendindamos Gyvenimo įgūdžių programą, susidūrė su iššūkiais ir problemomis;
- Daugiausia kvalifikuotų gyvenimo įgūdžių dalyko mokytojų trūksta miestų ir didesniųjų savivaldybių mokyklose;
- 36-ose iš 60-ties savivaldybių trūksta mokytojų, parengtų dirbti pagal Gyvenimo įgūdžių programą (Švietimo mokslo ir sporto ministerija, 2024b).

Apibendrinant apžvelgtus dokumentus, dar nuo Tautinės mokyklos koncepcijos Lietuvos švietimo strateginiame, vizijos lygmenyje buvo vertinama socialinių, emocinių kompetencijų, asmenybės brandos svarba. Nors skirtingais laikmečiais socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija buvo aktualizuojama skirtinguose kontekstuose, visada buvo ir yra laikomasi idėjos, kad tvariai, savarankiškai, laisvai šaliai reikia brandžių, savimi ir kitais gebančių pasirūpinti piliečių. Pastebima, kad per pastaruosius 12 metų (nuo 2013 m.) skiriama vis daugiau dėmesio konkreitiems veiksmams, kurie prisideda prie socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo – detaliau aprašyta jos samprata, įdiegtos papildomos privalomos fizinio ugdymo pamokos, gyvenimo įgūdžių programa. Tai, kad Lietuvos valstybė jau 20 metų dalyvauja Europos mastu Pasaulio sveikatos organizacijos įgyvendinamame Paauglių sveikatos elgsenos tyrime, o 2024 m. IV ketvirtį Švietimo, mokslo ir sporto ministerija išleido ataskaitą, skirtą apžvelgti būtent socialinio ir emocinio ugdymo padėčiai, leidžia daryti išvadą, kad šiai kompetencijai skiriamas politinis prioritetasis auga ir iš vizionieriškų idėjų realizuojasi į konkrečius veiksmus. Kita vertus, nors nacionaliniame lygmenyje teikiamas prioritetasis, atsispindintis nagrinėtuose dokumentuose, auga, nacionalinės švietimo politikos įgyvendinimas mokyklų lygmenyje priklauso ir nuo politinės valios vietos savivaldos lygmenyje. Švietimo ministerijos 2024 m. atlikto tyrimo rezultatai atskleidžia, kad tik kiek daugiau nei pusė Lietuvos savivaldybių skiria lėšų socialinio ir emocinio ugdymo gerinimui Lietuvoje, taip pat, susiduriama su kvalifikuotų pedagogų trūkumu. Tokia netolygi situacija Lietuvos regionuose trukdo Lietuvai siekti 4-ojo Darnaus vystymosi tikslo ir užtikrinti visiems lygias švietimo galimybes.

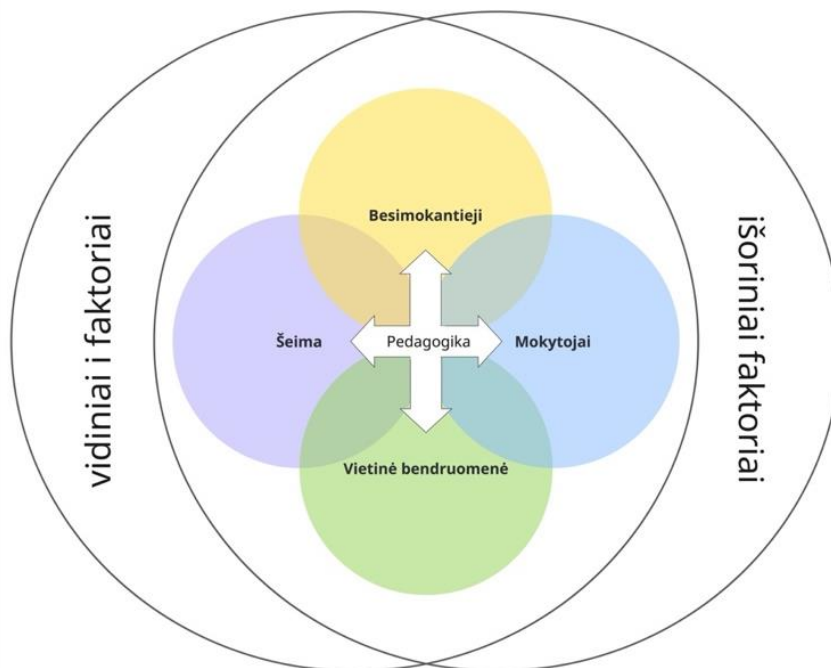
3. Švietimo lyderystės samprata mokslinėje literatūroje

Siekiant geriau suprasti švietimo lyderių vaidmenį potencialiai lemiančius veiksnius, buvo atlikta mokslinės literatūros analizė, ieškant atsakymų į tokius klausimus kaip – kas švietimo tyrimo lauke laikomi švietimo lyderiais, koks yra jų vaidmuo skirtinguose švietimo kontekstuose, su kokiais iššūkiais susiduria švietimo lyderiai bei kokias galimybes turi gerinti ugdymo kokybę. Svarbu paminėti, kad tyrimų švietimo lyderystės lauke dar trūksta, tad analizuojat mokslines publikacijas buvo nagrinėjama švietimo lyderystė bendrąja prasme, ne tik fokusuojantis į socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos kontekstą.

Švietimo lyderystė ir švietimo vadyba. Michael Connolly, Chris James ir Michael Fertig skatina atskirti švietimo vadybą nuo švietimo lyderystės. Švietimo vadyba, remiantis autorių įžvalgomis, yra apie atsakomybę už tinkamą sistemos, kurioje dalyvauja kiti asmenys, veikimą konkrečioje švietimo įstaigoje, tuo tarpu švietimo lyderystė yra apie tam tikrų veiksmų reikalaujančią įtaką esantiems švietimo aplinkoje siekiant numatytų tikslų (Connolly et al., 2019). Nors idealiau atveju švietimo lyderystė vykdoma atsakingai, tačiau lyderystė nebūtinai reiškia atsakomybę už sistemos, kurioje daroma įtaka, veikimą. M. Cannolly, C. James ir M. Fertig siūlo į pirmą planą iškelti švietimo atsakomybės sąvoką, kuriai, jų tyrimo duomenimis, skiriama per mažai dėmesio. Siekiant išsiaiškinti švietimo lyderystės sampratą ir atsakomybės svarbą, svarbu apžvelgti ir švietimo vadybos supratimą. Švietimo vadyba yra grįsta delegavimu, paremtu atskaitomybe ir vidiniu įsipareigojimu, vadybos jos esmė slypi ne administracinėse užduotyse, o atsakomybės prisiėmime (Connolly et al., 2019). Tuo tarpu švietimo lyderystė, autorių teigimu, dažnai suprantama dvejopai – vienu atveju terminas naudojamas apibūdinti asmenims, esantiems formaliose vyresniosiose (angl. senior) pozicijose, pavyzdžiui, mokyklų direktoriams, kitu atveju – tiems, kurie veda kitus, daro įtaką (Connolly et al., 2019). Lyderystė gali iškilti iš bet kurios pozicijos, ne tik asmenų, kurie formaliai yra tituluoti lyderiais, ji yra grįsta motyvavimu, vedimu į priekį, veiksmų iki tikslo formavimu, gali būti tiek formali, tiek neformali, individuali ir kolektyvinė, sąmoninga ir nesąmoninga (Connolly et al., 2019) Tuo tarpu švietimo atsakomybė reiškia vidinį atsakomybės jausmą, kuriuo, tyrėjų teigimu, švietimo įstaigose turėtų vadovautis tiek vadybininkai, tiek lyderiai. Nors M. Connolly, C. James ir M. Fertig siūlo suteikti vienodą svarbą ir vadybai ir lyderystei, jie kritikuoja per didelį lyderystės diskurso akcentavimą, tokiu būdu sumenkinant kritiškai svarbią vadybos rolę švietimo organizacijose. M. Connolly, C. James ir M. Fertig siūlomas idėjas patvirtina ir Cheng Yong Tan, Clive Dimmock ir Allan Walker, kurių tyrimas atskleidė, kad mokyklų vadovų įgyvendinamos lyderystės praktikos, susijusios su mokytojų gebėjimų stiprinimu ir išorinių suinteresuotųjų šalių įtraukimu, reikšmingai pagerina mokinių rezultatus kalbų, matematikos, socialinių mokslų disciplinose (Tan et al., 2024). Autoriai pastebi, kad mokinių rezultatai vis dažniau apibūrinami kaip apimantys ne tik akademinis

pasiekimus, tad ir lyderystės studijose reikalinga atsižvelgti į mokyklos lyderystės į neakademinis rezultatus (Tan et al., 2024).

Atsižvelgiant į idėją, kad švietimo lyderiais gali būti ne tik tie, kurių pareigybės nurodo lyderystės rolę, vertinga aptarti didžiausią populiaciją švietimo lauke – pedagogus ir **pedagoginę lyderystę**. Trevor Male ir Ioanna Palaiologou apžvelgia pedagoginės lyderystės sampratą ir siūlo persvarstyti sąvokos reikšmę XXI amžiuje. Tyrėjai kvestionuoja pedagogikos supratimą kaip praktikų rinkinį, formuojantį švietimo organizacijas mokymo ir mokymosi srityje, siekiant atitikti išoriškai taikomus standartus ir rezultatų lūkesčius – tokia scenarijuje lyderystė laikoma svarbiausiu procesu, užtikrinančiu efektyvų švietimo organizacijų funkcionavimą, vis dėlto, T. Male ir I. Palaiologou teigia, kad terminas „pedagogika“ yra dviprasmiškas, kai jis yra siejamas su lyderystės sąvoka, ir jo suvokimas turėtų neapsiriboti apibrėžimu, kad pedagoginė lyderystė yra tik mokymo ir mokymosi proceso įrėminimas (Male & Palaiologou, 2015). T. Male ir I. Palaiologou vadovaujasi Osberg siūloma pozicija, kad pedagoginiai lyderiai turėtų rūpintis atsakingu, teisingu neapskaičiuojamų ateities atžvilgiu sprendimų priėmimu ir naujų konceptų, idėjų kūrimu vietoje nekintančių modelių įgyvendinimo, o ateitimi rūpintis reikėtų neturint galios ir ateities kontrolės iliuzijos, kylančios iš nesveiko požiūrio į vyriausybės darbotvarkes, kuriomis reikalaujama kontroliuoti ateitį (Osberg & Biesta, 2010). Tyrėjai pedagoginę lyderystę pozicionuoja kaip praktiką, formuojamą iš teorijos, veiksmų ir socialinio konteksto, nuo kurio ir turėtų priklausyti labiau, nei nuo modelio, ir savo tyrimuose ieško sąsajų tarp siektinų ugdymo rezultatų ir socialinės realybės. Santykis tarp pedagogikos ir vidinių bei išorinių socialinių faktorių vaizduojamas 2 pav.

Pav. Nr. 2

Santykis tarp pedagogikos ir socialinių faktorių, sudaryta autorės, remiantis Male & Palaiologou, 2015

Pedagogika yra santykių kūrimas tarp tarpusavyje sąveikaujančių besimokančiųjų, mokytojų, šeimos, bendruomenės, jų vertybių, įsitikinimų, kultūros, ekonominių aplinkybių ir kiti vidinių faktorių su išoriniais elementais – socialiniais reiškiniais, ekonomika, klimatu ir kt. (Male & Palaiologou, 2015). T. Male ir I. Palaiologou savo straipsnyje daro išvadą, kad pedagoginė lyderystė yra praktika, neapsiribojanti praktine veikla tiesioginėje mokymosi aplinkoje, ir plėtojama per sąveikas bendruomenės aplinkoje, veiklą su visais bendruomenės dalyviais ir žinių konstravimą pasitelkiant visus turimus išteklius, tokius kaip technologijas (Male & Palaiologou, 2015). Tyrėjai, remdamiesi su mokyklose dirbančiais švietimo lyderiais – pedagogais atlikto tyrimo rezultatais ir ankstesnėmis literatūroje randamomis pedagoginės lyderystės sampratomis daro išvadą, kad viena vertus, pedagogiką reikalinga suprasti plačiau supaprastintą nei mokymo ir mokymosi procesą, kita vertus, pedagoginė lyderystė turėtų ne vadovautis efektyvumo modeliais, o ieškoti sąsajų tarp ugdymo rezultatų ir išmatuojamos socialinės realybės (Male & Palaiologou, 2015).

Šiuolaikinės švietimo lyderystės vaidmuo. Mofareh Alkrdem savo moksliniame straipsnyje „Šiuolaikinė švietimo lyderystė ir jos vaidmuo tradicines mokyklas paverčiant profesionaliomis mokymosi bendruomenėmis“ (Angl. „Contemporary Educational Leadership and its Role in Converting Traditional Schools into Professional Learning Communities“) kvestionuoja pirminį mokyklos, kaip vienintelio žinių šaltinio, konceptą, ir atskleidžia šiuolaikinės švietimo lyderystės rolę transformuojant tradicines mokyklas į profesionalias mokymosi bendruomenes. Pasak tyrėjo, mokyklos galimybė pasikeisti į besimokančiųjų bendruomenę priklauso nuo jos lyderystės tipo, gebėjimo tobulėti ir palaikyti kiekvieną individualiai (Alkrdem, 2020). Profesionalios mokymosi bendruomenės apibrėžiamos kaip vietos, kuriose mokyklose administracija ir pedagogai stengiasi dalyvauti mokymosi procese, kuriose visi dalijasi bendrais tikslais ir palaiko kiekvieno besimokančiojo augimą ir suteikiama erdvė požiūrių įvairovei (Alkrdem, 2020). M. Alkrdem straipsnyje apžvelgia du šiuolaikinės lyderystės stilius – paskirstymo lyderystę, kuriai būdinga pareigomis dalintis remiantis įgūdžiais, o ne formaliomis rolėmis, skatinamas komandos narių įgalinimas, bendradarbiavimas ir pasitikėjimas savimi, taip pat dalyvaujamąją lyderystę, kuri pabrėžia bendrą sprendimų priėmimą, abipusį pasitikėjimą ir visų mokyklos suinteresuotųjų šalių įsitraukimą. Tyrime aptariami profesionalios besimokančiųjų bendruomenės privalumai – gerėjantys mokinių pasiekimai ir savijauta, sudaromos sąlygos inovatyvių sprendimų taikymui, pedagogų lyderystei, bendradarbiavimui ir reflektavimui, gerinama bendra mokyklos bendruomenės atmosfera. Vis dėlto, egzistuoja ir iššūkiai, su kuriais susiduriama siekiant pereiti nuo tradicinio mokyklos koncepto iki šiuolaikiškos besimokančiųjų bendruomenės – įsigalėjusi autokratinė ar kita mokyklos valdymo tradicija, resursų reikalaujantis organizacinės struktūros plėtojimas, limituotas mokytojų ir kitų suinteresuotųjų šalių įsitraukimas, bendruomenės pasipriešinimas pokyčiams ir įsigalioję biurokratiniai modeliai (Alkrdem, 2020).

Švietimo lyderystė krizės sąlygomis. Nola P. Hill-Berry. Ir Tashieka S Burris-Melville nagrinėjo, kaip švietimo lyderiai susidoroja su krizėmis ir koks yra krizių lyderystės mokymų vaidmuo, remiantis COVID-19 pandemijos metu išmoktomis lyderystės pamokomis, atsparumo strategijomis. Tyrimo, kuriame dalyvavo 140 akademikų – lyderių, dirbančių Jamaikos aukštosiose mokyklose, rezultatai atskleidžia, kad kritiškai svarbios pamokos yra reikalingas išankstinis pasiruošimas galimoms krizėms, sklandi ir savalaikė komunikacija, komandinis požiūris – bendradarbiavimas ir bendras sprendimų priėmimas, emocinis intelektas – padedantis vadovams susidoroti su psichologiniais sunkumais krizės kontekste (Hill-Berry & Burris-Melville, 2024). Tyrėjos rekomendacijose akcentuoja nuolatinių krizių lyderystės mokymų vadovams bei nenumatytų atvejų planų rengimo svarbą.

Švietimo lyderystė keliant pedagogų profesionalumą. Traktuodami dėstytojus, kaip švietimo lyderius, Vincent Crone, su komanda ištyrė, kaip stiprinama švietimo lyderystė taikant Nyderlanduose veikiančiame Utrechto universitete įgyvendinamą profesinio tobulėjimo programą, skirtą akademikams, užimantiems svarbų švietimo lyderystės vaidmenį vietiniame lygmenyje – universiteto fakultetuose. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad trys tarpusavyje susiję ir sąveikaujantys mechanizmai, tarp kurių nėra hierarchijos – pripažinimas, reforma ir atsakomybė lemia, kaip profesinio tobulėjimo programoje dalyvavę tyrimo dalyviai gali formuoti savo, kaip į mokymą orientuotų lyderių vaidmenį (Crone et al., 2023). Tyrėjų aiškinimu, pripažinimas reiškia būti atpažįstamam ir gerbiamam vyresniojo mokslinio bendradarbio vaidmenyje, reforma kyla iš programos tikslo – keičiamas požiūris į švietimą ir atveriamos galimybės kurti inovatyvius švietimo projektus, atsakomybė, tuo tarpu, gali būti suprantama kaip tyrimo dalyvių įsipareigojimas keisti požiūrį į švietimą, gali būti suvokiama tiek kaip įgalinimas, tiek kaip pareiga ar našta (Crone et al., 2023). Nors karjeros kelias paprastai suvokiamas kaip individualus, universitete įgyvendinama profesinio tobulėjimo programa orientuota į grupę, kurioje bendradarbiaujant kuriami projektai, reflektuojama, mokomasi vieni iš kitų, puoselėjama bendra švietimo lyderių tapatybė, fokusuojamasi į bendras novatoriškas idėjas – reformą, o ne dalyvių skirtumus, kylančius iš skirtingų institucinių aplinkų (Gümüş et al., 2022).

Mokyklų lyderystė siekiant 4-ojo Jungtinių Tautų Organizacijos Darnaus vystymosi tikslo. Norma Ghamrawi remdamasi tuo, kad Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi tiksluose numatyta, kad mokyklų lyderystė yra esminė gerinant švietimo kokybę ir siekiant 4-ojo tikslo „užtikrinti įtraukų bei kokybišką švietimą visiems ir skatinti mokymąsi visą gyvenimą“, atliko atvejo analizę – Kataro valstybės mokyklų politikos apžvalgą, tačiau apžvelgė ir pasaulines pastangas įgyvendinti Darnaus vystymosi tikslų darbotvarkę iki 2030 m. 2023 m. tyrėjos publikuotame straipsnyje „Link 2030 darbotvarkės švietime: veiksmingos mokyklų lyderystės politika ir praktikos“ (Angl. „Toward agenda 2030 in education: policies and practices for effective school leadership“ daroma išvada, kad nors

šalyje įdedamos Ministerijos pastangos užtikrinant mokyklų vadovų profesionalumą, Katara mokyklų direktoriai yra daugiau vadybininkai nei lyderiai, didžiąją jų darbo laiko dalį užima administracinės užduotys, taip pat mokyklų autonomija yra itin ribota – daugelis lyderystės vaidmenų priklauso Kataro švietimo ir aukštojo mokslo ministerijai, toks autonomijos trūkumas ir atskaitingumas vien Ministerijai, tyrėjos išvadomis, lemia tai, kad mokyklos praleidžia progresyvų tobulėjimo elementą – įsiklausymą į bendruomenei priklausančius vaikus ir jų tėvus (Ghamrawi, 2023). Tyrėja pabrėžia, kad šio atvejo analizės išvados yra adaptuojamos ir pasauliniame kontekste – siekiant 4-ojo Darnaus vystymosi tikslo, reikalingas reali mokyklų autonomija, profesionalūs, mokymo patirties turintys vadovai, kurie atliktų ne tik administravimo, bet lyderystės rolę. Tai, kad su tais pačiais iššūkiais susiduriama ne tik Kataro, bet ir kitų valstybių atveju, patvirtina Lietuvos 2021 – 2030 m. švietimo plėtros programa (Švietimo mokslo ir sporto ministerija, 2021), kurioje įvardijama problema, kad trūksta mokyklų vadovų orientacijos į ugdymą ir mokymąsi. Tarp susiklosčiusią situaciją lemiančių priežasčių – paramos sistemos mokyklų vadovams trūkumas, mažas mokyklų vadovas savarankiškumas, didžiąją dalį mokyklų vadovų laiko užima administracinės funkcijos.

Lyderystės intelektas. Timothy Gage ir Clive Smith 2016 m. publikuotame moksliniame straipsnyje „Lyderystės intelektas: mokyklos lyderystės efektyvumo potencialo atskleidimas“ (Angl. „Leadership intelligence: Unlocking the potential for school leadership effectiveness“) nagrinėja teorinį lyderystės intelekto konceptą. Nors lyderiui būdingi individualūs racionalūs (IQ), emociniai (EQ) ir dvasiniai (SQ) intelektai, tyrėjų teigimu, jų galia slypi pusiausvyros tarp jų palaikyme, toks holistinis suvokimas veda prie lyderystės intelekto apibrėžimo. IQ apima gebėjimą analizuoti ir spręsti problemas, priimti sprendimus, EQ – savivoką, empatiją, gebėjimą kurti ir puoselėti santykius, SQ – etinę lyderystę, viziją ir vertybes (Gage & Smith, 2016). Autorių teigimu, emocinis ir dvasinis intelektai sustiprina lyderio gebėjimą įkvėpti komandą, susitvarkyti su kompleksiniais iššūkiais. Geriausias būdas ugdyti lyderystės intelektą – dialogas, nėra tiesiog pokalbis, jis apima aktyvų klausimą ir sokratinį metodą grįstą refleksiją, ir yra pagrįsta siekiu sukurti bendrą prasmę grupėje (Gage & Smith, 2016).

Apibendrinant nagrinėtus švietimo lyderystės tyrimus, paprastai švietimo lyderiais laikomi tie švietimo sistemos dalyviai, kurie yra arčiausiai besimokančiųjų bendruomenės – pedagogai, švietimo institucijų vadovai. Pastebimi iššūkiai, stabdantys progresyvią švietimo lyderystę bendrojo lavinimo įstaigose – ugdymo įstaigų vadovai atlieka daugiau administracinę, vadybinę, o ne lyderystės funkciją. Nors švietimo lyderystė negalima be švietimo vadybos, reikalingos sklandžiam švietimo sistemos procesų užtikrinimui, lyderių vaidmuo reikalingas siekiant viziją įkvėpti ir motyvuoti komandą, užtikrinti mokyklų, kaip švietimo, visuomenės progreso lyderių rolę, kurti darnias, profesionalias, šių dienų poreikius atliepiančias besimokančiųjų bendruomenes. Tam reikalingi ne tik techniniai gebėjimai, bet ir lyderystės intelektas, kurį būtų galima susieti su

nagrinėjama socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija. Galima daryti prielaidą, kad tam, kad švietimo lyderiai galėtų įgyvendinti kokybišką socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą mokyklose, patys švietimo lyderiai, atstovaujantys šiai kompetencijai ir visai bendrojo ugdymo programai, turi būti kompetentingi socialinėje, emocinėje ir sveikos gyvensenos srityse.

4. Tyrimo metodologija

4.1. Tyrimo dizainas

Siekiant atskleisti ekspertų požiūrį į švietimo lyderių vaidmenį ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, buvo pasirinkta taikyti kokybinio tyrimo metodologiją. Kokybiniu tyrimu siekiama sutelkti dėmesį į konkrečių asmenų mąstymo sąrangas ir patirtis tam tikruose socialiniuose ir kultūriniuose kontekstuose (Žydžiūnaitė & Sabaliauskas, 2017). Atliekant kokybinį tyrimą susitelkiama į prasmes, susijusias su konkrečių žmonių – tyrimo dalyvių gyvenimo, profesinės veiklos aspektais (Žydžiūnaitė & Sabaliauskas, 2017). Surinkta informacija atskleidžia ne konkrečius apibendrinamuosius faktus ir statistiką, o individualias patirtis (Žydžiūnaitė & Sabaliauskas, 2017). Duomenų rinkimo metodu pasirinktas pusiau struktūruotas interviu.

Tyrimo metu laikytasi konfidencialumo ir anonimiškumo principų. Kviečiami dalyvauti tyrime, taip pat, pakartotinai – prieš pradėdant interviu, tyrimo dalyviai buvo supažindinami su apibendrinta informacija apie tyrimą, t. y. tyrimo tikslu, kam bus naudojami tyrimo duomenys, taip pat, galimybe bet kada nutraukti savo dalyvavimą tyrime. Tyrime visi dalyviai dalyvavo neatlygintinai ir savanoriškai.

4.2. Socialinio konstruktyvizmo teorinė prieiga tyrinėjant ekspertų požiūrį į švietimo lyderių vaidmenį ugdant socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją.

Remiantis socialinio konstruktyvizmo teorine prieiga, žinios yra konstruojamos per socialines sąveikas. Šios teorinės prieigos esminė prielaida yra ta, kad realybė nėra objektyvi ir yra konstruojama per patirtį (Berger & Luckmann, 1966). Socialinio konstruktyvizmo teorinės prieigos taikymas kokybiniame tyrime padeda suprasti, kaip formuojasi ekspertų nuostatos remiantis jų skirtingomis patirtimis visuomenėje, profesinėje veikloje, kultūriniuose kontekstuose (Vygotsky, 1978). Remiantis socialinio konstruktyvizmo pagrindus sukūrusiu Leon Semyonovich Vygotsky, pažinimas yra socialinio pobūdžio, o individualaus asmens mąstysena – formuojamos nuostatos atsiranda iš sąveikos su kitais žmonėmis. Socialinis konstrukcionizmas leidžia šiame tyrime į ekspertų požiūrį ir švietimo lyderystę socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo kontekste, žiūrėti kaip dinamiškus, nuo konteksto priklausančius reiškinius. Tyrėja netaiko vieno apibrėžimo, kas yra švietimo lyderiai, kurių vaidmuo ugdant socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją yra tyrinėjamas – tyrime dalyvaujantys ekspertai turi laisvą pasirinkimą interpretuoti švietimo lyderystę taip, kaip jiems ji yra suprantama remiantis jų socialinių sąveikų patirtimi. Skirtingų sričių ekspertų nuomonė nėra tik žinių atspindėjimas, tai socialinio konstrukto rezultatas, veikiamas jų patirčių, susijusių su švietimo lyderyste mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo lauke.

L. S. Vygotsky idėja – proksimalinio vystymosi zona (angl. „Zone of proximal development“) skatina apsvaistyti mokymosi prieigas, pagrįstas individualaus mokinio patirtimi, tokiu būdu padedant mokiniams optimaliai augti ir vystytis (Payong, 2020). Tokia prieiga ypač aktuali tyrinėjant socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą, kurio kontekste reikalinga ieškoti skirtingų prieigų, kaip ugdyti mokinius atsižvelgiant į skirtingas besimokančiųjų turimas ankstesnes patirtis, žinias, gebėjimus, kuriems standartizuotas ugdymas ir vertinimas nėra pritaikomas taip, kaip formaliajam ugdymui būdingose mokomosiose disciplinose.

Taikant socialinio konstruktyvizmo prieigą šiame tyrime, vadovaujamasi nuostata, kad nėra vienos teisingos nuomonės tyrime keliamais klausimais. Reikšmės, sukuriamos apibendrinant skirtingų sričių ekspertų požiūrį į švietimo lyderystę mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo lauke, sukuria prielaidas, kad tokia tiesa gali egzistuoti, bet nebūtinai yra objektyvi realybė. Tyrime išsakomi faktai ar nuomonę grindžiantys teiginiai nėra kvestionuojami kaip teisingi arba neteisingi.

4.3. Duomenų rinkimas

Tyrimo instrumentas buvo konstruojamas 2024 m. rugsėjo – spalio mėn. remiantis atsižvelgiant į atliktą mokslinės literatūros analizę ir buvo validuojamas su tyrėjos baigiamojo darbo vadove. 2025 m. lapkričio mėn. Buvo atliktas bandomasis interviu atliekant profesinę praktiką praktikos institucijoje, su įmonės praktikos vadove, atitinkančia tyrimo imčiai taikomus kriterijus. Išanalizavus interviu metu surinktus duomenis, tyrimo instrumentas buvo aptartas ir su universiteto praktikos vadove, tuomet pakoreguotas ir validuotas su baigiamojo darbo vadove. Galutinis tyrimo instrumentarijus pateikiamas priede nr. 1.

Kokybiniai duomenys buvo renkami 2025 m. vasario – balandžio mėnesiais, remiantis duomenų rinkimo ir analizės suderinamumo principu, kuriuo vadovaujantis duomenys renkami ir analizuojami vienu metu (Žydzūnaitė & Sabaliauskas, 2017). Atsižvelgiant į tyrimo dalyvių poreikius, pasirinkta atlikti technologijomis grįstą interviu. Kokybiniai duomenys buvo renkami organizuojant vaizdo skambučius naudojantis „Microsoft Teams“ platforma. Interviu buvo įrašinėjami ir transkribuojami naudojant Vilniaus universiteto transkribavimo programą „Semantika“ ir „Microsoft Teams“ transkribavimo įrankį. Transkribavimo pavyzdys pateikiamas priede nr. 2.

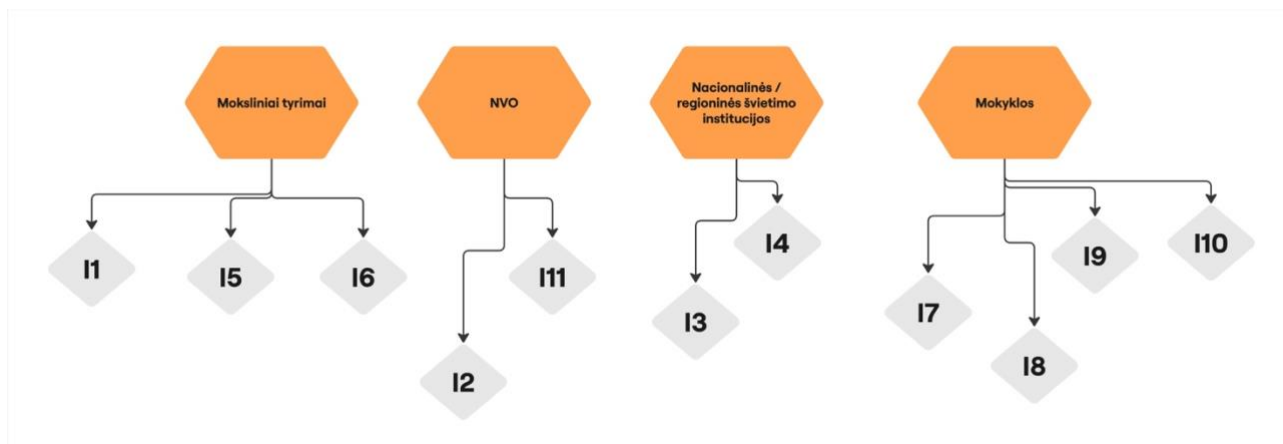
4.4. Imtis

Imties atrankoje remtasi įvairove, atsižvelgiant į išsikelto tyrimo tikslą. Numatytas imties dydis – 11 ekspertų, imties dydžiui taikytas kriterijus – duomenų prisistotinimas išlaikant populiacijos narių įvairovę. Tyrime dalyviai atrinkti derinant įvairiausių atvejų ir atsitiktinės tikslinės atrankos metodus. Taikant įvairiausių atvejų imties atrankos metodą, imtis formuojama siekiant įtraukti

atvejus, padedančius plačiai aptarti tiriamo reiškinių požymius, o atsitiktinė tikslinė atranka vykdoma tuomet, kai atvejų yra daugiau, nei tyrėjas gali ištirti, ir vadovaujantis atsitiktiniais principais, konstruojama nedidelė imtis (Žydzūnaitė & Sabaliauskas, 2017). Informantų atrankos kriterijai:

1. Turintys aukštąjį išsilavinimą.
2. Asmenys, kurių profesinės veiklos arba tyrimų laukas susijęs su mokinių socialine, emocine ir sveikos gyvensenos kompetencija.
3. Turintys ne mažiau kaip 3 metų darbo patirtį šioje srityje.

Kvietimai dalyvauti tyrime 2025 m. sausio – balandžio mėn. buvo siunčiami elektroniniu paštu ir LinkedIn platformoje. Iš viso išsiųsti 38 kvietimai, 11 iš jų sutiko ir dalyvavo tyrime, 1 sutiko dalyvauti, bet dalyvauti tyrime turėjo galimybę tik po numatytos duomenų rinkimo laikotarpio pabaigos, 1 asmuo sutiko, tačiau suderintą dieną susisiekti nepavyko. Visiems dalyviams priskirti kodai. Pašalinus dalyvių pateiktus duomenis, padedančius identifikuoti jų tapatybę, kiekvienam jų suteiktas identifikacinis kodas ir priskirta profesinės veiklos kategorija. Tyrimo dalyvių kodai ir kategorijos, atspindinčios profesinės veiklos lauką, vaizduojami 3 pav.

Pav. Nr. 3

Tyrimo dalyvių kodai ir profesinės veiklos kategorijos. Sudaryta autorės.

4.5. Duomenų analizė

Kokybinė turinio analizė pasirinkta siekiant interpretuoti duomenis, sistemingai juos klasifikuojant. Surinkti duomenys buvo analizuojami taikant tematinę analizę, pagal lentelėje pateikiamą temų ir kategorijų klasifikaciją. Kokybinės turinio analizės tikslas – sisteminant surinktus duomenis apibūdinti tyrinėjamą reiškinį (šiuo atveju – švietimo lyderių vaidmenį ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją) ir atskleisti tyrimo dalyvių suteikiamas prasmės šiam reiškiniui (Žydzūnaitė & Sabaliauskas, 2017). Turinio analizės struktūra pateikiama lentelėje nr. 1.

Lentelė Nr. 1.*Kokybinių duomenų turinio analizės struktūra. Sudaryta autorės*

Tema	Kategorija
1. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos samprata	1.1. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos sąvokos supratimas
	1.2. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos aktualumas ir svarba
	1.3. Atsakomybė už emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą
2. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos integracija	2.1. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos integracija formaliajame ugdyme
	2.2. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos integracija neformaliajame ugdyme
3. Švietimo lyderių vaidmuo ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją	3.1. Švietimo lyderių sąvokos interpretacija
	3.2. Švietimo lyderių vaidmuo ir pasiūlymai socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui
4. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos įvertinimas	4.1. Sprendimai individualiam mokinių pažangos vertinimui
	4.2. Sėkmės rodikliai, atspindintys kompetencijos ugdymo rezultatus

Surinkti duomenys buvo analizuojami naudojant MAXQDA ver. 24.7.0. programą, koduojant surinktus duomenis pagal lentelėje pateiktą temų ir kategorijų struktūrą. Siekiant užtikrinti kokybinio tyrimo duomenų analizės patikimumą, trijų interviu kokybiniai duomenys buvo išanalizuoti dviejų vertintojų (tyrėjos ir baigiamojo darbo vadovės.) Abi vertintojos atliko surinktų duomenų kodavimą pagal lentelėje numatytas kategorijas. Dviejų vertintojų sutariamumui nustatyti buvo skaičiuojamas Koheno kapos matas (angl. Cohen's kappa), jei kapa yra 0,40–0,60, tai sutarimas vidutinis, jei 0,61–0,80 – pakankamas, o jei 0,81–1,00 – beveik idealus (Landis & Koch, 1977). Šio tyrimo atveju, sutarimas buvo pakankamas – 0,64.

5. Tyrimo rezultatai

Empirinio tyrimo rezultatai aprašomi pasitelkiant temas ir kategorijas (kodus), pateikiant įrodančius teiginius – tyrimo dalyvių citatas, atskirais atvejais, taip pat, įtraukiamos tarpinės kategorijos. 4 pav. vaizduojamos temos ir kodai, kuriuos pasitelkiant buvo analizuojami surinkti duomenys naudojant MAXQDA programą.

Sets	204
▼ SESGK įvertinimas	27
Sėkmės rodikliai, atspindintys kompetencijos ugdymo rezultatus	11
Sėkmės rodikliai, atspindintys kompetencijos ugdymo rezultatus > Sprendimai individualiam ...	16
▼ Švietimo lyderių vaidmuo ugdant moksleivių SESGK	75
Švietimo lyderių vaidmuo ir pasiūlymai ugdant SESGK	59
Švietimo lyderių sąvokos interpretacija	16
▼ SESGK integracija	40
SESGK ugdymo integracija neformaliajame ugdyme	15
SESGK ugdymo integracija formaliajame ugdyme	25
▼ SESGK samprata	62
Atsakomybė už SESGK ugdymą	22
SESGK aktualumas / svarba	27
Sąvokos supratimas	13

Pav. Nr. 4

Segmentų kodavimo rezultatai. Sudaryta autorės.

Rezultatų eiliškumas grindžiamas taikyto tyrimo instrumento struktūra, pateikta 1 lentelėje. Iš viso buvo 204 segmentai, daugiausia kategorijoje „Švietimo lyderių vaidmuo ugdant moksleivių SESGK“. 5 pav. pateikiama informacija, kuriose temose tyrimo dalyviai išsakė daugiausiai tyrimui aktualių minčių.

Code System	I1 dalyvis	I2 dalyvis	I3 dalyvis	I4 dalyvis	I5 dalyvis	I6 dalyvis	I7 dalyvis	I8 dalyvis	I9 dalyvis	I10 dalyvis	I11 dalyvis
• Sąvokos supratimas											
• SESGK aktualumas / svarba											
• Atsakomybė už SESGK ugdymą											
• SESGK ugdymo integracija formaliajame ugdyme											
• SESGK ugdymo integracija neformaliajame ugdyme											
• Švietimo lyderių sąvokos interpretacija											
• Švietimo lyderių vaidmuo ir pasiūlymai ugdant SESGK											
• Sėkmės rodikliai, atspindintys kompetencijos ugdymo rezultatus											

Pav. Nr. 5

Kodavimo rezultatai: tyrimo dalyvių aktyvumas priklausomai nuo kategorijos. Sudaryta autorės.

Analizuojat duomenis pagal pirminę, 3 paveikslėlyje atvaizduotą temų ir kategorijų struktūrą, pastebėta, kad informantai, dalindamiesi savo mintimis apie socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos sampratą, kalbėjo ne tik apie sąvokos reikšmę, bet ir apie šios kompetencijos aktualumą ir svarbą. Dėl šios priežasties nuspręsta aprašant rezultatus 6.1. skyriuje „Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos samprata“ neišskiriamos sąvokos supratimo ir aktualumo kategorijos.

5.1. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos samprata

Dauguma tyrimo dalyvių panašiai interpretuoja socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją – apytiksliai 82 proc. gebėjimą pasirūpinti savo fizine ir emocine gerove laiko šios kompetencijos sudedamąja dalimi, beveik 91 proc. informantų akcentavo santykių kūrimo ir puoselėjimo gebėjimus, kitos kategorijos buvo paminėtos dviejų ar daugiau informantų. Nors kompetencija suprantama kompleksiskai: „*nuo gyvenimo etapų labai irgi priklauso, gali būti, kad kažkurie iššūkiai bus labiau reikalaujantys gyvensenos kompetencijos, kažkurie socialinės ar emocinės*“ (II), informantų išsakytos mintys išskirtos į pasikartojančias kategorijas (žr. 2 lentelė).

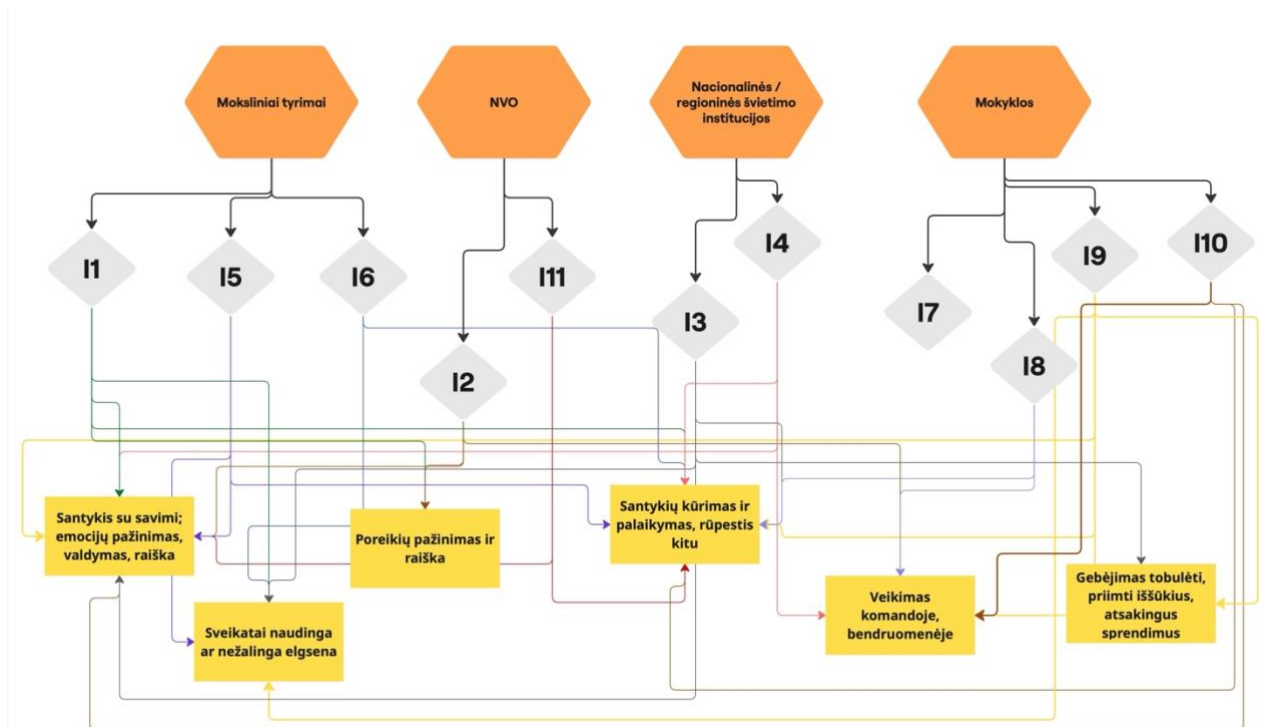
Lentelė Nr. 2

Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos sąvokos interpretacija. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Kategorija	Įrodantys teiginiai
Gebėjimas pasirūpinti savo fizine ir emocine gerove	„... . gebėjimas pasirinkti tuos sveikatos elgesius, atskirti, kurie yra žalingi, kurie yra palankūs, turbūt čia yra daugiausiai, ir sugebėti palaikyti tą režimą, kurio aš noriu.“ (II) „Emocinė – tai visų pirma atpažinti savo ar kito žmogaus emocijas ir pagal galimybes valdyti savąsias, nes valdyti kito, na, truputėlį ten gali jau ir manipuliacijos prasidėti“ (II) „<..> žmogus geba pasirūpinti savo poreikiais, geba suprasti savo emocijas, na turi bazinį emocinį raštingumą ir žino, kaip tada, kai kyla tam tikros emocijos, kaip tada su jomis tvarkytis, ką daryti, ko reikia jam tuo momentu.“ (I2) „... . apie gebėjimą suprasti, kaip būti sveiku, ne tik galbūt fiziškai, bet ir emociškai.“ (I3) „Aš tą turbūt suprantu kaip gebėjimą gyventi sveikai psichologiškai, rūpintis savo psichologine sveikata, gerove“ (I5) „... . paties žmogaus veiksmai, kuomet jisai nebūtinai rūpinasi, bet nekenkia savo fizinei gerovei, sveikatai.“ (I6) „... . rūpintis savo fizinę sveikata, rūpintis emocine sveikata ir taip pat sveika gyvensena, tai ne tik fizine, bei emocinė sveikata, bet ir sakykime, sveika mityba, priimti tokius atsakingus sprendimus.“ (I9) „... . Tai yra apie kompetenciją rūpintis savo fiziniu ir emociniu kūnu.“ (III)
Gebėjimas kurti ir puoselėti santykius, būti bendruomenės dalimi	„gebėti formuoti ryšį, atpažinti save tuose santykiuose, <..> kad žmogus, eidamas į santykius su kitu, jis matytų ir jaustų, kas dedasi su juo pačiu tuo metu, nes būtent tai jį motyvuoja arba demotyvuoja tame santykiyje būti, ar išlikti, pasitraukti. . . . palaikyti, imtis įsipareigojimų tame, . . . žmogui svarbu žinoti, kad į socialinį santykį jis irgi turi investuoti. Jis irgi turi turėti savo indėlį, . . . ne tik matyti savuosius poreikius tame santykiyje, bet pažinti kito žmogaus poreikius tame santykiyje“ (I1) „... . apie žmones, apie gebėjimą bendrauti su pirmiausia tai galbūt su pačiu savimi ir ir aišku, su aplinkiniais.“ (I3) „... . apie gebėjimą būti su savimi ir būti su kitais.“ (I4) „... . suprantu kaip gebėjimą gyventi sveikai, psichologiškai, rūpintis savo psichologine, galbūt sveikata, gerove ir, na, gal netgi šiek tiek aplinkinių sveikata ir gerove, suprasti ją.“ (I5) „... . tai apie gebėjimą palaikyti santykį su kitais, kurioje Kitas rašosi iš didžiosios raidės.“ (I6) „Tai yra gebėjimas kurti santykius ar pažinti savo emocijas, gebėti ne tik atpažinti, bet ir jas reikšti.“ (I9)

	• „... bendradarbiauti kartu su kitais žmonėmis.“ (I2) • „Apie bendradarbiavimą, apie kažkokių tikslų kėlimą, bet ne tik apie kad tie tikslai būtų susiję su asmenine nauda, bet ir apskritai apie naudą visuomenei.“ (I3) • „Tai yra, tai yra visų pirma kultūros DNR, tai yra kultūros sudedamoji dalis, ... tos kompetencijos organizacijoje turėtų būti kaip elementari higiena.“ (I8) • „Tai tokia tai kompetencija, kuri apima žmogaus tokių žmonių kaip visumą, ir socialinė, turime gebėti bendrauti ir gebėti dirbti komandoje, konfliktus spręsti ir priimti atsakingus sprendimus.“ (I9) • „... tai yra kompetencija, kuri yra reikalinga žmogui egzistuoti visoje visuomenėje, bendruomenėje, išmokyti bendrauti su kitais žmonėmis, valdyti tam tikras emocijas, palaikyti santykius, jaustis geru ir pilnaverčiu bendruomenės nariu.“ (I10) • „Gebėjimas kurti sveiką santykį su savimi, kaip savimi pasitikėti, nuo šito tada eina pasitikėjimas kitais žmonėmis, kaip kurti tą sveiką santykį.“ (I11)
Gebėjimas įveikti sunkumus, tobulėti	• „... apie galbūt mokėjimą priimti kažkokias nesėkmes, kažkokius iššūkius, gebėjimą su tais iššūkiais susidoroti, susidoroti“ (I3) • „<..> kad visus tuos sprendimus, kuriuos tu priimsi, iš esmės jie tau padėtų augti kaip asmenybei ir būtent padėtų tau gyvenime“ (I11)

Svarbu paminėti, kad nors analizės lentelėse išskirtos kategorijos, joms priskirti gebėjimai dalinai persidengia, pavyzdžiui – gebėjimas atpažinti savo emocijas ir / ar poreikius gali būti interpretuojamas gebėjimas pasirūpinti savimi, tačiau jis yra išreiškiamas ir aktualus ir kuriant bei puoselėjant santykius, priklausant bendruomenei. Ekspertų išsakytos sąvokos interpretacijos atskleidžia šios kompetencijos kompleksiskumą ir aktualumą skirtingose žmogaus gyvenimo srityse. 6 pav. pateikiama schema, apibendrinanti atsakymus, kokių sričių gebėjimus akcentavo tyrimo dalyviai, paklausti, kaip jie supranta socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją.

Pav. Nr. 6

Tyrimo dalyvių akcentuoti gebėjimai, priskiriami socialinei, emocinei ir sveikos gyvensenos kompetencijai. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Schema, pavaizduota 6 pav. atskleidžia, kad nėra dėsningumo, priklausančio nuo profesinio lauko, kuriam atstovauja tyrimo dalyviai. Galima daryti prielaidą, kad informantai yra pakankamai susipažinę su socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos samprata, nepriklausomai nuo to, kuriame profesiniame lauke dirba. I7 informantas, paklaustas to paties klausimo apie sąvokos suvokimą, neatsakė į šį klausimą, nes akcentavo kitus, į klausimą neatsakančius aspektus. 9 iš 11 tyrimo dalyvių akcentavo rūpestį savimi, minint emocijų pažinimą, jų reguliavimą ir išreiškimą, kiek rečiau buvo akcentuojamas rūpestis fizine sveikata (4 iš 11), 2 tyrimo dalyviai paminėjo gebėjimą atpažinti ir atliepti savo ir kitų poreikius, tačiau jų mintys persidengia ir su emocijų pažinimu bei santykių kūrimu. Gebėjimas kurti ir puoselėti santykius buvo akcentuojamas dažniau (10 iš 11) nei priklausymas bendruomenei, bendradarbiavimas (5 iš 11). Tik du tyrimo dalyviai (mokyklos atstovas (-ė) ir institucijos atstovas (-ė)) akcentavo augimo mąstyseną, gebėjimą tobulėti, priimti nesėkmes, spręsti kylančias problemas.

Kompetencijos aktualumą pagrindžia ir 6-ųjų informantų nuomonė apie socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos susietumą su jaunimo įsitvirtinimu darbo rinkoje bei pilietiniu aktyvumu (žr. 3 lentelė).

Lentelė Nr. 3

Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos sąsaja su karjera ir pilietiniu aktyvumu. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Kompetencijos interpretacijos dalis	Įrodantys teiginiai
Rūpestis savimi ir sąvęs pažinimas	„... perdegimo momentai atsiranda iš to, kad žmogus negeba pasirūpinti savo, neturi aiškių kompetencijų, kaip pasirūpinti savo sveikata, tiek fizine, tiek, kiek psichikos sveikata ir tas tada kerta, tu iškrenti iš darbo rinko, tu iškrenti iš visuomenės, turi tuos pertrūkius darbinėje istorijoje.“ (I2) „Jaunam žmogui šitos kompetencijos yra labai svarbios, kad suprastų save, kad suprastų kitą žmogų, kad suprastų, ką kur jis arba ji gali eiti.“ (III) „... pilietiškai aktyvus moksleivis, žmogus gali būti tiksliai tas, kuris yra ramus, <..> tas, kuris geba esamoj situacijoje, esamam informacijos lauke žvelgti ramiai, blaiviai, nepanikuoti, . . . mokėti pasirinkti informaciją kritiškai, kas yra labai svarbus įgūdis, bet to, įgūdžio nebus, jeigu moksleivis ar kitas žmogus bus užvaldytas emocijų, nes kalbama apie baimę. Baimė yra viena stipriausių emocijų ir ji iš principo išjungia visus kitus įgūdžius. Gali mokyti kritinio mąstymo, kiek nori, bet jeigu žmogus nemokės nusiraminti, tai jisai tuo negalės pasinaudoti.“ (I5)
Socialumas	„Jeigu žmogus turi . . . tų socialinių įgūdžių, kad jis tada turėtų turėti supratimą, kad politika mus įtakoja labai tiesiogiai ir net tada kai atrodo, kad nesusiję su manim, tada tokie žmonės būna labiau įsitraukę, labiau, na nebūtinai kad ten turi eiti ir kažką daryti, bet bent jau domisi arba bent jau dalyvauja rinkimuose, neatiduoda sprendimo teisės ir valios kažkam kitam.“ (I2) „Jau praėjo tie laikai, kai kažkokius didžiulius atradimus, mokslinius atradimus padarydavo vienas ar kitas mokslininkas, tyrėjas užsidaręs, dabar dirba grupėmis ir jeigu tu būsi labai geras intelektualus ir daug žinių turintis žmogus, bet ne neturėsi gebėjimo bendrauti, gali būti, kad tau nelabai pavyks siekti karjeros“ (I7)

	• „Ta socialinė emocinė kompetencija, lyderystei formuotis jinau yra reikalinga, bet lyderis negali būti lyderis, jeigu jis neturės grupės. (I1) • „Per tą socialinę kompetenciją mes irgi mokomės kažkaip bendrauti su kitais, būti socialine būtybe, kuri yra reikalinga, kad mes būtume pilietiškai ir suprastume, kad jeigu ten kažkas blogai, kad aš galiu imtis iniciatyvos, aš galiu veikti, kad čia yra ir mano reikalas, tai man atrodo, kad per tuos ryšius, kurie yra kuriami, mes taip pat ugdome ir tą pilietiškumą.“ (I4) • „Aš manau, kad pilietiškumas yra neįmanomas be socialumo. . . . Dabar galim kalbėti apie pilietiškumą, kurį daugelis iš karto supras, kaip na tam tikrą pasirengimą ginti savo tėvynę. . . . Aš sakau, reikia ginti tėvynę ir tegul eina jie ginti tėvynės, reikia ginti tėvynę ir mes eikime kartu su manimi ginti tėvynės, čia yra pilietiškumas.“ (I7) • „Kai mes padedam savo aplinkoj ir atjaučiame kitus, kokiose vietose jie yra, tą patį galėtume padaryti ir pilietiniam tam aktyvume.“ (I11)
Augimo mąstysena, tikslų kėlimasis, nesėkmių įveikimas	• „Turi turėti gebėjimą kaip nusimatyti kažkokius tikslus, siekius ir kaip tų tikslų siekti, ir jeigu kažkas nepavyksta, jie turėtų mokėti viską peržiūrėti, reflektuoti ir tą savo nesėkmę pakreipti ta linkme, kad toliau galėtų siekti to tikslo.“ (I3)

Apibendrinant tyrimo dalyvių mintis apie socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos sampratą ir aktualumą, svarbiausiomis kompetencijos sudedamosiomis dalimis laikomas gebėjimas pasirūpinti savo fizine ir emocine sveikata – pažinti, reguliuoti ir reikšti savo emocijas ir poreikius, pasirūpinti savo psichologine ir fizine sveikata, taip pat gebėjimas užmegzti ir palaikyti santykius, veikti bendruomenėje, ne tik dėl asmeninės, bet ir visuomenės naudos. Šie gebėjimai tarpusavyje persipina (pavyzdžiui, gebėjimas atpažinti ir išreikšti savo emocijas bei poreikius santykiuose), ir yra aktualūs įvairiose gyvenimo srityse, pradedant asmenine sveikatos gerove ir karjera, baigiant bendru visuomenės sąmoningumu, socialine atsakomybe ir pilietiškumu.

5.2. Atsakomybė už SESGK ugdymą

Tyrimo dalyvavę ekspertai, paklausti ką laiko atsakingais už mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą, minėjo šeimą, mokyklą (apimančią mokytojus, mokyklą vadovus), neformaliojo švietimo įstaigas, švietimo politiką formuojančias ir įgyvendinančias institucijas, nuomonės formuotojus ir visą visuomenę (žr. 4 lentelė).

Lentelė Nr. 4

Atsakomybė už mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą.
Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Atsakinga grupė	Įrodantys teiginiai
Tėvai	• „Šeima. Už ugdymą yra atsakinga šeima. Už tai kokius pavyzdžius vaikai mato savo kasdieniame gyvenime yra atsakinga šeima, . . . tėvai parenka savo vaikams, jų mąstymu, tinkamiausias ugdymo įstaigas ir jie ir lieka toliau atsakingi už savo pasirinkimus iki pat dvyliktos klasės.“ (I7) • „Tėvai, kurie neišugdė tos kompetencijos. . . . Kartais gal ir mokykla negali pakeisti stiprių įgūdžių arba įpročių, kuriuos vaikai atsineša iš šeimos.“ (I6)

	• „Tėvai. . . . Kuomet yra daug tėvų, jie padaro visą visuomenę. . . . Jeigu mes mokykloje mokome vaiką, ten tarkim, šnekėk, atsitrauk, neskatiname patyčių, neskatiname smurto, bet vaikas grįžta namo, ir negauna meilės, šilumos, dėmesio, sako imk planšetę vietoj bendravimo, vietoj komunikacijos, tai šiuo atveju, manau, jau yra atsakingi tėvai.“ (I8) • „Aš suprantu, kad tėvai labai dažnai neturi įgūdžių ir gali jau na sudėtingiau jiems tuos būtinus įgūdžius, supratimą diegti, bet be jų irgi niekas nevyksta.“ (I5)
Visi suaugusieji, kurie supa mokinį	• „Na, aš gal labiausiai sakyčiau, suaugusieji, kurie supa jauną žmogų. Aš taip vadinčiau tai. Jeigu namuose tai tėvai, seneliai, giminaičiai, su kuriais gyvena. Jeigu svečiuose mokykloje, tai kaip tada mokytojai ir kai kurie nuomonės formuotojai, įtakuoliai, influenceriai, kurie, kuriuos seka daug jaunimo. . . . nepaisant to, kad jaunas žmogus pats renkasi, bet jis renkasi iš to, ką jis mato . . . kaip normą, kaip daugumą, kaip įprastinį dalyką.“ (I1) • „... didžiausią įtaką galima padaryti, kai pats tuo gyveni, kai esi pavyzdys, tai jie, jeigu tu pats rodai pavyzdį mokiniams, kaip aktyviai leidi laisvalaikį, sveikai maitiniesi ir pan., tai manau, kad tą pavyzdį mokiniai ir ima.“ (I3)
Mokykla (vadovai, mokytojai)	• „... . už tų programų įgyvendinimą turbūt atsakingi direktoriai mokyklose, o direktoriai nuleidžia vis tiek galiausiai mokytojams. Tai aš manyčiau, kaip bebūtų, mokyklos bendruomenė turbūt yra atsakinga, kad būtų ugdomos tos kompetencijos“ (I4) • „mokyklų direktoriai, kurie gali rūpintis irgi, kad jų mokyklose būtų tinkamas parengimas mokytojų ir tinkama kultūra.“ (I2)
Švietimo politiką formuojančios ir įgyvendinančios nacionalinės ir savivaldybių institucijos	• „Tai man atrodo pirmiausia vis tiek yra svarbi ta politinė valia, kuri parodo palaikymą, pastiprinimą ir panašiai. Nu ir tada, man atrodo, irgi labai yra svarbus tas tikrai adekvatus palaikymas mokytojams, kad, nes mokytojai taip labai tiesiogiai prieina prie vaikų ir juos ugdo“ (I2)
Nuomonės formuotojai	• „Yra stichinė, labai didelė erdvė, kurioje tai ugdoma, tai yra socialiniai tinklai ir internetas. Tai yra labai konkrečiai ugdoma, nes ta pati atšaukimo kultūra, sakykime, „cancel“ kultūra ar patyčių kultūra, ar dėmesio savo kūnui, ar dėmesio savo aktyvumui labai įvairūs dalykai, jie stichiškai formuojasi internete“ (I1)
Visi	• „Manau, kad absoliučiai visi, ta prasme pradedant nuo šeimos ir nuo tėvų, ir baigiant man turbūt reiktų taip sakyti, na, ministerijomis, švietimo ministerija.“ (I5) • „... . tu gali mokykloje, gali daug visokių gražių programų diegti, bet jeigu visuomenėje per televiziją, per kažkokius kitus kanalus, per tuos pačius komentarus po straipsniais yra palaikoma ta tokia patyčių kultūra, tai nu mokyklą nemokės tų vaikų, jie paskui išeina į gyvenimą ir tenka atlaikyti kitą srautą.“ (I2)

Nors 7 iš 11 tyrimo dalyvių paminėjo ugdymo įstaigas (vadovus, mokytojus, taip pat neformaliojo švietimo institucijas) kaip atsakingas už mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą, I6 tyrimo dalyvis (-ė) kritikuoja mokyklos rolę ugdant šią kompetenciją:

„Švietimas pasakys, kad čia mes ugdome mokykloje, mokykla – institutas, kur čia dvidešimt vaikų ir jie komunikuoja, tai gyvenime žinokit mes nekomunikuojame susėdę visi keturiasdešimties metų amžiaus dvidešimt žmonių, yra penkiolika metų vyresni, aš turiu savo geriausią draugą, devyniasdešimt keli metai, mano profesorius, mano mokslinis vadovas, tai ta prasme komunikacija, socializacija vyksta skirtingose amžiaus tarpuose, tiek terpėse, tai dar kvestionuočiau, kad mokykla puikiai sprendžia socializacijos dalyką, nes jei sėdi kampe ir neturi draugų tas berniukas, tai kokia čia socializacija, čia izoliacija gaunasi.“ (I6)

Tyrimo dalyvavusių ekspertų nuomonė apibendrinama 5 lentelėje.

Lentelė Nr. 5

Informantų nuomonė apie atsakomybę už mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą. Sudaryta autorės

	Moksliniai tyrimai			NVO		Institucijos		Mokyklos			
Socialinė grupė	I1	I5	I6	I2	I11	I3	I4	I7	I8	I9	I10
Šeima	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X
Mokykla (mokytojai ir mokyklų vadovai) / Neformaliojo švietimo įstaigos	X	X		X		X	X			X	X
Švietimo politiką formuojančios ir įgyvendinančios nacionalinės ir savivaldybių institucijos		X		X							
Visa visuomenė	X	X		X		X					X
Nuomonės formuotojai		X		X		X					

Apibendrinant, 10 iš 11, atsakiusių į šį klausimą mano, kad už mokinių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją yra atsakinga šeima, 7 akcentuoja mokyklos vaidmenį (iš 7 suteikiančių atsakomybę mokyklai tik 1 dalyvis (-ė) nepaminėjo šeimos atsakomybės). Pastebima, kad tik 1 mokslinių tyrimų srityje veikiantis (-i) dalyvis (-ė) ir 1 NVO atstovas (-ė) įvardijo švietimo politiką formuojančios ir įgyvendinančios nacionalinės ir savivaldybių institucijas kaip atsakingas už ugdymą, t. y. nė vienas mokyklos vadovybėje dirbantis tyrimo dalyvis nemato institucijų kaip atsakingų už kompetencijos ugdymą. Kita vertus, svarbu paminėti, kad iš 4 mokyklų vadovų tik 2 priskiria atsakomybę sau – visi mokyklų vadovai sutaria dėl šeimos atsakomybės. Visos visuomenės atsakomybę akcentavo 2 mokslininkai, 1 NVO atstovas (-ė), 1 institucijos atstovas (-ė) ir 1 mokyklos vadovybėje dirbantis asmuo. Labiausiai sutariama dėl šeimos ir mokyklos atsakomybės, tačiau 50 proc. atsakiusių tyrimo dalyvių mano, kad atsakingi yra visi.

5.3. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos integracija formaliajame ugdyme

Nors informantai dalyvaudami tyrime išskyrė reikšmingą šeimos vaidmenį ugdant socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, atsižvelgiant į tyrimo tikslą nustatyti, koks šiuo klausimu yra švietimo lyderių vaidmuo, išsamiau buvo nagrinėjami formaliojo bei neformaliojo ugdymo galimybės ir iššūkiai.

Iššūkiai integruojant socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetenciją formaliajame ugdyme:

1. Nepakankamas prioritetas kompetencijų ugdymui

- „Mano nuomone, tai yra labai sunkus reikalas, ir pagrindine kliūtimi aš vadinčiau globalią tvarką – pasaulinę šiandieninę, kuri jau tęsiasi nuo šimtą ar du šimtus metų, kad išsilavinimas yra statomas ant žinių. Tai visa švietimo sistema, įskaitant ir toliau aukštojo švietimo sistemą, ji yra pastatyta ant žinių, kurios yra nišinės ir apmokamos, tai kaip suteikti žmogui žinių, iš kurių jis tai gautų, algą. Ne žinių, kurių jam reikės gyvenime, ir gebėjimų, bet žinių, iš kurių jis gaus algą, ir tai lemia, kad tie visi gebėjimai, tos kompetencijos, jos yra visiškos podukros vietoje, visiškos, nes už jų ugdymą nei geri pažymiai atvažiuos, nei egzaminus gerai išlaikys, ir, taip a manau, galvoja ir suaugę tėvai, ir suaugę mokytojai, ir patys vaikai. Tai mano nuomone į formalų yra sunku tai integruoti, nes visa sistema – ir Lietuvoje, ir Vakaruose, ir Rytuose, ir Pietuose, yra visiškai ne ant to pastatyta, švietimo sistema neskirta žmogaus gerovei gerinti.“ (I1)

2. Iššūkis realizuojant numatytas bendrąsias ugdymo programas.

- „Aš manau, kad centralizuoti sprendimai Lietuvoje yra padaryti. Bendrojo ugdymo programa . . . labai aiškiai tarp septynių kompetencijų, ši įdėta kompetencija ir ji yra, problema yra ta, kaip mums pavyksta realizuoti, . . . dokumentų lygmeniu ir centralizacijos lygmeniu, manau, kad mes esame labai neblogai šita linkme padirbėję. Mes labai geri dokumentų rengėjai.“ (I7)
- „... yra pristatoma programa, bet tada mokytojams nėra suteikiamos kažkokios tai idėjos, kaip tą įgyvendinti. Tai tada, man atrodo, nėra tokio bendrinio darbo kartu ir galų gale, nu šitie visi tokie lozungai, kad mums tai yra svarbi tema, taip ir lieka, nu kažkokiose nu tiesiog tuose lozunguose.“ (I11)

3. Mokytojų kompetencijų ir motyvacijos stoka.

- „Mokytojams trūksta tam tikrų priemonių, žinių, noro galbūt, nes mokytojai būna užimti arba tiesiog skuba, būna pervargę, ir tada jiems kartais atrodo, kad jie tikrai turi perteikti žinias, o visa kita tarsi nesvarbu, nors iš tikrųjų sakau. . . . tuo pačiu bendravimu, kai kaip tu bendrauji su mokiniais, jie mokinasi, kaip tu stabdai jų netinkamą elgesį bendraujant vieni su kitais, taip parodai, kaip reikėtų galbūt pasakyti, kaip reikėtų sureaguoti“ (I10)
- „... kokių papildomų išteklių, gal reikėtų priemonių mokytojams, kaip galima būtų ugdyti, aišku, mokytojai tai pasakytų, kad na kada, mums ir taip trūksta laiko viskam išdėstyti, tai dar ta socialinė emocinė kompetencija“ (I9)
- „... mokytojai neturi kompetencijų pasikalbėti apie ten socioemocinį ugdymą, . . . tai tada ima tiesiog tuos dalykus, kurie galbūt labiau jų kompetencijų ribose.“ (I11)
- „Didžiausia problema yra, jeigu mes kalbame apie socioemocinio kultūrą, tai yra mokytojų nuovargis, mokytojų dideli krūviai mokytojų tam tikra apatija. . . . ir tu integruok neintegruojes, kokias tik nori programas, kai žmogus yra fiziškai ir emociškai pavargęs, jam nusišvilpt ant visko.“ (I8)
- „Visokiausių yra dalykų, kaip ten mokytojai, sako, bėkit aplinkui, ten ratu ir pats mokytojas atsisėda ant kėdės, tai kažkaip kyla mintis, tai gal kartu bėkim, tada kartu sportuokim, kartu, darykime, bet ne, jūs darykit, aš nedarysiu.“ (I7)

Pasiūlymai sėkmingai socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos integracijai formaliajame ugdyme:

1. Sėkmingam kompetencijos ugdymo įgyvendinimui reikalingas pasirūpinimas mokytojų gerove

- „... jeigu bus pasirūpinta mokytojais, man atrodo, jeigu mokytojai turės, ta bendruomenė, kuri dirba mokykloje, turės kažkokį irgi išprusimą, išsilavinimą, patys gebės, turės tas kompetencijas, emocinio raštingumo ir panašiai, tai kažkaip norisi labai tikėti, kad tikrai pavyks jiems tada perduoti ir mokiniams teisingas nuostatas, ir teisingą

supratimą. Ir čia tikrai mes kalbame, ir apie tai, kad mokytojų galbūt atlyginimai yra per maži, bet man atrodo ir šiaip, rūpesčio irgi galėtų būti daugiau.“ (I2)

2. Didesnis klasės vadovo veiklos, klasės valandėlių sureikšminimas ir kokybės kontrolė

- „Man atrodo, pagrindinė dalis, ką jie turėtų daryti, tai . . . stiprinti tai, kas vyksta, klasės valandėlių metu, . . . jeigu na lyderiai, jie kalbėtų apie šitą, tos pamokos svarbą, tiek patys klasės vadovai imtųsi daugiau iniciatyvos ir tikrai rimtai žiūrėtų į tą patį ugdymą, man atrodo, tada ir tas kompetencijas galima tikrai pakankamai gerai išmokyti.“ (I10)
- „klasės vadovus siųsti kažkokius kursus, kur na galėtų įgyti daugiau kompetencijų ir tam tikru metodu, kaip efektyviau ugdyti vienas ar kitas kompetencijas.“ (I10)

3. Mokytojų kompetencijų kėlimas

- „... daug yra momentų, ką galima nuveikti apskritai dirbant su mokytojų nuostatomis . . . kad bent jau neturėtų kažkokių keistų, dažnų įsivaizdavimų, stereotipų ar panašiai, ir gal tas jau tada padėtų kurti mokyklose tą įtrauktį.“ (I2)
- „Ne tik mokinių šitas kompetencijas reikėtų ugdyti, bet ir suaugusių asmenų. Tas galbūt požiūrio pakeitimas į tą kompetenciją galbūt užtikrintų, kad visi tai darytų.“ (I3)

4. Orientavimasis į kompetenciją ir motyvavimą sveikai gyventi, vietoje orientyro į standartizuotus normatyvus.

- Peržiūrėjimas, tai ko reikia, ar tikrai yra svarbūs tie normatyvai kažkokie, ar vis dėlto svarbu, kad žmogus judėtų ir darytų, suprastų, kaip jo kūnas veikia, kaip reikia atlikti teisingai, mankštą, kokia yra šita bazė. . . . kūno kultūros pamokos turėtų būti labiau apie tą tokį, ne normatyvus, o apie skatinimą ir įkvėpimą judėti.“ (I2)

5. Aktualių temų ir įgūdžių integracija dalykinėse pamokose

- „... tai bent jau turėti tam tikrai skirtas pamokas, kurias galima padaryti net ir trumpa programa mokyklose, tose pačiuose etikos ar lytiškumo ugdymo pamokose įmanoma, mano galva, įtraukti apie emocinį atsparumą, apie tai, kaip tvarkytis su įvairiais socialiniais iššūkiais, ir čia galėtų būti bent jau minimumas, tokia bazė.“ (I2)
- „Naudojant tam tikrus trumpus pratimus, tarkim, grįžtant iš pertraukų, tiesiog sutelkiant dėmesį, padedant vaikams sutelkti dėmesį, savo dėmesį sutelkiant mokytojam irgi.“ (I5)

I8 tyrimo dalyvis (-ė) pasidalino atstovaujamoje ugdymo įstaigoje taikomomis praktikomis, kuriomis atliepia mokytojų kompetencijų ugdymo poreikį:

„... yra tęstinės studijos. Tai reiškia mokytojų, mokytojai yra praėję ilgalaikę programą socioemocinio ugdymo, . . . didžioji dalis mūsų darbuotojų, mūsų kolektyvo narių yra mūsų ilgamečiai mokytojai ir tai reiškia, visa mūsų ekosistema sukurta taip, kad naujas žmogus, kuris ateina, jisai yra panardinamas į mūsų ekosistemą ir jisai nori, nenori, tu gali išmokyti sėdėdamas, tu gali išmokyti sėdėdamas paskaitose ten konsultacijose, bet tu gali tos imersijos (panardinimo, aut. past.) būdu būti panardinamas į tam tikrą aplinką, ir tu jau intuityviai supranti, kas veikia, kas neveikia. Nes mes turime, kaip ir sakau, mokytojai turi bazę išklaušę prieš daug metų ir kiekvienais metais mes vis įnešam, vis darom tą tokį „follow-upą“, kiekvienais metais mes kažkokių, naujų metodų, būdų pritaikom. Pavyzdžiui, koučingo strategijos, „mindfulness“ mokymai.“ (I8)

2 dalyviai išskiria, kad kompetencijos integracija formaliajame ugdyme neturėtų būti „pritempinėjama“ ir yra natūrali ugdymo proceso dalis – įgyvendinant projektines veiklas, mokantis per komandinį darbą, sprendžiant konfliktus ir per kitas mokymosi aplinkybes, kuriose atsispindi mokinių socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija.

- „Galima pritempti visuose dalykuose, tikrai nebūtinai pritempinėjama, tiesiog tai vyksta bet kurioje pamokoje, pavyzdžiui, kur vyksta darbas komandose jau yra kažkokių socialinių įgūdžių ugdymasis, paskui mokyklose, kažkokioje

projektinėje veikloje, taigi pastoviai būna kokių konfliktų, kuriuos reikia spręsti. Ką noriu pasakyti, kad gal net ne visada susimąstome, bet tos kompetencijos, ypač šita kompetencija, tai labai integruojasi visuose dalykuose, netgi popamokiniuose.“ (I4)

- „Svarbiausias momentas, kad tu formaliajame ugdyme tu nematai, o štai čia dabar yra vyks vystoma vienokia kompetencija, nes menas yra padaryti taip, kad na ugdymo procesas ne sukaipotas būtų, o tu tiesiog plauktum ir plauktum, ir ugdytumeisi.“ (I8)

Kita vertus, pasak trijų tyrimo dalyvių, mokytojų kompetencijų ir pasirengimo integruoti socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją į formalųjį ugdymo procesą neužtenka, jei nėra dermės tarp pamokų metu diegiamų elgsenos normų bei vertybių ir bendros mokyklos kultūros.

- „Mokyklos kultūroje yra įdiegta ir per visą bendravimą tu ug dai tuos gebėjimus, kaip būti su kitais ir su savimi. . . . Galima pasikviesti, turėti kažkokias ekspertus, kurie praveda per tas kelias pamokas, bet jeigu tavo mokyklos kultūroje yra visai kitaip, kai bendraujama, kaip sprendžiami iššūkiai, kaip sprendžiamos kažkokios problemos, kaip bendraujama su moksleiviais arba kaip mokytojai tarpusavyje bendrauja, kaip tėvai bendrauja, . . . koks yra palaikomas tonas, tai tos pamokos, tada gali būti labai lengvai nurašomos, net niekinės. (I2)
- „Kai kalbamasi su mokiniais, kai mokiniai dirba grupėse, kai jie pateikia tam tikrus pristatymus, diskusijose dalyvauja, susidaro toks įspūdis, kad viską mes mokam ir viską mes žinom. Tačiau kai vyksta gyvenimas, pertraukų metu gyvenimas gerokai skiriasi nuo tos mokyklos pateikiamos pozicijos pamokų metu, yra tokie du skirtingi gyvenimai, ir mokiniai sako, kad jo, mes viską žinom, bet nedaro. . . . Su ta integracija yra tokia yra problema, aš manyčiau, kad ji nepasiekia gylį, integracija yra tokia daugiau žinių ir supratimo lygmeniu, bet mes retai pasiekiamo taikymo lygmenį ir dar rečiau pasiekėme vertybinį lygmenį. (I7)
- „Tarpusavio bendravimo apskritai trūksta, ir manau, kad tie lyderiai, jie kartais galbūt galėtų paklausti tų pačių mokinių, kaip jiems sekasi, kaip jie jaučiasi, galbūt su kokiais iššūkiais susiduria, kaip aš galiu padėti, . . . ir tada tos mokinių kompetencijos, jos labiau ugdytųsi, nes mokiniai matytų, kad jie yra svarbūs, kad į juos kreipiamas dėmesys, svarbi nuomonė, kad jie gali gauti pagalbos iš aplink juos supančių asmenų.“ (I3)

5.4. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos integracija neformaliajame ugdyme

Tyrimo dalyviai išskiria tokias neformaliojo ugdymo naudas, kaip savęs pažinimas, asmeninių stiprybių plėtojimas, mokiniui (-ei) patraukli ugdymosi aplinka, socialinės empatijos stiprinimas:

- „Surasti iš tiesų, apie ką yra vaikas, . . . surasti, kas džiugina vaiką, dėl ko jisai „kaičiuoja“, dėl ko jo akys žvilga, tai ir yra socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, nes na vaikas žydi, jisai patiria sėkmę. Kuomet vaikas patiria sėkmę, netgi atlikdamas sudėtingus dalykus, nėra mokslininkų nustatyta, kad jeigu vaikas daro šiek tiek sudėtingesnį, ne ypatingai stiprus, šiek tiek sudėtingesnį, tą vadinamąjį plius vienas darbelį, jisai labai didžiulę sėkmę pajaučia, <..> per emocinę prizmę, tai aš matau tame labai daug potencialo.“ (I8)
- „Man labai smagu, kad mokykloje reikia tas na priverstines, socialines valandas susirinkti ir <..> tu priversti juos na neformaliai kažkur sudalyvauti, patirti ir po pa galbūt kitą kartą nueiti ir be tų valandų, pamatyti, jog na tikrai labai daug žmonių apskritai savanoriauja ir kažkaip vieni kitiems padeda.“ (I10)
- „Tai nėra pažymiai kažkokie tai, bet tai yra iš esmės na va tavo būtent tavo, kažkokie tai pasiekimai, kuriuos tu turi sau, tai man atrodo . . . dėl to tas neformalus ugdymas turi, man atrodo, daugiau turi galių, negu formaliajam.“ (I11)

- „Čia (neformaliajame ugdyme) labai viskas persidengia, nes, tarkim, ta pati socialinė, pilietinė veikla, ji gali būti nuo tokio uždaresnio pobūdžio, mokykloje atliekama, bet taip pat vaikai eina savanoriauti, prisijungia prie kažkokių organizacijų, . . . narystė jaunimo organizacijose, tai duoda labai daug, ypatingai tam socialiniam sandui, apie lyderystę, apie savęs pažinimą, apie savo stipriųjų pusių ugdymą, apie savivertę. . . . Neformaliajam, daugiau būna tokio sustojimo apmąstymui, o sveikos gyvensenos irgi lygiai taip pat čia dar daugiau – ir jaunimo organizacijos, bet ir visi sporto užsiėmimai, tai ten kaip tie kovų menai, visokie gi būna, kur ten ne tik ten smūgiuoti moko, bet ir tiesiog kažkaip su savimi susitvarkyti.“ (I4)
- „Aš manau, kad čia labai stipriai padėtų neformalus, neformalus ugdymas, nes iš esmės neformalus ugdymas labai dažnai kompensuoja tai, ko negali padaryti, negeba padaryti arba nepavyksta padaryti formaliajam ugdymui, ir tai yra ir tai yra žavus..“ (I7)

Probleminiai aspektai, trukdantys išnaudoti neformaliojo švietimo potencialą ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, pateikiami 6 lentelėje.

Lentelė Nr. 6

Probleminiai aspektai ugdant socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją neformaliojo švietimo aplinkoje. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Probleminis aspektas	Išrodantys teiginiai
Būrelių prieinamumas	• „Jeigu šnekėtumėme apie gyvenseną, sakytume, gana dažnai tai būna susiję su būreliais, kurie orientuoti į kažkokią fizinę arba lauko veiklą, tai arba sportas, arba pažinimas, gamtos, arba žygiai ar skautai. Tai ten, kur žmonės juda, veikia, daro kažką ar ne. Tai jeigu tokių būrelių nėra, taip kas iš to kad neformaliai galima tą daryti, bet vaiko aplinka yra ribota.“ (I1)
Būrelių vadovų kompetencija	• „dalinau tas (kompetencijos ugdymas neformaliajame švietime) tikrai vyksta, bet turbūt . . . tokia savo valia, savo saviraiška, iš tokio gal pajautimo, nelabai iš kokių žinių.“ (I5)
Būrelių vadovų / trenerių prioritetą – aukšti rezultatai	• „Būrelių vadovai, ne visi, bet dažnai orientuojasi į būsimas sporto žvaigždes, kurie sieks aukštą aukšto meistriškumo ten kažkurioje vienoje ar kitoje sporto šakoje. Tai reiškia, kad na jeigu pradeda lankyti dvidešimt vaikų futbolo kažkokį klubą, tai treneris maždaug po pusės metų arba trenerė ima ir pasako, nu va, žiūrėkit perspektyvūs tai yra kokie keturi – penki vaikučiai, o kiti tai tegul sportuoja, ir tada akcentas yra sudedamas į tų keturių – penkių vaikučių karjerą, ugdymą ir panašiai, . . . o labai norėtųsi, kad visgi akcentas būtų į tą masiškumą, kad kiekvienas vaikas surastų sau kažkokią tai tinkamą sportinę veiklą. . . . Neformalusis ugdymas galėtų labiau orientuotis į masiškumą ir labiau padėti diegti sveikos gyvensenos įpročius. Nes jie turi tą galimybę, kartais ją tiesiog nesinaudoja.“ (I7)
Elitizmas sporto srityje, veikiantis vaikų emocinę gerovę	• „Jeigu atsiranda varžovai, tas toks elitizmas komandoje na mokiniai ir patys mato, kad šiems trims daug geriau sekasi, kad labiau į juos treneris kreipė dėmesio, kad juos, prie jų dažniau prieina ir panašiai, jie jaučiasi šiek tiek viršesniu už kitus ir tada atsiranda bėdų ir tam pačiam komandos emociniam gyvenimui“ (I7)

2 tyrimo dalyviai mano, kad norint išpildyti neformaliojo ugdymo potencialą ugdyti mokinių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, reikalingos investicijos į tvarią, išplėtotą neformaliojo ugdymo sistemą.

- „... valstybė galėtų galbūt na pasistengti su apmokėjimu neformalių veiklų, kad tas krepšelis būtų pakankamai solidus. Ne tik kad vaikai galėtų nemažai galėti rinktis, arba vaikai ir jų tėveliai, bet ir to neformalaus ugdymo paslaugų teikėjai, kad jie gautų garbingą atlygį, kai jiems apsimokėtų užsiimti tuo verslu, nes jeigu yra mokami centai ar kažkas tokio, kai tada lieka tik entuziastai, tai netampa sistema, nes kad kažkas taptų sistema, ji turi būti skatinanti. . . . Jeigu veikla nėra apdovanojama finansiškai, tai žmonės, kurie ją organizuoja jie yra iš esmės entuziastai, savanoriai, dar kažkas tokio, kurie turi, kaip taisyklė, ribotą energiją, ribotus išteklius ir jie su laiku irgi išeina iš garantinio, nes jiems reikia irgi gyventi.“ (11)
- „Aš manyčiau, kad Lietuvoje reikėtų daugiau sporto, daugiau sporto, kuris galėtų kaip tik ir kompensuoti jo trūkumą.“ (17)

Tyrimo dalyvavusių ekspertų išsakyti socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo iššūkiai ir galimybės formaliajame ir neformaliajame ugdyme reziumuojamos 7 pav.

Iššūkiai	Galimybės	Reikalingi pokyčiai galimybių realizavimui
Formalusis ugdymas		
Nepakankamas prioritetas, mokykla orientuota į žinias	Natūrali integracija formaliajame ugdyme per socialines interakcijas, kuriamą santykį	Didesnis rūpestis mokytojų psichologine gerove
Mokytojų kompetencijų, reikalingų SESGK ugdymui, stygius	Mokymasis per netradicines, patyrimines pamokas (lauke, už mokyklos ribų)	Mokytojų kvalifikacijos kėlimas SESGK srityje
Mokytojų motyvacijos stoka	Konkrečių temų ir elementų, kaip dėmesingumo pratimų, integracija formaliajame ugdyme	Orientavimasis į mokinių kompetencijas ir motyvaciją vietoje standartizuotų normatyvų kūno kultūros pamokose
Dermės trūkumas tarp ugdymo turinio ir mokyklos kultūros	Mokymasis iš pavyzdžio (mokytojų, būrelių vadovų, vietinių švietimo lyderių)	
Neformalusis ugdymas		
Neformaliojo ugdymo galimybių stoka rečiau apgyvendintose vietovėse	Mokymasis iš pavyzdžio (būrelių vadovų, trenerių)	Didesnis finansavimas neformaliojo švietimo veikloms
Būrelių vadovų kompetencijų, reikalingų SESGK ugdymui, stygius	Mokymasis per savanorišką veiklą	
Orientacija į potencialius profesionalius sportininkus, ne masiškumą (sporto srityje)	Mokymasis per patinkančią veiklą (neformalusis ugdymas, atliepantis mokinio hobiui)	
Elitizmas neformaliojo ugdymo veiklose, kurioms būdinga konkurencija (sporto srityje)		

Pav. Nr. 7

Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo galimybės ir iššūkiai. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Apibendrinant galima teigti, kad formaliojo ugdymo kontekste kylantys iššūkiai socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui, yra daugiausiai orientuoti į reikalingus pokyčius mokykloje – pedagogų kvalifikacijos kėlimą, kompetencijos ugdymui palankios kultūros, mikroklimato stiprinimą, emocinę ir fizinę sveikatą stiprinančių praktikų įvedimą į ugdymo procesą. Švietimo sistemos lygmenyje socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui iššūkį kelia nepakankamas prioritetas praktiniam kompetencijų ugdymui, nes bendrojo lavinimo sistemoje mokinių vertinimas yra pagrįstas pamatuojamomis žiniomis. Neformaliojo ugdymo kontekste įvardijami iššūkiai – neformaliojo ugdymo galimybių stoka rečiau apgyvendintose vietovėse, taip pat išskiriamas masiškumo trūkumas orientuojantis į aukštus pasiekimus sporto srityje, taip praleidžiant galimybę masiškai skatinti fizinį aktyvumą mokinių tarpe. Orientacija neformaliajame ugdyme, konkrečiai – sporto srityje – aktualizuoja ir elitizmo problematiką ir iš jos kylančius mokinių emocinės savijautos iššūkius. Pagrindinis pasiūlymas neformaliojo ugdymo srityje orientuotas į švietimo sistemos lygmenį – reikalingas didesnis investavimas į vaikams suteikiamas neformaliojo ugdymo galimybes, ypač atokesnėse vietovėse, taip pat būrelių vadovų – mokytojų darbo sąlygų gerinimas. Bendras iššūkis, išskiriamas tiek formaliojo, tiek neformaliojo ugdymo kontekste – ugdytojų kompetencijos padėti mokiniams ugdytis socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją per teikiamą grįžtamąjį ryšį.

5.5. Švietimo lyderių sąvokos interpretacija

Paklausti apie tai, ką laiko švietimo lyderiais kalbant apie socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą, tyrimo dalyviai išskyrė lyderius (žr. 7 lentelė), kurie imasi iniciatyvos, ir formalius lyderius.

Lentelė Nr. 7

Švietimo lyderių grupės. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Asmenų grupė	Įrodantys teiginiai
Švietimo politiką formuojančios ir įgyvendinančios nacionalinės ir savivaldybių institucijos	„Man atrodo labai svarbi politinė valia“ (I2) „... iš aukščiau žiūrint, vis tiek yra įvairių atsakingų tarnybų vadovai, na tie, kurie ruošia programas, kurie ruošia įvairius mokymus“ (I5) „Jeigu mes norime nacionaliniu lygiu ten kažką daryti, na tai vis tiek ministerijoje turi būti sprendimai kažkokie tai. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija turėtų, na, kaip ir turėtų ji tą tokį duoti, toną, ar ne, kas yra svarbu ir link to eiti kažkaip su bendruomenėmis, man mažai tikėtina, kad gali būti, bet norėtusi šiaip tos lyderystės tokios iš ministerijos.“ (I4) „... manau, kad švietimo skyriai, rajonų, regionų švietimo skyriai yra labai įgalūs daryti pokyčius, ir jie tuos pokyčius gali labai greitai padaryti, jiems nereikia ten nei ministerijų pritarimo, jie patys nusprendžia ir gali padaryti. ... Tai aš manau, kad geriausias poveikis yra per tuos skyrius, per tuos vadinamuosius vedėjus, nes jie tikrai gali čia ir dabar padaryti tą pokytį. Jie yra tie pilkieji kardinolai.“ (I8)
Mokyklų vadovai	„Direktoriai, administracijos, tai ten mini lyderiai, ar ne, jeigu mokyklų administracija jie daug padaro, bet jie tą daro tik tais mokyklos lygmenyje ir sėkmingos mokyklos lygyje gali gan nemažai padaryti“ (I1)

	„Švietimo lyderiai vis tiek yra turbūt tokie grassrootiniai (žemiškieji, pagrindiniai, aut. past.), tai mokyklų vadovai“ (I5) „Švietimo lyderiai, tai yra mokyklų vadovai, tai jie kartu visa bendruomene, kuria apskritai tą kultūrą, kuria emocinę gerovę, kuria saugumą, saugumo kultūrą mokyklose.“ (I9) „... . įvairiai galėtų būti, nes aš manau, kad tas švietimo lyderis galėtų būti tiek mokytojas, tiek vadovas.“ (I10)
Mokytojai	„Švietimo lyderiai yra būtent mokytojai, nes ne mokytojai, jie turi tiesioginį kontaktą su mokiniams, ir jie turi tiesioginį priėjimą prie mokinių ir vienokiu ar kitokiu būdu gali ugdyti arba neugdyti kompetencijas mokinių, . . . ir neformaliojo ugdymo mokytojai, jie taip pat, manau, kad turi svarbą ugdant šias kompetencijas.“ (I3) „Na, tai jeigu tai yra pamatas, kažkoks vis tiek, na, čia toks tokiam mikro lygmenyje, gal geriausiai vaikus pažįsta šių klasių vadovai.“ (I4)
Nevyriausybės organizacijos	„Nevyriausybės organizacijos galėtų būti vienos tų, kurios sakyti, kad žiūrėkite, jeigu jūs jaučiate, kad čia pas jus sunkiai, tai lai ateina vaikai, prisijungia čia, arba nuo parodyti, tą atskleisti, kad čia yra ugdoma šita kompetencija.“ (I4) „<..> tai kaip tik jie būtent su asociacija ir vaikščiojo tuo metu rašydavo n plus k raštų į ministeriją, į prezidentūrą, kad įtrauktų socialinio ir emocinio ugdymo programas, būtent kaip privalomąjį dalyką. Ir įtraukė, ir įtraukė, ir mes dabar turime tą, ką turime dėka, iniciatyvių žmonių, dėka asociacijos, kurioje buvo labai iniciatyvūs žmonės.“ (I8)
Edukologai	„pirma mintis, tai yra Austėja Landsbergienė, . . . man atrodo, jos priėjimas gali būti tiesiog labai paprastas, . . . Unė Kaunaitė yra irgi tas žmogus, kuri . . . daro įtaką su savo kažkaip tai ar sprendimais ar tiesiog su savo darbu, . . . Akvilė Giniota, tai būtent lytiškumo srityje, tai man atrodo, ji yra tas žmogus, kuris irgi pasiekia didelę auditoriją, gali transliuoti šitas žinutes tokiu būdu, kad priimtų įvairūs žmonės.“ (I11)
Šeima	„... . jeigu mes kalbame apskritai plačiaja prasme, tai aš manau, kad labai didelį vaidmenį šioje vietoje prisiima ir šeima, nes šeimoje tai vis tiek, ką iš šeimos daug ką atsinešame ir imame, ir, pavyzdžiui iš šeimos ir panašiai.“ (I3)
Autoritetai vietinėse bendruomenėse	„Tvarų poveikį gali padaryti tikrai tie bendruomenės nariai, kurie būna čia ir būna šalia.“ (I7)
Lyderystė priklauso visiems	„Lyderystė priklauso kiekvienam iš mūsų“ (I2)

2 mokslinių tyrimų grupės atstovai – tyrimo dalyviai, išsakė kritiką dvejoms grupėms, kitų informantų įvardijamų kaip švietimo lyderių.

- I6 dalyvis (-ė) kritikuoja švietimo politikos sprendimų priėmimo dalyvaujančius asmenis ir jų pozicijas, prieštaraujančias socialinio ir emocinio ugdymo turiniui:

„Kalbantis apie tokius dalykus socialinėje aplinkoje pasireiškia tokių paranormalių <..> reiškinių, kaip buvo su gyvenimo įgūdžių ugdymu. <..> Ar tie žmonės, kurie turi tarsi poziciją ir palaiko vertybėmis grįstą kažkokį religinį pagrindą, tampa asocialūs, agresyvūs, čia yra įdomus socialinio pasaulio atributas.“ (I6)

- I1 informantas išsako kritikos pedagogams, kaip švietimo lyderiams:

„Na, tai va, tai mokytojai, jie irgi streikuoti jie maždaug moka, bet jie dažniausiai streikuoja ne dėl vaikų, o dėl sistemos arba dėl algų, arba dėl darbo krūvių. . . . Jie save pastato į aukos vaidmenį, o jeigu kažkas save pastato į aukos vaidmenį, visuomenė jam nedeleguos lyderio vaidmens. . . . Neatsimenu nė vieno mokytojų streiko, kuris būtų apie tai, kad mes manome, kad vaikams yra kišama per daug žinių, kurių jiems nereikia. Gal mes vietoje šešių pamokų per dieną darykime penkias pažintines pamokas ir vieną fizinio aktyvumo arba socialinių emocinių įgūdžių. Tai, kad sumažės pamokų nuo šešių iki penkių, sistema nenugrius vaikai bus paruošti universitetui, bet mes turėsime labiau gyvenimu pasiruošusius žmones. Tai tada aš matyčiau, kad mokytojai išeina su su lyderyste, kur jiems svarbus vaikas,

svarbus mokinyš, svarbus jaunuolis. . . . Neatrodė mokytojų bendruomenė, švietimo bendruomenė, pasiruošusi šitam vaidmeniui. “ (I1)

- Taip pat I1 informantas (-ė) kritikuoja edukologų vaidmenį: „*Tos labai mandros teorinės paradigmos, jos atitolina elitinę edukologiją nuo tų problemų, su kurioms realiai susiduria, ir, manau, gal netgi galima sakyti, kad ir užtikrina, kad neatsiranda lyderių, nes lyderiai yra iš dvidešimt aštunto aukšto, kurio niekas nepastatė dar Lietuvoje.*“ (I1)

Apibendrinant tyrimo dalyvių pasisakymus švietimo lyderystės tema, švietimo lyderius mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo kontekste būtų galima kategorizuoti kaip formalius – tuos, kurių profesinė rolė siejasi su lyderystės vaidmeniu (švietimo politikos formuotojus ir švietimo politiką įgyvendinančias nacionalines ir savivaldybių institucijas, mokyklų vadovus), neformalius – mokytojus, dirbančius su jaunimu nevyriausybinėse organizacijose, juos vienijančias asociacijas ir kitas organizacijas, jaunimo matomus autoritetingus pavyzdžius vietinės bendruomenės lygmenyje. Vis tik, yra ir nuomonė, kad lyderystė, kaip ir atsakomybė už mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą, priklauso kiekvienam visuomenės nariui, taip pat patiems tėvams, kurie kartu sudaro reikšmingą bendruomenę. Viena (-as) tyrimo dalyvė (-is), taip pat, išskyrė ir konkrečius asmenis, kuriuos būtų galima priskirti edukologų grupei. 8 lentelėje apibendrinama, kaip tyrimo dalyviai supranta atsakomybę už mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą, ir ką laiko švietimo lyderiais šioje srityje.

Lentelė Nr. 8

Švietimo lyderių sąvokos samprata ir atsakomybės už socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą lyginamoji analizė. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Nuomonės formuotojai		X		X		X					
Visa visuomenė	X	X		X		X					X
Švietimo politiką formuojančios ir įgyvendinančios nacionalinės bei savivaldybių institucijos		X		X							
Mokykla (mokytojai ir mokyklų vadovai) / Neformaliojo švietimo įstaigos	X	X		X	X	X	X			X	X
Šeima	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X
↑ ATSAKOMYBĖ ↑	I1	I5	I6	I2	I11	I3	I4	I7	I8	I9	I10
	Moksliniai tyrimai			NVO		Institucijos		Mokyklos			
↓ LYDERIAI ↓	I1	I5	I6	I2	I11	I3	I4	I7	I8	I9	I10
Mokyklų vadovai	X	X							X	X	X
Mokytojai / klasių vadovai / būrelių mokytojai						X	X				X
Savivaldybės	X								X		

Nacionalinės institucijos (ŠMSM, NŠA, Vyriausybė, Seimas, Prezidentūra)	X	X		X			X				
Nevyriausybinių organizacijų / asociacijų							X		X		
Edukologai					X						
Geri pavyzdžiai lokaliame lygmenyje – vietinėse bendruomenėse								X			
Tėvai						X					
„Lyderystė priklauso kiekvienam iš mūsų“				X							

Dažniausiai tyrimo dalyvių įvardintos švietimo lyderių grupės – mokyklų vadovai (5 iš 11 informantų pasirinkimas) ir nacionalinių institucijų atstovai (5 iš 11 informantų pasirinkimas). 2 iš 11 tyrimo dalyvių įvardijo švietimo politiką formuojančias ir įgyvendinančias nacionalines bei savivaldybių institucijas kaip atsakingas už mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą, o kaip švietimo lyderius – 6 tyrimo dalyviai, daroma prielaida, kad ši grupė laikoma kaip formali lyderių grupė pagal švietimo sistemos struktūrą. 4 iš 11 tyrimo dalyvių – 3 mokyklų vadovai ir 1 NVO atstovas (-ė) ir institucijos atstovas (-ė) – švietimo lyderiais įvardijo savo pačių grupę (mokyklų vadovai įvardijo mokyklų vadovų lyderystę, institucijos atstovas (-ė) – politinę valią, NVO atstovas (-ė) įvardijo, kad lyderystė priklauso kiekvienam iš mūsų. Vis dėlto, nors 2 mokslinių tyrimų srityje dirbantys informantai, 1 NVO atstovas (-ė), 1 institucijos atstovas (-ė) neįvardijo savo grupės kaip švietimo lyderių, pirmoje interviu dalyje įvardijo, kad už vaikų bei jaunimo socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą atsakinga visa visuomenė, tad 4 tyrimo dalyviai, nors ir nepriskiria sau lyderių rolės, jaučia atsakomybę. 10 iš 11 tyrimo dalyvių akcentavo tėvų, atsakomybę už savo vaikų socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją. Pastebima, kad nė vienas iš keturių ekspertų, dirbančių mokyklose, neįvardijo nacionalinių institucijų atstovų kaip švietimo lyderių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo kontekste, 1 iš 4 tyrime dalyvavusių mokyklų vadovų įvardijo savivaldybių administraciją kaip švietimo lyderius. Nepriklausomai nuo to, ką tyrimo dalyviai įvardijo švietimo lyderiais ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, ir ar lyderių tarpe paminėjo politikos atstovus, informantai buvo paprašyti pasidalinti, kaip vertina skiriamą politinį prioritetą mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui. Dažnai tyrimo dalyviai paminėjo, kad politiniame lygmenyje fokusuojamasi į akademinis pasiekimus, trūksta politinės valios ir nuoseklumo įgyvendinant su socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymu susijusius sprendimus. Nors atsakymai varijuoja ir pradėdami atsakyti į klausimą kai kurie informantai įvardijo nepakankamą politinį prioritetą, vėliau prisimindavo konkrečius nacionaliniame švietimo lygmenyje. Taip pat išsakyta ir kita pozicija – dokumentų

lygmenyje viskas padaryta, tereikia imti ir įgyvendinti, o įgyvendinimui reikalinga vietinių lyderių – mokyklų vadovų valia ir kompetencija.

Lentelė Nr. 9

Politinio prioriteto, teikiamo mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui, vertinimas. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Pozicija	Irodantys teiginiai
Nepakankamas prioritetas – per didelė orientacija į akademinis rezultatus	„Tikrai atrodo, kad yra daugiau skiriama dėmesio, . . . bet kartu man atrodo, kad . . . dėmesys labiau yra skiriamas tiems tokiems skaitiniams pasiekimams, . . . ir mokytojai yra tuo suinteresuoti, kad būtų aukšti pasiekimai, . . . tada nueina į antrą planą ta mokinių gerovė, emocinė gerovė, psichikos sveikatos gerovė ir socialinių įgūdžių lavinimas.“ (I2) „Aš asmeniškai matau mažai, nes kiek matosi, didžioji diskusija vyksta apie programas ir apie pasiekimus, tuos tokius kaip matematinius, kalbų ir panašiai, įvairių gamtos mokslų, tai šiek tiek galbūt kalbama apie patyčias, bet vėlgi tas kontekstas toks, man asmeniškai atrodo, kad labai trūksta tos politinės valios ir sistemiskumo, organizuotumo, ir netgi galbūt supratimo, kiek tos kompetencijos yra reikalingos.“ (I5) „Tai nėra taip prioritetas. Politikų lygmuo yra akademinis pažangumas – pagrindinis prioritetas, aš manyčiau, tai nieko gero su tuo. . . . Mažai kalbama apie kompetencijas, kad būtų išskiriama kažkur tarp prioritetų. . . . nors aišku, nu, reiktų šiaip nepamiršti ir paminėti, kad . . . buvo atnaujinta tvarka socialinės pilietinės veiklos, tai kaip bebūtų, didelis dėmesys parodytas būtent kompetencijų ugdymui ir ypatingai socialinės kompetencijos ugdymui.“ (I4)
Nepakankamas prioritetas – jaunimo poreikių nepaisymas	„... ateina populistai į mūsų valdžią, kurie sako, krikščioniškos vertybės, negalim šnekėti apie dalykus, nes seksualizuojam vaikus, nors jaunimas sako, mums šitų dalykų reikia.“ (I11)
Pakankamas prioritetas – nematoma vertės didesniame politikų įsitraukime	„... mums tas politinis fonas nelabai rūpi, nes mes žiūrime į vaikus, mes žiūrime į tėvus ir pokyčius dabar darom, mes tikrai nelaukiame, kol kažkas ateis ir atneš, . . . mokyklos yra labai stipriai įgalios daryti sprendimus ir daryti pokyčius“ (I8) „... kad kaip ir daugelyje sričių dėmesys yra skiriamas tada, kada artėja rinkimai jau tada, kada rinkimai baigėsi, va dabar mes gyvenam tokiame cikle, . . . ir tai nėra blogai, nes nereikia čia kiekvieną kartą priminti, kad reikia kažką toliau daryti. Reikia nuolat ir sistemingai dirbti pagal tą pačią . . . bendrojo ugdymo programą, . . . manau, kad politikai jau šitoj srityje yra padarę viską, leiskite dirbti, tiesiog paprastai leiskite dirbti.“ (I7) „Nu ir nežinau, nes, viena vertus, atrodytų, kad galima pirštus nukreipti į valdžią, bet kas iš to? Valdžia gali priimti kažkokius nutarimus, bet tai nebus efektyvu. Įgyvendinti reikia.“ (I1)

4 iš 11 tyrimo dalyvių (tarp kurių – 2 NVO atstovai, 1 institucijos atstovas (-ė) ir 1 mokslininkas (-ė)) teigė, kad politinis prioritetas, teikiamas mokinių socialinei, emocinei ir sveikos gyvensenos kompetencijai, nėra pakankamas, minimos priežastys – prioretizuojami tik akademiniai rezultatai, neatsižvelgiama į jaunimo poreikius, neracionalūs politikų argumentai (kaip prieštaravimas gyvenimo įgūdžių programai ir lytiškumo ugdymui argumentuojant krikščioniškomis vertybėmis). 3 informantai (2 mokyklų vadovai ir 1 mokslininkas (-ė)) teigia, kad politinis prioritetas yra pakankamas – akcentuojama, kad reikia mažiau naujų politinių sprendimų, daugiau orientavimosi į įgyvendinimą mokyklose. 4 tyrimo dalyviai aiškios pozicijos šiuo klausimu neišsakė.

5.6. Pasiūlymai švietimo lyderiams mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui

Tyrimo dalyviai buvo paprašyti įvardyti, kaip švietimo lyderiai galėtų spręsti konkrečias įvardytas problemas: problematišką telefonų ir socialinių medijų vartojimą, jaunimo psichologinę būklę ir emocinį raštingumą, nepakankamą fizinį aktyvumą ir sveiką mitybą. Dauguma pasiūlymų buvo orientuoti į pokyčius mokyklos lygmenyje, jie pateikti 10 lentelėje.

Lentelė Nr. 10

Pasiūlymai švietimo lyderiams mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui mokyklos lygmenyje. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Tobulinama sritis	Irodantys teiginiai
Pedagogų kvalifikacija, gerovė ir darbo principai	... kokybiški mokymai tiems žmonėms, kurie iš esmės perduoda žinias jauniems žmonėms. “ (I11) - Gal reikėtų skirti daugiau dėmesio socialinei, skaitmeninei gerovei psichologinės pagalbos prieinamumui, ne tik mokinio, bet ir mokytojų emociniam atsparumui stiprinti. “ (I9) - Mokytojų, mokinių ir tėvų bendravimas nebūtų taip smarkiai orientuotas per bendravimą socialiniuose tinkluose, nes dabar yra daug klasių, kur susideda į bendrą groupsą, kur visi bendrauja, ir tada vėl tas pats mokytojas šeštadienio vakare atrašo, ir ką vaikas mokosi? Jis mokosi, kad nu va, tą laiką aš tai tikrai nenorėčiau būti mokytoju, nes net šeštadienį vakare aš turiu atrašinėti vaikams. “ (I1) „Klasės vadovus siųsti kažkokius kursus, kur na galėtų įgyti daugiau kompetencijų ir tam tikrų metodų, kaip efektyviau ugdyti vienas ar kitas kompetencijas. “ (I10)
Sprendimų priėmimas mokyklos bendruomenės lygmenyje (ekranų ribojimo klausimu)	„Man atrodo, kad sprendimus vis tiek turėtų priimti mokyklos bendruomenė ir kai kalbama apie bendruomenę, tai kalbame ir apie mokytojus, apie tėvus, apie administraciją, visus, kurie susiję su tuo, ir tik bendravimo ... būdu, galima, kažką tai nuspręsti. “ (I3) „... Tai aš manau, kad čia tokia lyderystė turėtų būti ribojant tuos ekranus, juos riboti, sugalvoti, kaip susitarti su bendruomene, ir juos turbūt reikėtų riboti. “ (I4) „Mokyklos galėtų labai aiškiai deklaruoti švietimo bendruomenei, kad mūsų mokykloje yra, tarkime, ribojama arba nėra ribojami tam tikri išmanieji ekranai, ir tada jau atsiranda tai, kad tėvai turi galimybę, tam tikrą galimybę rinktis. “ (I7)
Sveikai gyvensenai palanki mokyklos aplinka	„... kažkokių iniciatyvų mokykloje pertraukų metu imtis, kad tos pertraukos būtų išnaudojamos aktyviai aktyviam laiko praleidimui. “ (I3) ... apie maisto visą prieinamumą mokyklose ir kokie produktai prieinami, ... koks tas maistas, taip pat, kaip mes žiūrime, tarkime, į tas to paties fizinio lavinimo pamokas (I5)
Ugdymo aplinkų suvokimo praplėtimas	„Esu mačiusi vaizdo įrašą, kur, tarkim, mokytojai, treneriai, kurie tikrai yra labai mylimi vaikų, įvairius vaizdo įrašą kuria, turinį kuria apie įvairius dalykus, kurie yra aktualūs vaikams ir tikrai jos labai šviečia. Labai gražiai, labai teisingai šviečia apie įvairius gerus dalykus.“ (I5)
Atsakingas požiūris į realaus mikroklimato / mokinių emocinės būsenos įvertinimą	„Pasižiūrėti ne pro pirštus, nes esu turėjusi ir kitokių patirčių, kur mes ateinam, kokia nors būna apklausa apie patiriamas patyčias, pavyzdžiui, sako, mums ateina ir mums susako, ką reikia užpildyti. “ (I11)

Nacionalinę švietimo politiką įgyvendinančioms institucijoms taip pat pateikta pasiūlymų (žr. 11 lentelę).

Lentelė Nr. 11

Pasiūlymai švietimo lyderiams mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui nacionaliniame lygmenyje. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

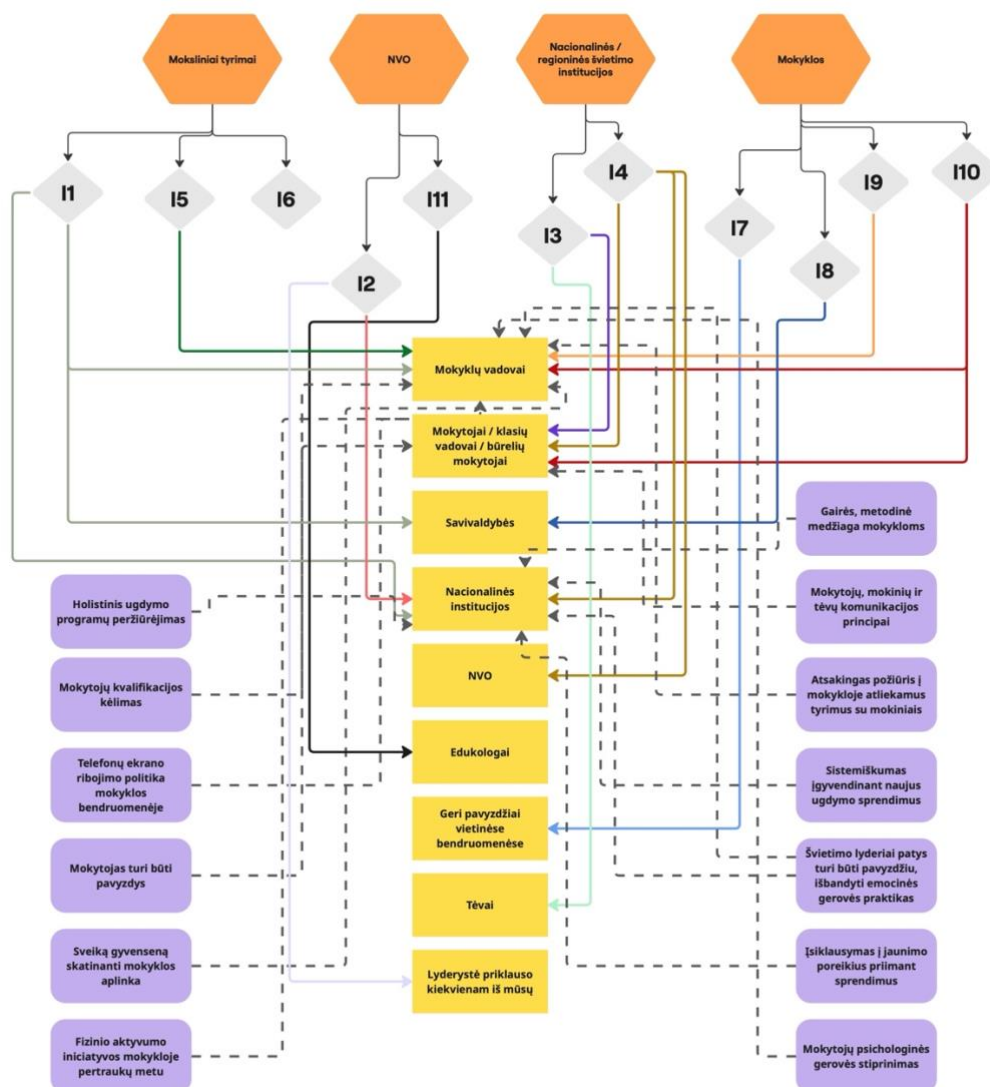
Tobulintina sritis	Irodantys teiginiai
Ekranų ribojimas mokyklose	„Aš manau, šita šitas klausimas man kaip politikui, būtų lengvas, nes pirmoje vietoje tai aš drausčiau telefono naudojimą mokykloje“ (I1)
Gairės, mokymai, metodinė pagalba mokykloms	„... kad priimtų kažkokias visuotinas gaires, kurių laikytųsi visose mokyklose.“ (I2) „Galėtų galbūt įvesti tam tikrus privalomus klasės vadovo atributus, ką turėtų visi būtinai įgyvendinti klasės valandėlių metu.“ (I10)
Ugdymo programų holistinė peržiūra ir į žinias orientuoto turinio apimties sumažinimas	„Pirmas dalykas, ką mes turėtumėm iš švietimo lyderių turėti, tai tą visumine holistine programų peržiūra. Jeigu mes galėtume turėti ir turėti tokią galimybę bent jau dvidešimt procentų nuimti, tai mes nuimtume ir nuo vaikų tą stresą, tą didžiulį kažkokį visada stebėjimą. ir aš nesakau, kad stebėjimas yra blogai, jis yra gerai, bet nuolatinė perkrova, mokytojų perkrova, kad išeiti programą, kuo greičiau išeiti programą, jeigu mes sugebėtumėm šitą atlaisvinti dalį, . . . tada būtų pokalbių daugiau, būtų laiko daugiau santykių mezgimui.“ (I8)
Strategiškumas ir nuoseklumas formuojant švietimo strategiją	„Tikriausiai sprendimo būdas būtų visgi sutarti dėl bendros švietimo strategijos ir ją, tą strategiją, nuosekliai bent penketą metų vykdyti ir nešokinėti ir nekrūpčioti tada, kai atsiranda kažkokių tokių pavienių problemų, kada reikėtų keisti kursą.“ (I7) „Jeigu jau nusprendžiame, kad (atidos praktikos) padeda, tai tada tiesiog ieškoti būdų, kaip tuos įgūdžius integruoti į sistemiškai į mokymo sistemą, į mokymo programas.“ (I5)
Įsiklausymas į jaunų žmonių poreikius	„Klausytis tų jaunų žmonių, mes turim Lietuvos moksleivių sąjungą.“ (I11)

Visiems švietimo lyderiams, darantiems įtaką mokinių socialinei, emocinei ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui, nepriklausomai nuo to, kokioje rolėje jie veikia, I5 siūlo patiems išbandyti ir pažinti praktikas, padedančias rūpintis savo fizine ir emocine gerove, patiems būti pavyzdžiu jauniems žmonėms:

- „Pirmas dalykas, tai sakyčiau, kad turbūt patiems pabandyti, net nebūtinai aš kalbu kaip apie atidos praktikas, bet kokias mokslu paremtas praktikas, patiems sau pasižiūrėti, kas ir kaip juos pačius veikia, . . . nes jeigu matysi naudą sau, tada gali pradėti matyti naudą ir platesnei kažkokiai sistemai, organizacijai, kuriai vadovauji, nežinau, toje pačioje mokykloje, mokiniams, nes, ką aš labiausiai matau, kur mūsų programa ir kaip veikia, tai labiausiai veikia ten, kur suaugę, kur tie vadovai, lyderiai yra patys susidūrę ir patys supranta to svarbą. . . . (I5)
- „Pradėti nuo savo pavyzdžio. Na, jeigu koks ten fainas ar kietas mokytojas ar mokytoja į mokyklą atvažiuos dviračiu, vaikais tą mato.“ (I5)

Nacionalinių ir savivaldybių institucijų atstovų pasiūlymai yra orientuoti į iniciatyvas mokyklose – iniciatyvas fiziniam aktyvumui, bendruomenės sprendimus dėl telefonų ribojimo ar leidimo. Mokyklų vadovų pasiūlymai orientuoti tiek į pačių mokyklų vadovų veiksmus, tiek į nacionalinę švietimo sistemą. 3 iš 4 pateikė mokykloje įgyvendinamus pasiūlymus – kelti pedagogų kvalifikaciją socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo temose, rūpintis mokytojų psichologine gerove, priimti sprendimus dėl telefonų. 2 iš 4 pateikė švietimo politiką formuojančioms institucijoms skirtas rekomendacijas – 1 tyrimo dalyvis (-ė) siūlo holistiškai peržiūrėti visą bendrojo ugdymo programą ir sumažinti jos turinio apimtį, taip sukuriant daugiau laiko

santykio kūrimui ugdymo proceso metu, 1 dalyvis (-ė) siūlo strategiškai, nuosekliai įgyvendinti Lietuvos švietimo strategiją. Nevyriausybinių organizacijų (NVO) atstovai pateikė 2 pasiūlymus, skirtus nacionalinio lygmens švietimo lyderiams – pateikti gaires socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui mokyklose, kuriomis turėtų vadovautis visos bendrojo lavinimo įstaigos, taip pat išsiklausyti į jaunų žmonių išsakomus poreikius priimant sprendimus. 1 iš 2 tyrime dalyvavusių NVO atstovų taip pat siūlė mokykloms kelti mokytojų kvalifikaciją, atsakingiau priimti mokyklose vykdomus tyrimus patyčių, mokinių emocinės ar fizinės sveikatos ir kt. temomis. Visi tyrimo metu 10-ties ekspertų išsakyti pasiūlymai švietimo lyderiams orientuoti į mokyklų vadovus, mokytojus ir institucijų atstovus. 7 informantai pateikė pasiūlymus, skirtus mokyklų vadovams, 7 tyrimo dalyviai – institucijoms, 1 – mokytojams. Švietimo lyderių sąvokos interpretacija ir pasiūlymai, orientuoti į skirtingas švietimo lyderių grupes, vaizduojami 8 pav.

Pav. Nr. 8

Švietimo lyderių sąvokos interpretacija ir į švietimo lyderiams skirti pasiūlymai. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių pasisakymais.

Apibendrinant, mokyklų vadovai ir švietimo politiką formuojančių ir įgyvendinančių institucijų atstovai tyrime dalyvavusių ekspertų dažniausiai laikomi švietimo lyderiais mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos kontekste. Tai atsispindi ir tyrimo dalyvių išsakytose rekomendacijose, kurios skirtos mokyklų vadovams, institucijų atstovams ir tik vieno (-s) informanto (-ės) atveju – mokytojams. Nors nevyriausybinės organizacijos, edukologai, savivaldybių administracijos atstovai, geri pavyzdžiai – autoritetai vietinėse bendruomenėse, tėvai, taip pat visi visuomenės nariai buvo įvardinti kaip švietimo lyderiai, nebuvo išsakyta nė vieno pasiūlymo emocinės, socialinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui.

5.7. Individualaus vaiko socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos įvertinimas

14 siūlo pirmiausia nustatyti konkrečius tikslus ir siektinus rezultatus, kurie būtų suprantami ir patiems mokiniams:

„Tai pirmiausia reikia žinoti, kokių rezultatų mes siekiame ir, . . . kai, tarkim, vaikas atlieka ten metus savo socialinę, pilietinę veiklą, 20 valandų, tai ko mes tikimės ir bet vis dar yra likę tos nieko nereiškančios valandos, kurias, kurias pagrįdę ir matuoja visi.“ (I4) „ . . . Čia visi kalba, kad vaikai nemotyvuoti daryti socialinę pilietinę veiklą arba, . . . kompetencijas tokias ugdyti per ten kažkokių dalykus. Kodėl jie nemotyvuoti, jie nesupranta, kam man to reikia, nežino nei kaip tai pasiekti, nei kaip įsivertinti, nei nieko. Tai pirmiausia galvoju, reikia numatyti tai, ko mes siekiame ir tada, kad būtų įmanoma pamatuoti, ar aš pasiekiau, ar ne.“ (I4)

8 iš 11 tyrimo dalyvių akcentuoja dvi individualaus mokinio įvertinimo sudedamuosius dedamąsias – paties mokinio savirefleksiją ir mokytojo teikiamą grįžtamąjį ryšį.

- „Pats geriausias būdas, tai yra turbūt vaikų refleksija, ką irgi reikia turbūt mokinti, nes jie savaime reflektuoti nemoka. . . . Kitas dalykas, galbūt kažkoks galėtų būti įsivertinimas, ar kažkoks tai ilgalaikis klausimas, tas pats žiūrėjimas, piešimas diagramų kažkokių ar ten ratukai, voratinkliai, tos diagramos būna. . . . mes tikrai negalime pamatuoti apčiuopiamai labai šitų visų kompetencijų, kol pats mokinys nepasako, gali atrodyti vienaip iš šono, galbūt tas mokinys iš tikrųjų jaučia visai ką kita.“ (I10)
- „Kiekvienas vaikas savo telefone galėtų įsidiegęs programėlę sužymėti, supildyti tam tikrus dalykus apie savo žinias, gebėjimus ir įpročius, įgūdžius ir gauti savo profilį, jam būtų matoma, kur jo yra gerosios sritys, kur yra tobulėjimo sritys, kur jis atrodo lyginant su Lietuva, . . . kaip jis atrodo lyginant su juo prieš metus, kad jis galėtų sau tikslus nusistatyti.“ (I1)
- „Per pokalbius ar per rašytines refleksijas, ar per kitokias refleksijas, bet pirmiausia mes turėtumėme . . . turėti atskaitos tašką, ko mes siekiame, kad vaikai žinotų“ (I4)
- „Kitas dalykas reflektavimo, kad kažkas galėtų mane reflektuoti, kad kažkas galėtų atspindėti ne tai, kad aš sakau, aš šiaip tai nepykstu, bet aš kalbu apie tai, kalbu ir jaučiasi mano kalboje, kad aš pykstu, jaučiasi ir tik kitas žmogus man gali pasakyti: žinai, tu kalbi, kad nepyksti, bet žiūrėk, tu tą pasakei, tu pyksti, aš tame girdžiu pyktį. Nu velnias, gal tikrai? Gal tikrai šiaip tai aš galvojau, kad čia nepykstu, bet kai pasakei, man kilo abejonė, kad aš taip nekalbu apie žmogų, kai nepykstu.“ (I1)
- „Turbūt kas labiausiai padėtų ir kas būtų efektingiausia, kad tikrai tada jaunuoliui padėtų suprasti apie save, aš manau, . . . tai grįžtamasis ryšys, per kurį tada moksleivis gauna kompetentingo asmens atspindėjimą.“ (I2)
- „ . . . labai sudėtinga kažkokį grįžtamąjį ryšį teikti, bet turbūt galėtų būti . . . dalis kažkokio mokinio individualiojo ugdymo plano, kuriame priklausomai nuo mokinio gebėjimo, . . . atsispyrimo nuo to, kur vaikas buvo tuo metu, kokios

kompetencijos buvo ir tada tas atsispyrimas nuo to, kiek tu paaugai, kur tu, paaugai, kur tau asmeniškai dar reikėtų augti.“ (I5)

- „... mes su jaunais žmonėmis reflektuojam, kaip jiems sekėsi, kaip aš tave mačiau, kur tu galėtum paaugti, ir čia yra tas svarbus ir mokytojų gebėjimas pasakyti tą atgalinį ryšį apie tai, kad nekritikuoti, kad tai tu čia neišmokai, ... bet kur tu galėtum paaugti.“ (I11)

Keli tyrimo dalyviai pamini užsienio švietimo sistemose pasiteisinusias praktikas, taip pat, Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose taikomą socialinės – pilietinės veiklos modelį kaip potencialias galimybes, kaip socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui galėtų būti sukurama struktūruota sistema.

- „... prieš kokių dešimtmetį į Lietuvos bendrąsias programas buvo įrašyta tai, kad vaikai nuo penktų klasių turi rinkti tas socialines valandas. Aš manau, kad tai yra labai gražus dalykas ir tai būtent, manau, kad ir tikslas to ir buvo duoti tą grįžtamąjį ryšį, kažkaip įvertinti, ar vaikas savanoriauja ir jis atlieka ugdo tas visas kitas kompetencijas, nes būtent savanorystė jas labai gražiai ugdo.“ (I8)
- „Tarptautinis bakalaureatas turi mokymosi rezultatus socialinei – pilietinei veiklai, ir ten yra labai paprasti dalykai išskirti, kas yra svarbu, tai Tarptautinio bakalaureato organizacijai, ir pagal tai ir matuoja, o matuojama yra per vaikų refleksijas. ... Kam išradinėti dviratį, tai yra nuo 68-tų metų veikianti sistema visam pasauly.“ (I4)
- „Mes padarėme tokį „Rota Kit“, tai yra „Rotary International“, bet „Rota Kit“ ir „Interact“ mūsų mokykloje, būtent šioms socialinėms, pilietinėms veikloms, bet kad tai būtų po „Rotary“ organizacijos principu, kad mes turėtumėm labai aiškią struktūrą, kaip tą daryti.“ (I8)

Tyrimo dalyvavę informantai įvardija kliūtis, trukdančias objektyviai ir prasmingai įvertinti individualaus mokinio pažangą ugdantis socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją neformaliojo švietimo aplinkoje. Iššūkiai įvardijami 12 lentelėje.

Lentelė Nr. 12

Individualaus mokinio progreso vertinimo iššūkiai. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Vertinimo iššūkis	Įrodantys teiginiai
Sudėtinga įvertinti kompetenciją gebėjimų lygmenyje, kadangi kiekvienoje mokinio elgesio situacijoje ugdoma kompetencija gali atsispindėti skirtingai.	• „Kaip ją vertinti, kaip ja vaikas, ... , sakykime, emocinė raiška, tai kad vieną kartą pasiels ir emocijas išreikš teisingai, o kitąkart neteisingai, tai jau jis tą turi emocinę kompetenciją jis, ar ne, priklauso nuo įvairių situacijų.“ (I9)
Mokiniam sudėtinga objektyviai įsivertinti savo turimas kompetencijas.	• „Mes mokame gerai atrodyti, tai mes galime išmokyti žinias ir sužymėti, kaip reikia, ir jeigu gyvensenos atveju mes galime daug dar būti objektyvūs, ... tai socialinės, emocinės, jau žmogus gali būti neadekvatus.“ (I1)
Mokytojų kompetencija, motyvacija ir laiko resursų trūkumas kokybiškam grįžtamajam ryšiui teikti.	• „Tam, kad duoti grįžtamąjį ryšį, tu turi žinoti, tas atgalinio ryšio davėjas turi būti labai, labai, labai kompetentingas. Deja, bet tokių žmonių mes turim mažai. Ir labai svarbu, kad duodanti ypatingai tokį jautrų, labai jautrų dalyką, tu nepadarytum blogiau, kitaip tariant, ne nurinti, ugdyti tas visas kompetencijas.“ (I8) • „Bet aš puikiai suprantu, kad tai yra na taip, visų pirma tam reikia žinių, tam reikia kompetencijų, tam reikia laiko, tam reikia resursų, kurie yra riboti ir kurie vis dar nėra prioritetai. ... Taip, yra būdų,

	<i>kaip tą įsivertinti, švelniai teikiant labai tokių pozityvų tą grįžtamąjį ryšį, bet tam žinių, tam reikia kompetencijos ir kitų resursų. “ (I5)</i> • <i>„Nu tai ir čia masėje įgyvendinti, manau, būtų labai sunku, nes tam reikėtų arba mokyti žmonių, arba technikos, kažkokios, psichologų ir kaip trūksta individualiam konsultavimui, tai ką dabar kalbėti apie kažkokius grupių didelių įvertinimus ir atgalinį ryšį. “ (I1)</i>
Bendrojo lavinimo vertinimo sistema orientuota į žinių pamatavimą, kuris yra sudėtingai pritaikomas / nepritaikomas kompetencijų ugdyme.	• <i>Lengviausia įvertinti tai, . . . kas vyksta pamokoje, sėdi mokiniai, diskutuoja aš iš šalies klausausi jų mintis ir galvoju, nu va tas labai gražiai dėsto, tai tikriausiai jo vertinimas turėtų būti ten aukštesnysis pagal tuos lygmenis, kurie, tarp kitko, aprašyti. Kitas ne taip gražiai dėsto, . . . bet ar jisai demonstruos tą elgesį, ar jis taikys tą elgesį? Tai mes neturime galimybės nei patikrinti, nei sužinoti, mes galbūt kažkada atsitiktinai vieną ar kitą veiksmą pamatę galėsime nuspręsti. “ (I7)</i>

9 pav. (žr. sekančiame puslapyje) atvaizduojami tyrimo dalyvių pasiūlyti sprendimai mokinio socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos vertinimui ugdymo proceso metu.

Du tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį į kompetencijų vertinimą ne tik kol jaunas žmogus dar mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, bet ir taikomo vertinimo išliekamąją vertę po mokyklos baigimo, stojant į aukštąsias mokyklas. Informantai siūlo, kad kompetencijų įgijimą atspindintys savanorystės, kitos aktyvios veiklos pažymėjimai, mokyklos grįžtamasis ryšys apie mokinio turimas kompetencijas, talentus.

- *„Būtų smagu, jeigu vaikai, pabaigdami mokyklą . . . prie LAMA BPO, kuomet jie stoja, ir pabaigdami mokyklą jie turėtų ne mažiau, nežinau, tokių oficialių ne mokykloje pasirašytų . . . oficialių dokumentų, kurie jiems duoda pirmenybę, duoda taškus, . . . būti pranašesniems, . . . atlikdami kažkokią socialinę emocinę, pilietinę veiklą. . . . Pavyzdžiui, užsienio universitetuose, kuomet mokinyt pretenduoja ir galbūt jo pažymiai neblizga, bet . . . mokykla, kuomet rašo laišką rekomendacinį, prideda įvairiausių dokumentų, įrodančių ir parodančių tą vaiko visapusiškumą tą toki holistiškumą, kad jisai ir šoka, ir dainuoja, jisai ir dalyvauja renginiuose ir padeda mokytojams, ir savanoriauja „safe for child“ („Gelbėkit vaikus“, aut. past.). . . dedamoji dokumentų stojant į aukštąsias mokyklas, aš manau, kad būtų labai didžiulis, na lygiagrečiai eitų su pažymiais. “ (I8)*
- *„Mano pasiūlymas būtų kad išeitų mokinyt su trijų puslapių CV, . . . tai būtų tam tikras portfolio arba dosjė, ką nešasi vaikas “ (I6)*

Apibendrinant, galima išskirti du skirtingus formatus – pirmąjį, orientuotą į savalaikį vertinimą ugdymo proceso metu, susidedantį iš mokinio savirefleksijos ir mokytojo atgalinio ryšio, bei antrąjį – baigtinį vertinimą mokiniui baigiant mokyklą – dosjė, susidedantį iš rašytinio grįžtamojo ryšio apie mokinį socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymosi srityje, dokumentų, pagrindžiančių įgyvendintą savanorišką socialinę veiklą, kitus užsiėmimus. Antrojo formato įgyvendinimo iššūkis – kompetencijų įvertinimas tolimesniuose mokyklą baigiančiojo jaunuolio gyvenimo etapuose. Šiuo metu Lietuvos universitetai studentų priėmimo procesuose vertina tik stojančiųjų akademinis rezultatus, darbo rinkoje taip pat nėra įsigalėjusio kompetencijų pripažinimo modelio.

=

Pav. Nr. 9

Individualaus mokinio j(si)vertinimas ugdantis socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

5.8. Sėkmės rodikliai valstybės mastu, atspindintys jaunų žmonių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją

Sėkmės rodiklius valstybės lygmeniu, atspindinčius jaunų žmonių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, galima skirstyti į dvi kategorijas – orientuotus į individualaus asmens fizinę ir emocinę gerovę, bei orientuotus į bendrą visuomenės gerovę.

7 informantai išskyrė su individualių asmenų fizine ir psichine sveikata susijusius rodiklius:

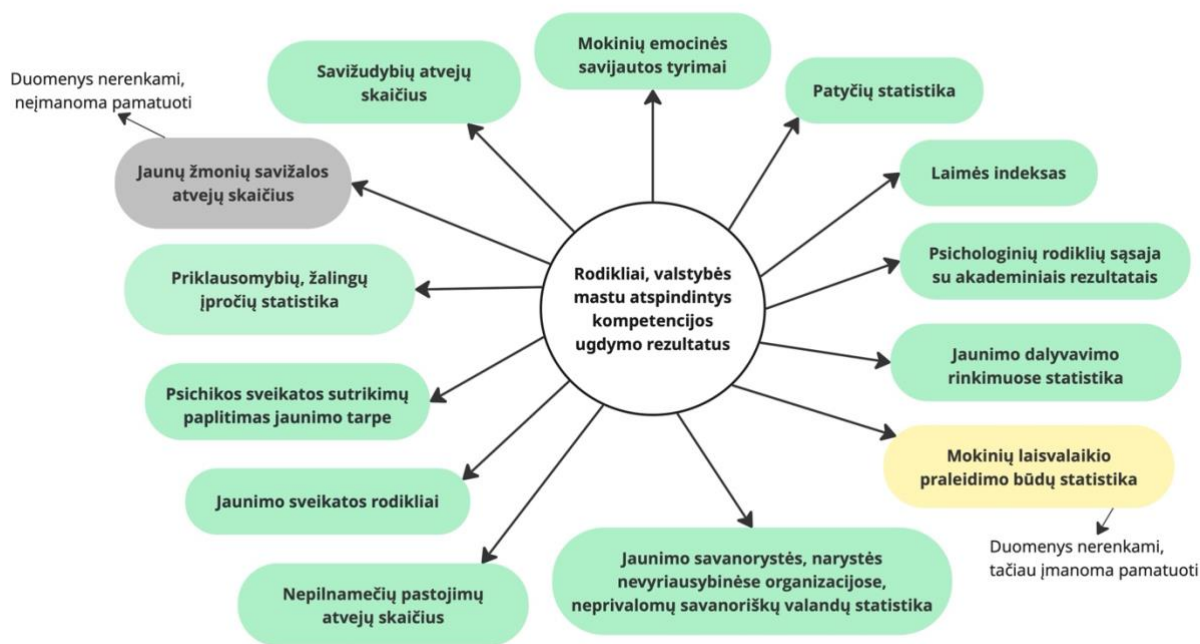
- „Jaunų žmonių savižudybių skaičius, žinoma, nežinau, aišku, kaip pamatuoti, bet yra savižalos atvejų skaičius, . . . priklausomybių rodikliai, kiek jaunuolių susiduria taip intensyviai su šita problema, nepilnamečių pastojimo atvejai. . . . Savijauta moksleivių mokyklose, kai jie vertina, kiek susiduria su patyčiomis.“ (I2)
- „Mokinių sveikatos rodiklių gerėjimas, . . . tyrimai, susiję su mokinių sveikata, su jų laisvalaikio praleidimu, . . . patyčių mažėjimas.“ (I3)
- „. . . savanorystė, kiek mokiniai linkę prisidėti prie to savanoriškos veiklos, kiek linkę padėti kitiems, . . . dalyvavimas rinkimuose.“ (I3)
- „. . . yra sumažėjęs skaičius sportuojančių vaikų, tai galbūt galėtų ten susijungti tie maži tikslai į skaičių, kad jeigu mes išugdome, kad vaikai suvokė judėjimo naudą ir daugiau juda, tai, vadinasi, pakils tas skaičius“ (I4)
- „Nu tai mūsų patyčių skaičiai sumažėję, . . . kaip jauni žmonės jaučiasi su savimi, pavyzdžiui, su tuo pačiu savo kūnu, . . . kaip atskirose mokyklose, kaip ten, kas vyksta, . . . dabar man atrodo savižudybių skaičius ir šiaip mažėja, . . . tai šitų kad dar labiau pamažėtų“ (I11)
- „. . . psichologiniai rodikliai paprastai siejami ir analizuojami kartu su mokymosi pasiekimais.“ (I5)
- „Laimės indeksas. Yra vienintelis toks dalykas, kai tu, plačiąja prasme švietimo tikslas yra padaryti žmogų padaryti, padaryti taip, kad žmogus pasijaustų laimingu, kaip jo gyvenimas, jis atsakytų, aš gyvenu laimingą gyvenimą ir koks yra tas jo laimingas gyvenimas.“ (I7)
- „. . . emocijų sutrikimų ar kokių depresijos atvejų skaičius sumažėjęs.“ (I10)

2 tyrimo dalyviai išskyrė į visuomeniškumą, socialinę atsakomybę orientuotus rodiklius:

- „Savanorystė vietos bendruomenėje, . . . ne veltui yra, sakoma, vaikui užauginti reikia viso kaimo, ne veltui yra sakoma, labai senas, bet labai geras pasakymas, . . . jeigu mes sugebėtumėm taip centralizuotai pasižiūrėti ir tą savo vaiką, ne, žinote, ne pačiam pasirašinėti tas socialines valandas, bet kad jisai tikrai, nežinau, rajono savivaldybei atidirbtų viešuosiuose darbuose, kažkokiuose, kituose darbuose. Tai yra tie dalykai, kurie, na savanoriautų, pamatyti, pamatyti, nežinau, savanoriautų globos namuose pas savanoriautų, nes visi nori savanoriauti pas šuniukus kačiukus, ir irgi tai yra labai faina ir mažiems vaikams tai yra tai ugdo labai didelę gražią empatiją, rūpinimąsi kitu, bet tas rūpinimasis šuniuku ir kačiuku turi peraugti į kažkokią aukštesnę dimensiją. Rūpinimasis vietos bendruomene, rūpinimasis, aplinka, želdiniais, rūpinimasis. Tai aš manau, kad rodiklis galėtų būti tos savanorystės valandos, neprivalomos savanorystės valandos, vienos valandos, kurios yra skiriamos pagal nutylėjimą mokykloje, o viršuje yra tos dar papildomos, nes čia yra bazė. Čia yra bazė, kad žmogus turėtų tam tikrų gebėjimų, kompetencijų, o čia viršuje tai yra tai ką, ką vaikas savo noru dar, nuėjo savo noru, pasimokė savo noru. Tai aš manau, tai būtų labai gražus rodiklis pamatuoti sąmoningęjančią visuomenę.“ (I8)

- „Bendruomeninių iniciatyvų skaičius, narysčių organizacijose skaičius ir tokie panašūs dalykai.“ (14)

Dažniausiai ekspertai išskyrė patyčių statistiką (6 iš 11 tyrimo dalyvių), savižudybių statistiką paminėjo 3 informantai, moksleivių savijautą mokykloje – 2 informantai, laimės indeksą – 3 informantai, kiti pasiūlymai buvo paminėti po vieną kartą. Svarbu atkreipti dėmesį, kad nors su fizine ir psichine sveikata susiję rodikliai priskiriami prie individualaus asmens gerovės, pozityvūs rodikliai įvardytose srityse gali būti interpretuojami kaip plačiosios visuomenės, bendruomenės gerovę atspindintys indikatoriai. Ekspertų įvardinti rodikliai apibendrinami 10 pav.

Pav. Nr. 10

Rodikliai, atspindintys socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo rezultatus valstybės mastu. Sudaryta autorės, remiantis tyrimo dalyvių atsakymais.

Atkreipiamas dėmesys, kad 11 iš 13 rodiklių, kuriuos pasiūlė tyrimo dalyviai, yra valstybės jau renkami duomenys, tačiau skirtinga apimtimi ir dažnumu. Informacija apie mokinių laisvalaikio praleidimo būdus nėra renkama (neskaitant dalyvavimo neformalaus vaikų švietimo – NVŠ – finansavimo programoje), jaunų žmonių savižalos atvejų skaičių nustatyti neįmanoma, tą paminėjo ir asmuo, pasiūlęs šį rodiklį. Siektini rodikliai atspindi ir dar 1989 m. Tautinės mokyklos koncepcijoje, ir šių dienų strateginiuose švietimo dokumentuose akcentuojamus švietimo tikslus, apimančius piliečių fizinę ir emocinę gerovę, nes būtent sveiki ir laimingi piliečiai gali pasiekti numatytus strateginius valstybės tikslus ir kurti darnią, progresyvią Lietuvą.

Diskusija

Literatūros analizės ir tyrimo nauda. Šis tyrimas naudingas švietimo lyderiams, siekiant identifikuoti, kaip, priklausomai nuo lyderystės pozicijos (mokyklos vadovas, švietimo politikos formuotojas, pedagogas ir kt.), būtų galima tobulinti mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą, apimant visą Lietuvos švietimo sistemą. Mokslinės literatūros analizė atskleidė iššūkius ir kritinius aspektus ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, į kuriuos vertinga atsižvelgti tiek tėvams, ypač auginantiems paaugles merginas, kurios susiduria su daugiausiai iššūkių, susijusių su socialine, emocine ir sveikos gyvensenos kompetencija, tiek pedagogams, mokyklų vadovams ir švietimo politikos formuotojams. Atlikta Lietuvos strateginių dokumentų švietimo srityje analizė leidžia įvertinti, kaip kinta požiūris į socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos svarbą, įsivertinti galimus tolimesnius strateginius veiksmus ir potencialius politikos įgyvendinimo rodiklius. Švietimo lyderystės studijos atskleidžia, kad švietimo lyderių sąvoka suprantama ganėtinai siaurai, apimant tik pedagogus ir retesniu atveju, mokyklų vadovus. Tyrimo rezultatai leidžia holistiškai pažvelgti į švietimo lyderystę, identifikuojant skirtingų socialinių grupę įtaką ir galimybes prisidėti prie problemų sprendimo. Socialinio konstruktyvizmo teorinė ir prieiga ir tyrime dalyvavusių skirtingų sričių ekspertų pozicijos leidžia nešališkai, kompleksiškai tyrinėti nagrinėjamą problematiką, nesivadovaujant išankstinėmis nuostatomis.

Pastebėjimai, kylantys iššūkiai. Visi tyrime dalyvavę ekspertai mini tėvų rodomo pavyzdžio svarbą mokiniams ugdantis socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, tačiau švietimo sistema neturi realios prieigos prie tėvų, kaip besimokančiųjų dėl savo vaikų. Taip pat, ekspertų skiriamas dėmesys visai visuomenei, darančiai įtaką besiformuojančių mokinių socialinei, emocinei ir sveikos gyvensenos kompetencijai – per medijose, politiniame lauke, kultūros lauke ir kitose socialinėse aplinkose matomą bendravimo kultūrą, lieka atviru probleminiu klausimu. Pastebima, kad tyrime dalyvavusių ekspertų įvardijami iššūkiai ugdant mokinių socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją daugiau orientuoti į sisteminės švietimo problemas, tokias kaip orientacija į akademinis rezultatus, vertinimo sistemą, o įvardijamos galimybės realizuojamos daugiau vietiniame, konkrečios mokyklos lygmenyje.

Tarp pasiūlymų socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos įvertinimui – ekspertų rekomendacijos pasitelkti užsienio šalių praktikas, tokias kaip Cambridge, Tarptautinio bakalaureato programas, kurias Lietuvoje įgyvendina tik maža dalis mokyklų, tad jos prieinamos mažai mokinių populiacijos dalį. Kyla klausimas – kas galėtų paskatinti sėkmingiausių, pasiteisusių užsienio praktikų įvedimą į Lietuvos švietimo sistemą socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo srityje. Du tyrimo dalyviai siūlo į kompetencijų vertinimą pažvelgti

neapsiribojant ugdymosi mokykloje periodu – jų teigimu, mokyklą baigę jaunuoliai turėtų turėti ne tik kiekybinius brandos egzaminų rezultatus, bet ir jų veiklą, atspindinčią socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymąsi, atspindinčius dokumentus (neprivalomą savanorišką veiklą įrodančius įrašus, mokyklos pateikiamą mokinio charakteristiką, atspindinčią mokykloje įgytas kompetencijas). Tokia veikla ir jos raštiškas pagrindimas, ekspertų siūlymu, galėtų būti svarūs veiksniai, padedantys siekiant įstoti į aukštąsias mokyklas Lietuvoje, kaip tai daroma kai kuriuose užsienio universitetuose. Tokios išvalgos priveda prie klausimų – kas motyvuotų Lietuvos aukštąsias mokyklas įvesti papildomus kriterijus į stojimo procesą, taip suteikiant vertę dar mokykloje įgytoms kompetencijoms, kaip toks kompetencijų ilgalaikės vertės atspindėjimo modelis galėtų būti įgyvendinamas išvengiant fiktyvios visuomeninės ir kitos veiklos, už kurią būtų teikiami papildomi balai ar kita motyvacinė priemonė. Taip pat vertinga turėti omenyje, kad Lietuvoje jau teikiama papildoma dalis balo už savanorystę jaunimo savanoriškos tarnybos formatu, tad būtų reikalinga ištirti, kaip veikia šis savanorystės modelis ir kaip tokia motyvacinė vertinimo sistema galėtų būti išplėta apimant daugiau veiklos formatų, kuriuose mokiniai ugdomi socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją.

Platesnių, švietimo lauku neapsiribojančių tyrimų reikalaujantys klausimai – kaip mokytojų, kaip asmenų, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija lemia jų gebėjimą bei motyvaciją atlikti pedagoginį darbą orientuojantis ne tik į žinias, bet ir į viso ugdymo proceso metu plėtojamą socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją. Kyla klausimas dėl Lietuvos švietimo lyderių lyderystės intelekto, apimančio ne tik gebėjimo administruoti švietimo procesus, bet ir vesti visuomenę strateginiuose dokumentuose aprašytos vizijos link. Analizuoti tyrimai taip pat atskleidžia netolygų lyčių pasiskirstymą problemose, su kuriais susiduria paaugliai – su paauglių merginų auditorija vertinga būtų atlikti išsamesnius psichologinius tyrimus, taip ieškant potencialių problemų sprendimų, orientuotų būtent į merginas.

Dar viena aktuali sritis siekiant kokybiško mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo – klausimas dėl konkrečių švietimo strateginiuose dokumentuose įvardijamų tikslų – net jei dokumentuose paminima socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos svarba, nustatomi siektini rodikliai apima tik akademines sritis. Tokiu būdu neužtikrinamas nuoseklus strategijos įgyvendinimas, nes nėra užtikrinamas monitoringas. Kadangi Švietimo ministerijos 2024 m. išleistoje socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo apžvalgoje yra pateikiami mokinių fizinę ir emocinę sveikatą atspindintys rodikliai, nacionalinės politikos lygmenyje vadovaujamas suvokimu, kad šios kompetencijos ugdymasis tiesiogiai susijęs su jaunų žmonių (o ilgalaikėje perspektyvoje – visos visuomenės) fizine ir emocine sveikata, tad galbūt socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymas turėtų tapti ne tik švietimo sistemos, bet ir kitų sričių struktūrų prioritetu.

Tolimesnės švietimo tyrimų kryptys. Atsižvelgiant į atlikto tyrimo ir mokslinės literatūros analizės rezultatus, siūloma plėtoti švietimo tyrimus šiose kryptyse:

1. Atlikti atvejų analizės tyrimą valstybinėse ir nevalstybinėse mokyklose ir identifikuoti gerąsias praktikas, kuriomis mokyklos įtraukia tėvų bendruomenę į mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą.
2. Ištirti, su kokiais sunkumais susiduria mokytojai, dirbantys klasių vadovais, įgyvendinantys gyvenimo įgūdžių, dorinio ugdymo programas ir kitas su socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymu susijusias veiklas mokyklose.
3. Ištirti, kaip yra ir kaip gali būti keliamos pedagogų kompetencijos, susijusios su jų, kaip asmenų socialine, emocine ir sveikos gyvensenos kompetencija, bei jų gebėjimu padėti ugdytis šią kompetenciją mokiniams.
4. Ištirti, kaip mokinių socialinė aplinka, išskiriant, bet neapsiribojant sekamais nuomonės formuotojais medijose, gali prisidėti prie mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo.
5. Atliekant užsienio šalių atvejų analizę nustatyti, kaip bendrojo lavinimo mokyklose įgyjamos kompetencijos galėtų būti atspindėtos ir įvertintos siekiant aukštojo išsilavinimo Lietuvoje.
6. Ištirti, kaip mokyklose vykdomas socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymas turėtų atliepti reikšmingai prastesnę 7–9 klasių merginų socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją.
7. Ištirti, kaip turėtų būti keliamas mokyklų vadovų lyderystės intelektas, kad jie galėtų mokyklose įgyvendinti praktikas, kuriančias dermę tarp mokyklos kultūros ir ugdymo proceso metu diegiamų socialinių – emocinių kompetencijų.
8. Ištirti veiksnius, motyvuojančius tėvus kelti savo kompetencijas, padedančias ugdyti vaikų socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją namų aplinkoje.
9. Ištirti Lietuvoje įgyvendinamų švietimo priemonių tėvams pasiūlą, paklausą ir poveikį šeimos mikroklimatui ir vaikų emocinei gerovei.
10. Ištirti, ko reikia, kad mokyklų vadovai taptų ne tik vadybininkais, bet ir lyderiais.
11. Ištirti, kaip skirti mokyklos lyderystės modeliai Lietuvoje veikia mokinių socialinę ir emocinę kompetenciją.
12. Ištirti, kokios yra galimybės reformuoti stojimo į Lietuvos aukštąsias mokyklas procesą, kad stojant į aukštąsias mokyklas lemiamas veiksnys būtų ne tik brandos egzaminų rezultatai, tačiau ir stojančiojo kompetencijos.

Tyrimo apribojimai. Tyrime dalyvavę institucijų atstovai negalėjo būti iki galo atviri, nes jaučiasi turintys atstovauti oficialiai atstovaujamos institucijos požiūriui ir nediršo pilnai išsakyti savo nuomonės. Visi tyrime dalyvavę mokyklų vadovai atstovavo privačioms mokykloms, nes kviestų

valstybinių mokyklų vadovai į kvietimą neatsiliepė, todėl tyrime atspindima tik privačių mokyklų vadovų pozicija. Visų informantų nuomonei įtakos galėjo turėti jų tiek profesinė, tiek asmeninė patirtis, vertybinės nuostatos, tad tyrime keliamais klausimais išsakomas nuomones reikėtų vertinti atsižvelgiant į jų subjektyvumą. Savanoriškai dalyvauti tyrime sutiko asmenys, kurie sutinka su socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo svarba ir aktualumu, tad tyrime trūksta oponuojančios pozicijos.

Išvados

Apibendrinant analizuotus tyrimus švietimo srityje galima teigti, kad naujausi (2022 m.) Lietuvos paauglių sveikatos elgsenos tyrimo rezultatai, atspindintys prastą paauglių emocinę ir fizinę sveikatą yra socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos trūkumo pasekmė. Nors mokslinėje literatūroje argumentuojama tėvų įtakos svarba paauglio fizinei, socialinei ir emocinei raidai, švietimo lauke, taip pat, reikalingas temos aktualizavimas ir problemines sritis atliepiantys veiksmai.

Apibendrinant apžvelgtus dokumentus, dar nuo 1989 m. sukurtos Tautinės mokyklos koncepcijos Lietuvos švietimo strateginiame lygmenyje buvo vertinama socialinių, emocinių kompetencijų, asmenybės brandos svarba. Nors skirtingais laikmečiais socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija buvo aktualizuojama skirtinguose kontekstuose, visada buvo ir yra laikomasi idėjos, kad tvariai, savarankiškai, laisvai šaliai reikia brandžių, savimi ir kitais gebančių pasirūpinti piliečių. Pastebima, kad per pastaruosius 12 metų (nuo 2013 m.) skiriama vis daugiau dėmesio konkretiems veiksams, kurie prisideda prie socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo – detaliau aprašyta jos samprata, įdiegtos papildomos privalomos fizinio ugdymo pamokos, gyvenimo įgūdžių programa. Tai, kad Lietuvos valstybė jau 20 metų dalyvauja Europos mastu Pasaulio sveikatos organizacijos įgyvendinamame Paauglių sveikatos elgsenos tyrime, o 2024 m. IV ketvirtį Švietimo, mokslo ir sporto ministerija išleido ataskaitą, skirtą apžvelgti būtent socialinio ir emocinio ugdymo padėčiai, leidžia daryti išvadą, kad šiai kompetencijai skiriamas politinis prioritetas auga ir iš idėjų realizuojasi į konkrečius veiksmus. Kita vertus, nors nacionaliniame lygmenyje teikiamas prioritetas, atsispindintis nagrinėtuose dokumentuose, auga, nacionalinės švietimo politikos įgyvendinimas mokyklų lygmenyje priklauso ir nuo politinės valios vietos savivaldos lygmenyje. Švietimo ministerijos 2024 m. atlikto tyrimo rezultatai atskleidžia, kad tik kiek daugiau nei pusė Lietuvos savivaldybių skiria lėšų socialinio ir emocinio ugdymo gerinimui Lietuvoje, taip pat susiduriama su kvalifikuotų pedagogų trūkumu. Tokia netolygi situacija Lietuvos regionuose trukdo Lietuvai siekti 4-ojo Darnaus vystymosi tikslo ir užtikrinti visiems lygias švietimo galimybes.

Apibendrinant nagrinėtus švietimo lyderystės tyrimus, paprastai švietimo lyderiais laikomi tie švietimo sistemos dalyviai, kurie yra arčiausiai besimokančiųjų bendruomenės – pedagogai, ugdymo įstaigų vadovai. Pastebimi iššūkiai, stabdantys progresyvią švietimo lyderystę bendrojo lavinimo įstaigose – ugdymo įstaigų vadovai atlieka daugiau administracinę, vadybinę, o ne lyderystės funkciją. Nors švietimo lyderystė negalima be švietimo vadybos, reikalingos sklandžiam švietimo sistemos procesų užtikrinimui, lyderių vaidmuo reikalingas siekiant vizija įkvėpti ir motyvuoti komandą, užtikrinti mokyklų, kaip švietimo, visuomenės progreso lyderių rolę, kurti darnias, profesionalias, šių dienų poreikius atliepiančias besimokančiųjų bendruomenes. Tam

reikalingi ne tik techniniai gebėjimai, bet ir lyderystės intelektas, kurį būtų galima susieti su nagrinėjama socialine, emocine ir sveikos gyvensenos kompetencija. Galima daryti prielaidą, kad tam, kad švietimo lyderiai galėtų įgyvendinti kokybišką socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą mokyklose, patys švietimo lyderiai, atstovaujantys šiai kompetencijai ir visai bendrojo ugdymo programai, turi būti kompetentingi socialinėje, emocinėje ir sveikos gyvensenos srityse.

Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad švietimo lyderių vaidmuo priklauso nuo pozicijos, kurioje veikiama. Iš lyderių nacionalinės švietimo politikos lygmenyje tyrime dalyvavę ekspertai tikisi politinės valios ir aukšto prioriteto socialinei, emocinei ir sveikos gyvensenos kompetencijai kuriant dermę, bet ne priešpriešą tarp akademinių rezultatų ir kompetencijų. Teikiamas prioritetas turėtų atsispindėti per praktinį palaikymą – investavimą į specialistus, pedagogų kvalifikacijos kėlimą, metodinių priemonių rengimą, kompetencijų svarbos atspindėjimą vertinimo modeliuose, taip pat neformaliojo ugdymo prieinamumo didinimą. Iš vietiniame lygmenyje veikiančių švietimo lyderių – mokyklų vadovų, mokytojų – tikimasi lyderystės intelekto – švietimo lyderiai patys turi būti pavyzdžiu jaunimui socialinėje, emocinėje ir sveikos gyvensenos srityje, ugdymo įstaigų vadovai turėtų būti ne tik vadybininkai, bet ir lyderiai, įkvepiantys visą bendruomenę, įgyvendinantys ir palaikantys iniciatyvas, kuriantys pavyzdingą mokyklos kultūrą bei mikroklimatą, o ne laukiantys sprendimų iš švietimo politiką formuojančių institucijų.

Rekomendacijos

Nacionalinės švietimo politikos formuotojams. Rekomenduojama ieškoti sprendimų, kaip per bendrojo lavinimo sistemoje taikomą įvertinimo metodiką kokybiškiau atliepti kompetencijų ugdymą, taip sustiprinant socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijai skiriamą prioritetą visoje švietimo bendruomenėje. Rekomenduojama skirti išteklių mokytojų kvalifikacijos kėlimui ir metodinių priemonių rengimui, tai pat neformaliojo ugdymo galimybių plėtojimui rečiau apgyvendintose vietovėse. Siūloma persvarstyti, kaip būtų galima sumažinti į žinias orientuotą mokymosi krūvį, kad pedagogai galėtų ugdymo procese daugiau dėmesio skirti gebėjimų taikymui, ryšio kūrimui su mokiniais. Rekomenduojama netaikyti standartizuoto, visiems vienodo vertinimo mokomiesiems dalykams, tiesiogiai susijusiems su socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymu, t. y. gyvenimo įgūdžių, dorinio ugdymo ir fizinio ugdymo pamokoms.

Nacionalinę švietimo politiką įgyvendinančioms institucijoms. Rekomenduojama stiprinti pedagogų praktinius gebėjimus įgyvendinti kompetencijomis grįstą ugdymą, kurti metodines priemones. Savivaldybėms rekomenduojama sekti tų savivaldybių pavyzdžių, kurios jau dabar investuoja į mokinių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą per finansuojamas edukacines, prevencines programas mokiniams, mokytojų kvalifikacijos kėlimą.

Mokyklų vadovams. Bendrojo lavinimo mokyklų vadovams rekomenduojama investuoti į pedagogų kvalifikacijos kėlimą būtent socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo srityje, gebėjimą teikti pozityvų, augimą skatinantį grįžtamąjį ryšį, fokusuojantis, bet neapsiribojant pedagogais, atsakingais už gyvenimo įgūdžių pamokas, einantiems klasių vadovo pareigas. Kadangi socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija yra išties integrali ir gali būti ugdoma per visus mokomuosius dalykus, kelti kompetenciją šioje srityje mokytojams turėtų būti taip pat reikalinga, kaip turėti pirmosios pagalbos teikimo žinias ir gebėjimus. Rekomenduojama kurti mokykloje aplinką, palankią socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui – suteikti mokiniams galimybes aktyviai, sveikai praleisti laisvalaikį laisvu nuo pamokų metu, įgyvendinti iniciatyvas, skatinančias fizinį aktyvumą, bendruomeniškumą tarp skirtingo amžiaus mokinių bei mokyklos personalo, suteikti galimybę tėvams įsitraukti į mokyklos bendruomenę, inicijuoti mokyklos bendruomenės socialines – pilietines iniciatyvas. Taip pat, rekomenduojama atsakingai stebėti mokyklos mikroklimatą, rinkti jį atspindinčius duomenis ir, esant poreikiui, imtis prevencinių priemonių, skatinti mokinius nuoširdžiai atlikti nacionaliniu ar tarptautiniu mastu atliekamus tyrimus, susijusius su mokinių gerove.

Mokytojams. Mokytojams rekomenduojama patiems kelti savo, kaip asmenų, socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, per dėmesingumo ir kitų su emocine bei fizine sveikata susijusių praktikų individualų taikymą. Tokiu būdu ne tik bus sudaryta galimybė mokiniams mokytis iš artimoje aplinkoje matomo pavyzdžio, tačiau ir patiems mokytojams lengviau pakelti patiriamą

krūvį, ypatingai psichologinį, mokykloje. Visiems pedagogams, ypač klasių vadovams ir tiems, kurie įgyvendina gyvenimo įgūdžių programą, siūloma kelti savo kvalifikaciją temose, susijusiose su mokinių socialinės, emocinės kompetencijos ugdymu, taip pat ir gebėjimu teikti pozityvų grįžtamąjį ryšį. Rekomenduojama vertinant mokinių pažangą ugdantis socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją vadovautis individualiu požiūriu į kiekvieną vaiką – kiekvieną mokinį vertinti nuo jo ugdymosi pradžios taško, t. y. sekti asmeninį progresą, ne standartizuojant pasiekimų, taikomų visiems mokiniams vienodai. Tai pat rekomenduojama taikyti ugdymo metodus, palankius socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymui – darbą komandose, patyrimines pamokas ir kt.

Aukštosioms mokykloms. Pedagogų rengimo programas įgyvendinančioms aukštosioms mokykloms rekomenduojama daugiau dėmesio skirti būsimų pedagogų gebėjimui praktiškai įgyvendinti kompetencijomis grįstą ugdymą, pačių studentų socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos stiprinimui. Universitetams rekomenduojama įvesti stojimo sistemą, pagrįstą ne tik brandos egzaminų rezultatais, tačiau ir stojančiųjų patirtimi, pagrindžiančia įgytas kompetencijas – visuomenine veikla, sportine veikla, talentais ir kt., tokios naujovės įvedimui būtų galima pasitelkti prestižinių užsienio universitetų patirtį.

- Alkrdem, M. (2020). Contemporary educational leadership and its role in converting traditional schools into professional learning communities. *International Journal of Educational Leadership and Management*, 8(2), 144–171. <https://doi.org/10.17583/ijelm.2020.4298>
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*.
- Boudreault-Bouchard, A. M., Dion, J., Hains, J., Vandermeersch, J., Laberge, L., & Perron, M. (2013). Impact of parental emotional support and coercive control on adolescents' self-esteem and psychological distress: Results of a four-year longitudinal study. *Journal of Adolescence*, 36(4), 695–704. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.05.002>
- Connolly, M., James, C., & Fertig, M. (2019). The difference between educational management and educational leadership and the importance of educational responsibility. *Educational Management Administration and Leadership*, 47(4), 504–519. <https://doi.org/10.1177/1741143217745880>
- Crone, V., Prins, F., Lutz, C., Meijerman, I., Schutjens, V., van der Smagt, M., Wijngaards-de Meij, L., Bovenschen, N., & Kluijtmans, M. (2023). Strengthening educational leadership through a professional development programme in conjunction with a teaching-focused full professor career track: reflections of participants. *International Journal for Academic Development*. <https://doi.org/10.1080/1360144X.2023.2207309>
- Frühauf, A., Roth, M., Rausch, L., & Kopp, M. (2024). Fitspiration—Inspiration or threat for adolescent girls? A qualitative investigation on fitness-related social media content and physical education. *Children and Society*, March 2023, 2089–2106. <https://doi.org/10.1111/chso.12879>
- Gage, T., & Smith, C. (2016). Leadership intelligence: Unlocking the potential for school leadership effectiveness. *South African Journal of Education*, 36(4). <https://doi.org/10.15700/saje.v36n4a1328>
- García Bengoechea, E., Woods, C. B., Murtagh, E., Grady, C., Fabre, N., Lhuisset, L., Zunquin, G., Aibar, A., Zaragoza Casterad, J., Haerens, L., Verloigne, M., De Cocker, K., Hellebaut, S., Ribeiro, J., Bohn, L., Mota, J., & Bois, J. E. (2024). Rethinking Schools as a Setting for Physical Activity Promotion in the 21st Century—a Position Paper of the Working Group of the 2PASS 4Health Project. *Quest*, 76(3), 269–288. <https://doi.org/10.1080/00336297.2024.2318772>
- Ghamrawi, N. (2023). Toward agenda 2030 in education: policies and practices for effective school leadership. *Educational Research for Policy and Practice*, 22(2), 325–347. <https://doi.org/10.1007/s10671-023-09341-8>
- Gümüş, S., Çağatay Kılınç, A., & Bellibaş, M. S. (2022). The relationship between teacher leadership capacity at school and teacher self-efficacy: the mediating role of teacher professional learning. *School Leadership and Management*, 42(5), 478–497. <https://doi.org/10.1080/13632434.2022.2123791>
- Hill-Berry, N. P., & Burris-Melville, T. S. (2024). When the going gets tough: Educational leadership and resilience in times of crises. *Power and Education*. <https://doi.org/10.1177/17577438241297242>
- Hou, S. I. (2014). Health Education: Theoretical Concepts, Effective Strategies and Core Competencies. In *Health Promotion Practice* (Vol. 15, Issue 5). <https://doi.org/10.1177/1524839914538045>
- Jankowiak, B., Jaskulska, S., Sanz-Barbero, B., Waszyńska, K., De Claire, K., Bowes, N., Silva, E., Neves, S., Albaladejo-Blázquez, N., Pyżalski, J., Chmura-Rutkowska, I., & Vives-Cases, C. (2021). Will i like myself if you hurt me? Experiences of violence and adolescents' self-esteem. *Sustainability (Switzerland)*, 13(21). <https://doi.org/10.3390/su132111620>

- Koszalka-Silska, A., Korcz, A., & Wiza, A. (2021). The impact of physical education based on the adventure education programme on self-esteem and social competences of adolescent boys. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(6), 1–14. <https://doi.org/10.3390/ijerph18063021>
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). *The Measurement of Observer Agreement for Categorical Data* (Vol. 33, Issue 1). <https://about.jstor.org/terms>
- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija. (2023). *Isakymas Dėl Nacionaliniame savižudybių prevencijos veiksmų plano 2023–2026 metams patvirtinimo*. <https://e-seimas.lrs.lt/rs/actualedition/25d91842f28811eab72ddb4a109da1b5/bORNdymhBN/>
- Lietuvos Respublikos Aukščiausiasioji Taryba - Atkuriamasis Seimas. (1991). *Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>
- Lietuvos Respublikos Seimas. (2003). *Nutarimas dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.215471>
- Lietuvos Respublikos Seimas. (2013). *Nutarimas Dėl Valstybinės švietimo 2013–2020 metų strategijos patvirtinimo*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463390>
- Lietuvos Respublikos Seimas. (2023). *Valstybės pažangos strategija, Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“*. <https://lr.lt/media/viesa/saugykla/2023/12/pkvNdKVl0fk.pdf>
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (1992). *Lietuvos švietimo koncepcija*. <https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/kiti/koncepcija1.htm>
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2015). *Isakymas Dėl Geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/46675970a82611e59010bea026bdb259?jfwid=bkaxmdox>
- Lietuvos Respublikos švietimo mokslo ir sporto ministerija. (2022). *Isakymas Dėl Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/45f3b02523e311edb36fa1cf41a91fd9>
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2020). *Nutarimas Dėl Ugdymosi šeimoje įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/cbbe42649b6411eaa51db668f0092944>
- Liu, H., Kvintova, J., & Vachova, L. (2025). Parents' social comparisons and adolescent self-esteem: the mediating effect of upward social comparison and the moderating influence of optimism. *Frontiers in Psychology*, 16. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1473318>
- Lochbaum, M., Lisinskiene, A., Sisneros, C., Cooper, S., Paulauskas, R., & Majauskiene, D. (2024). The Importance of Sports Participation on Lithuanian Adolescents' Social and Emotional Health. *Physical Culture and Sport, Studies and Research*, 103(1), 68–79. <https://doi.org/10.2478/pcssr-2024-0013>
- Lukšienė, M., Tupikienė, L., Beresnevičius, P., Blauzdys V, Čėsnaite Br, Davidavienė, A. G., Jonynienė, V., Marcelionienė, E., Naviokas, R., Paurienė, A., & Valantinas, A. (1989). *Tautinė mokykla. Lietuvos vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija*.
- Male, T., & Palaologou, I. (2015). Pedagogical leadership in the 21st century: Evidence from the field. *Educational Management Administration and Leadership*, 43(2), 214–231. <https://doi.org/10.1177/1741143213494889>
- OECD. (2024). Relationship between students' social and emotional skills and expectation to complete tertiary education by sites. In *Social and Emotional Skills for Better Lives*. OECD. <https://doi.org/10.1787/2d29895b-en>
- Olswang Liselotte Svensson Truman E Coggins Jill S Beilinson Amy L Donaldson, L. B. (2000). Focusing Resources on Effective School Health: a FRESH Start to Enhancing the Quality and Equity of Education. *Seattle Journal of Speech, Language, and Hearing Research* •, 49.
- Osberg, D., & Biesta, G. (2010). *Complexity Theory and the Politics of Education*. BRILL. <https://doi.org/10.1163/9789460912405>

- Payong, M. R. (2020). Zone of Proximal Development and Social Constructivism Based Education According to Lev Semyonovich Vygotsky. *Jurnal Pendidikan Dan Kebudayaan Missio*, 12(2), 164–178. <https://doi.org/10.36928/jpkm.v12i2.589>
- Rathakrishnan, B., Bikar Singh, S. S., Kamaluddin, M. R., Yahaya, A., & Ab Rahman, Z. (2023). Emotional Intelligence as a Mediator between Parenting Style and Antisocial Behavior among Youth in Malaysia. *Sustainability (Switzerland)*, 15(17). <https://doi.org/10.3390/su151712811>
- Roczen, N., Fischer, F., Fögele, J., Hartig, J., & Mehren, R. (2021). Measuring system competence in education for sustainable development. *Sustainability (Switzerland)*, 13(9). <https://doi.org/10.3390/su13094932>
- Sadovnikova, T. (2016). Self-esteem and Interpersonal Relations in Adolescence. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 233, 440–444. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.10.181>
- Sahr, J. N., Bennett, M., Medina-Perucha, L., & Jacques-Aviñó, C. (2025). Emotional health in adolescents from a critical perspective: Photo-elicitation in a cross-cultural neighborhood. *SSM - Qualitative Research in Health*, 7(October 2024). <https://doi.org/10.1016/j.ssmqr.2024.100516>
- Šalčiūnaitė-Nikonovė, L., Žemaitaitytė, M., & Šmigelskas, K. (2024). Exploring the Prevalence and Predictors of Anxiety among Lithuanian Adolescents during Times of Crisis: A Cross-Sectional Study. *Children*, 11(1). <https://doi.org/10.3390/children11010032>
- Šmigelskas, K., Žemaitaitytė, M., Šalčiūnaitė-Nikonovė, L., Lukoševičiūtė-Barauskienė, J., Golambiauskas, V., Vaičiūnas, T., Levinskaitė, G., Koreivaitė, J., Gasiulytė, U., Bulotaitė-Kasparavičienė, J., & Slapšinskaitė-Dackevičienė, A. (2024). *Lietuvos moksleivių gyvensena ir sveikata. Pagrindiniai 2022 m. HBSC tyrimo rezultatai*.
- Stear, T., Gutiérrez Muñoz, C., Sullivan, A., & Lewis, G. (2023). The association between academic pressure and adolescent mental health problems: A systematic review. In *Journal of Affective Disorders* (Vol. 339, pp. 302–317). Elsevier B.V. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2023.07.028>
- Švietimo ir mokslo ministerija. (2008). *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.326307/asr>
- Švietimo ir mokslo ministerija. (2016). *Įsakymas Dėl Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai bendrosios programos patvirtinimo*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/285853b09aee11e68adcda1bb2f432d1>
- Švietimo mokslo ir sporto ministerija. (2021). *2021–2030 m. švietimo plėtros programa*. [https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/Administracine%20informacija/planavimo%20dokumentai/pletros%20programos/ŠPP%20projektas%20\(2020-07-24\).pdf](https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/Administracine%20informacija/planavimo%20dokumentai/pletros%20programos/ŠPP%20projektas%20(2020-07-24).pdf)
- Švietimo mokslo ir sporto ministerija. (2024a). *Įsakymas Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. gegužės 31 d. įsakymo Nr. V-651/V-665 „Dėl Mokyklų pripažinimo sveikatą stiprinančiomis mokyklomis ir aktyviomis mokyklomis tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f4376452657311efad96fef38de4d94a>
- Švietimo mokslo ir sporto ministerija. (2024b). *Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose*. <https://smsm.lrv.lt/lt/teisine-informacija-1/ti-tyrimai-ir-analizes/svietimo-ir>
- Sweetman, N. (2021). “I Thought It Was My Fault Just for Being Born”. A Review of an SEL Programme for Teenage Victims of Domestic Violence. *Education Sciences*, 11(12). <https://doi.org/10.3390/educsci11120784>
- Tacca Huamán, D. R., Cuarez Cordero, R., & Tacca Huamán, A. L. (2021). Phubbing, family atmosphere and self-esteem in Peruvian teenagers in the context of social isolation. *International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences*, 10(3), 1–21. <https://doi.org/10.17583/rimcis.7096>

- Tan, C. Y., Dimmock, C., & Walker, A. (2024). How school leadership practices relate to student outcomes: Insights from a three-level meta-analysis. *Educational Management Administration and Leadership*, 52(1), 6–27. <https://doi.org/10.1177/17411432211061445>
- Vasalampi, K., Tolvanen, A., Torppa, M., Poikkeus, A. M., Hankimaa, H., & Aunola, K. (2023). PISA reading achievement, literacy motivation, and school burnout predicting Adolescents' educational track and educational attainment. *Learning and Individual Differences*, 108. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102377>
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society. The Development of Higher Psychological Processes*. <https://www.ebsco.com/terms-of-use>
- WHO. (2015). Global School Health Initiatives: Achieving Health and Education Outcomes REPORT OF A MEETING. Geneva: World Health Organization, November, 23–25. <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/259813/1/WHO-NMH-PND-17.7-eng.pdf?ua=1>
- World Health Organization. (2018). Global Standards for Health Promoting Schools. *Who*, 12. <https://www.who.int/publications/i/item/global-standards-for-health-promoting-schools>
- World Health Organization. Regional Office for the Western Pacific. (1996). *Regional guidelines : development of health-promoting schools - a framework for action. Development of health-promoting schools-A framework for action*, 26. <http://iris.wpro.who.int/handle/10665.1/1435>
- Yeşildağ, A. Y., Akbulut, Y., & Aldoğan, E. U. (2024). The Importance of Health Education in Formal Education Program: A Research Based on Content Analysis. *Eğitim ve Bilim*, 49(218), 233–254. <https://doi.org/10.15390/EB.2024.11841>
- Zhang, A. D., Zheng, P. F., & Sun, H. Q. (2025). The effect of exercise on social cognitive function in adolescents: the mechanism of emotion. *Cogent Education*, 12(1). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2440178>
- Žydžiūnaitė, V., & Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai : principai ir metodai : vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams* (S. Sabaliauskas, Ed.; Antroji la) [Book]. Vaga.

Priedai

Priedas Nr. 1. Tyrimo instrumentarijus

1. KOMPETENCIJOS SUVOKIMAS
Kaip jūs asmeniškai suprantate socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją? Apie ką ji?
Papasakokite, kaip jūsų veiklos sritis susijusi su moksleivių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymu pagrindiniame ir viduriniame ugdyme.
2. DABARTINĖS SITUACIJOS VERTINIMAS
Kokioms gyvenimo sritims, jūsų nuomone, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija turi didžiausią reikšmę?
Kas, jūsų nuomone, atsakingi, kad Lietuvos moksleiviai sėkmingai ugdytųsi socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetenciją?
Kaip vertinate socialinės, emocinės ir sveikatos kompetencijos integraciją formaliajame ugdyme?
O kokias matote neformaliojo ugdymo galimybes šiuo klausimu?
3. LYDERYSTĖ
Ką jūs laikote švietimo lyderiais, kurie daro ar turėtų daryti įtaką socialinio, emocinio ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo kokybei?
Kaip jūs vertinate politiniame lygmenyje skiriamą prioritetą moksleivių socialinei, emocinei ir sveikos gyvensenos kompetencijai?
4. AKTUALUMAS / ĮTAKA
Ką švietimo lyderiai galėtų padaryti, kad moksleiviai Lietuvoje būtų emociškai raštingesni ir atsparesni?
Koks, jūsų požiūriu, turėtų būti švietimo lyderių vaidmuo sprendžiant problematišką socialinių tinklų vartojimą?
Kokius sprendimus galėtų įgyvendinti švietimo lyderiai, kad jauni žmonės dar mokykliniame amžiuje ugdytųsi sveikus įpročius - pilnavertiškai maitintųsi ir pakankamai judėtų?
Kaip, jūsų nuomone, socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos ugdymosi sėkmė lemia jaunų žmonių karjerą ir bendrai besikeičiančią darbo rinką?
Kaip, jūsų nuomone, susijusi socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencija su jaunimo pilietiniu aktyvumu?
Galbūt yra kitų aktualių sričių, kuriose, jūsų nuomone, švietimo lyderiai turėtų imtis iniciatyvos, kai kalbame apie socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymą?
5. ATEITIS
Kaip, jūsų nuomone, turėtų būti įvertinama moksleivio pažanga ugdantis socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją lietuviškoje, kompetencijomis grįstoje švietimo sistemoje?
Kokie galėtų būti sėkmės rodikliai, atspindintys jaunimo socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo rezultatus valstybės lygmeniu?
Galbūt norėtumėte pasidalinti dar kuom nors, apie ką nepaklausiau?

Priedas Nr. 2. Interviu transkripcijos pavyzdys

E: Taip, tai dar kartą dėkoju, kad sutikote dalyvauti tyrime, ir prašau žodžiu išreikšti sutikimą, kad pokalbis būtų įrašomas.

I11: Sutinku.

E: Tai gerai, pradėkim, kaip jūs asmeniškai suprantate socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją? Apie ką ji jums?

I11: Oi, apie ką, čia geras klausimas. Man atrodo, tai yra apie kompetenciją rūpintis savo fiziniu ir emociniu kūnu, nes mes dažnai įsivaizduojam, kad yra tikrai kažkoks fizinis kūnas, kuriuo reikia rūpintis, tada pamirštam emocinį tą visą pasaulį, arba rūpinamės emociniu, bet tada pamirštam tą kitą, žodžiu, fizinį savo pasaulį, ir man atrodo, tai yra to visuma, kuo mes turim rūpintis, ir kad žmogus nėra kažkokios atskiros dalelės, bet yra iš esmės vienas, nežinau net kaip pasakyti, kūnas, darinys. Žodžiu, ir yra tam tikri gebėjimai, kuriuos mes galime ugdyti gyvenimo metu.

E: Hm, o kaip jūsų veiklos sritis yra susijusi su moksleivių socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymu?

I11: Tai, man atrodo, lytiškumo ugdymas yra apskritai labai svarbi šito dalis, nes mes kalbam, pirmas dalykas, apie tai, kaip rūpintis būtent tuo fiziologiniu kūnu, ar ne, kaip rūpintis savo sveikata, kaip rūpintis tuo, kad mūsų visas kūnas būtų sveikas, besivystantis, kad mes suprastume, kaip jisai veikia ir taip toliau. Bet kita yra dalis tai, kad ugdomi gebėjimas, kaip, pavyzdžiui, kurti sveiką santykį su savimi, kaip savimi pasitikėti, kaip nuo šito tada eina pasitikėjimas kitais žmonėmis, kaip kurti tą sveiką santykį, kaip tuos santykius kurti taip, kad jaustumėsi pasitikinti savimi, kad tau būtų gera, saugu gyventi, kad, nežinau, kad visus tuos sprendimus, kuriuos tu priimsi, iš esmės jie tau padėtų augti kaip asmenybei ir būtent padėtų tau gyvenime. Tai turbūt, man atrodo, labai svarbi ta dalis visame ugdyme.

E: Mhm, nemažai visai, gal net didžiąja dalimi, dirbat su mokyklom. Kaip vertinate socialinės emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos integraciją formaliajame ugdyme, tiek, su juo tekę susidurti?

I11: Formaliajam ugdyme. Na man atrodo, kad jeigu, pavyzdžiui, galvojant apie sveikos gyvensenos būtent tą ugdymą, tai turbūt jisai ateina per kai kurias pamokas. Bet aš galvoju apie kitas dalis, pavyzdžiui, dažnai gal būna pamirštama tame formaliajame ugdyme, nebent būtent tam dabar yra gyvenimo įgūdžių programa, ar ne, per kurią jau kaip ir turėtų apimti visas šitas sritis. Bet vėlgi, tai yra klausimas, kaip mokytojai ką daro, ar jie įgyvendina šitą programą, ar neįgyvendina, nes, man atrodo, per kitas pamokas tai tiesiog, ne visuomet ir ne visose mokyklose, iš tikrųjų būna tokio, aš taip dedu į kabutes, laiko ten, pavyzdžiui, nežinau, vietoj kontrolinio pasiklausti, kaip iš tikrųjų jaučiasi mokiniai, arba ten pasižiūrėti kažkokią galbūt kitą temą, nes reikia išeiti tam tikras temas. Tai aš jaučiu, kad galbūt tas gyvenimo įgūdžių atskiros pamokos atsiradimas gali padėti, bet vėlgi yra klausimas, kaip ji yra įgyvendinama, nes kai kuriose mokyklose yra labiau žiūrima ten, pavyzdžiui, nežinau į mitybą tarkim, kiek esu girdėjusi iš kai kurių mokyklų, kaip sveikai maitintis arba dar kažkokie tai dalykai. Bet tada, pavyzdžiui, mokytojai neturi kompetencijų pasikalbėti apie

socioemocinį ugdymą, nes tiesiog neturi kompetencijų tą daryti. Tai tada ima tiesiog tuos dalykus, kurie galbūt labiau jų kompetencijų ribose. Tai aš jaučiu, aš negalėčiau pasakyti, kad jisai yra labai kažkaip įgyvendinimas arba neįgyvendinimas. Labai priklauso nuo mokyklų.

E: O gal galit savo patirtim pasidalinti, kas, pavyzdžiui, dažniausiai kreipiasi, ar konkretus klasės mokytojas, auklėtojas ar mokyklos vadovas? Kas atneša jums tą poreikį lytiškumo ugdymui jūsų atveju?

I11: Dažniausiai tai kreipiasi arba klasės kažkokia mokytoja arba auklėtoja. Pavyzdžiui, jeigu tikrai vienai klasei, o jeigu reikia daugiau, tai arba žmogus yra atsakingas už ugdymo kažkokią dalį, arba ten, pavyzdžiui, mokyklos psichologė arba socialinė darbuotoja arba darbuotojas. Tai va, arba šitas gi, visuomenės sveikatos specialistai irgi dar kreipiasi. Tai va, jie kadangi būna atsakingi, pavyzdžiui, už vieną mokyklą arba net iš kelias mokyklas, tada tokiai didesnei grupei, bet jeigu, pavyzdžiui, mažiau, tai tada patys auklėtojai dažnai kreipiasi. Kartais net ir tėvai patys organizuoja ir kreipiasi, ieško, tai toksai labai skirtingai, pagal skirtingą poreikį būna.

E: Mhm, grįžtant bendrai prie tos socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos, o neformaliojo ugdymo, kokias galimybes matot šitą klausimu?

I11: Tai man atrodo, kad neformalus ugdymas būtent čia ir yra ta tokia, šiaip nu aš esu neformalaus ugdymo, šiaip atstovė, ir mano tas laukas yra neformalus ugdymas. Tai man atrodo, per čia ir yra daugiau galimybių, galbūt ir pasiekti tuos pačius jaunus žmones, nes yra, pirmas tai dalykas, yra įvairiausių būdų, kaip tą galima, veiklą galima prigalvoti, kaip tas kompetencijas ugdyti, . . . žodžiu per įvairias veiklas, kurios nėra kažkokiu būdu apdovanojamos, turiu omeny, kad tai nėra pažymiai kažkokie tai, bet tai yra iš esmės na va tavo būtent tavo kažkokie tai pasiekimai, kuriuos tu turi sau, tai man atrodo čia šitas dalykas, ir kitas dalykas, aš taip galvoju, ne tikrai, pavyzdžiui, mokyklose, bet tą galima daryti ir paskui, pavyzdžiui, tuose pačiuose atviruose jaunimo centruose, ką jaunimas eina po to, jau kai pabaigia, pavyzdžiui, mokykloje, ten visas pamokas visokiuose įvairiuose būreliuose ir panašiuose dalykuose, kur iš esmės tas gali toliau tęstis. Bet kaip ir minėjau, man atrodo, šitie dalykai veikia geriausiai, kai jie nėra niekaip, jokiais pažymiais nematuojami, atrodo, nes tokių dalykų negali pasimatuoti kažkokiais pažymiais, tai dėl to tas neformalus ugdymas turi, man atrodo, daugiau turi galių, negu formaliajam.

E: Mhm, o ką jūs laikot švietimo lyderiais, kurie daro arba turėtų daryti didesnę įtaką socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymo kokybei?

I11: O dieve. Kas yra švietimo lyderiai? Oho, nu geras čia klausimas, nu iš esmės aš šiaip galvoju, kas pirma kyla į galvą, bet aš turbūt iš tokios labai viešosios erdvės ir pasiekiamumo, pavyzdžiui, ten feisbuke, tai aš, taip man pirma mintis, tai yra Austėja Landsbergienė vien todėl, kad ji savo postais tikrai pasiekia daug žmonių ir iškelia, iškelia tiesiog daug diskusijų, ten pas ją feisbuko komentaruose, žodžiu, visi ten pykstasi, diskutuoja, ir tiesiog man atrodo, jos priėjimas gali būti tiesiog labai paprastas. Tai čia vieną tą matau. Man atrodo, kad Unė Kaunaitė yra irgi, nu tas žmogus, kuri nu kažkaip irgi, man atrodo, man jinai tokia, kur ta pavardė, kuri gali ji, gali būti, ir man atrodo, nu daro įtaką su savo ar sprendimais, ar tiesiog, nu žodžiu, su savo darbu, tai man atrodo, jo, jos pavardė man irgi vienam iš tų. Mano kolegė Akvilė Giniota, tai būtent lytiškumo srityje, tai man atrodo, jinai yra

tas žmogus, kuris irgi pasiekia didelę auditoriją, gali transliuoti šitas žinutes tokiu būdu, kad priimtų įvairūs žmonės, įvairiai, žodžiu, tiksline grupė. Tai nu tai va, gal užteks kol kas.

E: Gerai, o apie politinį lygmenį kalbant, kaip jūs vertinat politiniame lygmenyje skiriamą prioritetą moksleivių socialinei, emocinei ir sveikos gyvensenos kompetencijai?

I11: Nu nežinau, nu man atrodo, kad mūsų švietimo sistemoje yra nelabai gerai. Tai nu žodžiu, man atrodo, kad švietimo sistema nėra kažkaip pritaikyta jaunam žmogui, nes man atrodo, kad kai darom sprendimus nepakviečiant jaunų žmonių į tuos sprendimų priėmimus, tai gaunasi taip, kad mes tiesiog geriau žinom, ko jiems reikia ir tada, žodžiu, priimam kažkokį dalyką, ir tada, žodžiu, atmetinėjam, nu tai arba tiesiog neklausom. Tai lygiai tas pats buvo, kai buvo priimta, ar ne ta pati gyvenimo įgūdžių programa, kurioj lytiškumo ugdymo dalis nėra tokia jau didelė, bet ten iš esmės yra, nu ir visų tų socialinių, emocinių, ar ne, ar sveikos gyvensenos vis tiek yra, nu net ir atskirai šitie dalykai, tai jauni žmonės sakė, mums šitos programos reikia, lytiškumo ugdymo dalies reikia, jie ilgą laiką jau sako, kad mums šitų dalykų reikia, bet tada ateina populistai į mūsų valdžią, kurie sako žodžiu, krikščioniškos vertybės, negalim šnekėti apie dalykus, nes seksualizuojam vaikus, nors jaunimas sako, mums šitų dalykų reikia, nes pažiūrėkit, kas vyksta, kai mes negaunam šitų žinių, tai man atrodo, kad mūsų politinis lygmuo yra toksai, kur, aš nežinau, kas jam darosi tuo švietimu, nes man atrodo, kad mes pastoviai kažkaip velkamės tame gale ir tada žodžiu kažkokius įstatymus priimam, tada visi pradeda nepatenkinti būt, tada juos ten kažkaip taiso, nedataiso (nepataiso, aut. past.) iki galo. Tai aš nežinau, man atrodo, yra labai daug dėmesio skiriama, pavyzdžiui, kokiems nors egzaminam, nu žodžiu, kas, kas yra svarbu, aš čia nesakau, kad yra vienas ar kitas mažiau svarbus, tai čia ne apie tai, bet labai daug tokio, egzaminai, stojimai, žodžiu, ten kokios ten programos ir taip toliau taip toliau, bet man atrodo iki galo jos nėra išdirbamos, arba yra pristatoma programa, bet tada mokytojams nėra suteikiamos kažkokios tai idėjos, kaip tą įgyvendinti. Tai tada nu, man atrodo, nėra tokio bendrinio darbo kartu, ir galų gale nu šitie visi tokie lozungai, kad mums tai yra svarbi tema, taip ir lieka, nu kažkokiose nu tiesiog tuose lozunguose, nes iš esmės, nu nežinau, čia buvo labai visi patenkinti, kad Lietuvos jauni žmonės man atrodo, kiek iki devyniolikos ten buvo Europoje laimingiausi, man atrodo taip. Bet ar tikrai taip yra, nu, kad žodžiu visi jauni žmonės yra tokie laimingi, nes šiaip viešoj erdvėj žiūrint nelabai matosi, ir tada nu ir va, tada sako, o tai pažiūrėkit, čia mes labai gerus darbus padarėm, nu bet ar tikrai. Tai aš norėčiau tokios irgi, galbūt tokios lyderystės švietimo sektoriuj, ta prasme, iš politinio lygmens, kad pasakytų, mums šitie dalykai yra svarbūs nes jeigu mes neduodam šitų dalykų, tai mes matom paskui, kokie yra, nes mūsų, man atrodo jau paaugliai yra vieni iš tų, kurie mažiausiai, man atrodo, juda fiziškai, nu, sakykim, man atrodo tuose dabar naujausiuose tyrimuose, ir ten visai daug ten įvairių, nežinau, emocinių problemų turintys ir tada galvoju, tai nu, bet va tai rezultatai tokie yra, tai žodžiu, tai man tai norėtusi, kad būtų daugiau, galbūt to žvilgsnio, bet nu čia.

E: O jeigu galėtumėt patarti ir duoti tų idėjų? Kaip tik palietėt kampus, kuriuos irgi norėjau paliesti. Vynas yra mokinių, jaunimo emocinė sveikata, emocinė gerovė. Ką galėtų švietimo lyderiai padaryti, kad mokyklos mokiniai Lietuvoje būtų emociškai raštingesni ir atsparesni?

I11: Nu tai visų pirma, tai man atrodo vienas iš tų dalykų, tai iš tikrųjų pasižiūrėti, pavyzdžiui, į tų pačių patyčių mastą Lietuvoje, bet nu taip normaliai pasižiūrėti, nes ten kartais būna žodžiu, net aš esu turėjus patirčių, kur yra mokyklos, kurios sako, pas mus nevyksta patyčios, pas mus nėra šitų dalykų ir tada tu galvoji, nu, vadinasi, yra problema, ar ne, nes kai man sako mokykla, kad nėra patyčių ir kad mes su šita problemą nedirbam, kad pas mus nėra, tai man atrodo, yra kažkur paslėpta kažkas, nes aš nebūtinai labai patikiu, nes kažkas turi būti, arba tada man pasako, kad kaip mes dirbam su tuo, kad nebūtų, nes yra tam tikrų kažkokių pasireiškimų. Tai šitas dalykas, man atrodo, ji pasižiūrėti iš tikrųjų, kokie yra dalykai, ne pro pirštus, nes esu turėjusi ir kitokių patirčių, kur sako, mes ateinam, kokia nors būna apklausa apie patiriamus ten, nežinau, nu tas pačias patyčias, pavyzdžiui, sako, mums ateina ir mums susako, ką reikia užpildyti, tai nu tai kai mūsų toks yra požiūris, tada aišku, kodėl reaguoti į tai, ir kitas dalykas, ką aš ir minėjau, turbūt, nu klausytis tų jaunų žmonių, mes turim Lietuvos moksleivių sąjungą, kurie pastoviai daro visokias apklausas savo mokiniams, daro visokius raštus, žodžiu, nori dalyvauti visa visame kame ir galų gale, nu ar jie atsižvelgia kartais taip į tam tikrus šituos, bet nu jie iš esmės yra mokinių balsas. Šiaip jau tai man yra klausimas, kiek to mokinių balso yra klausomasi, o kiek iš tikrųjų tokia parodinis klausymasis. Tai šitas dalykas yra, kitas dalykas, ką čia dar galima būtų padaryti, aš tai, manau, dar yra ir na, sakykim, kokybiški mokymai tiems žmonėms, kurie iš esmės perduoda žinias jauniems žmonėms, nes yra dabar tikrai kokybiškų dalykų, kur mokytojai gali eiti, arba ten tie žmonės, kurie yra atsakingi už tas dalis, gali eiti, mokytis, perduoti žinias, bet kartais, man atrodo, būna dar ir tai, kad tiesiog už tam tikrus dalykus yra atsakingi mokytojai, kuriems tiesiog trūksta, arba etato kai kuriose mokyklose, arba ten, nežinau, kadangi tu vedi etiką, tai dabar būsi atsakingas arba atsakinga, ir už visus kitus dalykus, nors galbūt žmogus nebūtinai turi ten kažkokių tai kompetencijų ir neina į kokius kokybiškus mokymus arba panašiai. Nu tai va, čia gal irgi yra problema, ir ją galima būtų aišku spręsti. Bet sakau, kad man visada yra tas, kad nu paklauskime jų, jaunų žmonių, ko jiems reikia galų gale, nes man atrodo, jie geriausiai žino, ko jam reikia.

E: Mhm, kaip tik labai įdomus klausimas su jaunų žmonių nuomone, kažin ar jauni žmonės norėtų atsisakyti, pavyzdžiui, socialinių tinklų. Ir čia toks tas telefonų, ekranų vartojimas, socialinių tinklų problematika buvo visai neseniai nuskambėjęs pas mus ir daug buvo visuomeninės iniciatyvos. Tai kaip jūs manot, koks turėtų būti švietimo lyderių vaidmuo sprendžiant šitą problematišką socialinių tinklų vartojimą jaunimo tarpe?

I11: Su socialiniais tinklais yra klausimas, kaip tą spręsti, nes čia tiesiog yra paprastas dalykas, yra iš tikrųjų priklausomybė didelė, ką jau ir jauni žmonės turi, nes tiesiog nepaleidžia kaip, pavyzdžiui, kai kuriose mokyklose yra padaryta, kad nu tiesiog jie ateina, padeda žodžiu šituose, spintelėse ar kur nors, ir pasiima ten nu kažkuriuo momentu, ir mes, irgi, pavyzdžiui, kai dirbam su mokyklom ir kituose projektuose, tai kai klausiu, ką jie norėtų pakeisti mokykloje, tai pirmas dalykas, yra tai, kad žodžiu, grąžinti telefonus, kad galėtume naudotis telefonus, bet tada, kai, pavyzdžiui, paklausti jų, o ką jūs veikiate per, pavyzdžiui, per nežinau per pertraukas ir kitu metu, kai neturi telefono, tai jie daug kas įvardina, kad nu tai mums nėra ką veikti. Tai vienas dalykas, jeigu jau tada atimam telefonus, tai tada yra svarbu duoti alternatyvą, nes jeigu mes mokiniui sakysim – atimam telefonus, žodžiu,

neleidžiam jų, tiesiog na uždraudžiam telefonus, bet neduodama jokių alternatyvų, pavyzdžiui, ką gali veikti ten, nežinau skaityti knygas, turėti kažkokias vietas mokyklose, kur jie gali susitikti, bendrauti, žaisti stalo žaidimus, nežinau, stalo tenisą, ką ten dar galima mokykloje prigalvoti, tai tada mes vėl paliekam tokiam, kur tai jūs susigalvokit patys ir pačios, kas irgi gal nėra labai blogai, bet nu yra mokinių, kurie galbūt nesugalvoja, tai tada vadinasi, reikia nu va kažkokios tai alternatyvos. Tai čia, man atrodo, yra vėlgi tarimasis su tais pačiais, tą galima padaryti alternatyviai ir taip pat pasižiūrėti, ką mes galim padaryti, kad diskutuotume koku būdu, koku būdu mes, nežinau, prisipratinam save, kad telefonų nebus arba kaip mes susitariame, kaip tie telefonai gali būti naudojami? Bet čia irgi kitas dalykas tada, kokia yra jaunų žmonių atsakomybė, ar ne, ar tie jauni žmonės laikysis tos atsakomybės, nes aš dalimi tikrai pasitikiu ir tikiu, ir visada tik jaunu žmogumi, yra dalis, kurie tikrai nesilaikys, žodžiu, jeigu leisi, tai tada prasėdės feisbuke, ar ten instagrame ir tiktoke, ir panašiai, ir tas kažkoks tai susitarimas gali ir neįvykti. . . . diskutavom irgi su kolegomis, kaip daryti, padaryti, ar draudimas veikia, turbūt, nu žodžiu, vienas dalykas, tai aš tikrai tikiu, kad šitas draudimas, jeigu jisai ten net ir Seimo lygmeny bus priimtas kaip nacionalinis, tai aš manau, sukels labai didelį pasipriešinimą jaunų žmonių, faktas. Ir tada iš kitos pusės, aš galvoju, kad mes, gali būti, kad peržengėm jau tą ribą, kur turbūt pirmas dalykas yra pabandyti uždrausti ir tada bandyti ieškoti kampų, kaip mes galime tame bendradarbiauti, nes kartais jau kai kuriose mokyklose tai yra peržengę tam tikras ribas, kur yra ten, nežinau, vyksta internetinės patyčios iki tokio lygmens, kad ten žodžiu yra kviečiama policija ir taip toliau taip toliau. Man atrodo, čia jau yra peržengtos ribos ir va tada, nu labai turbūt skiriasi pagal mokyklas, kaip tada daryti, nes vienos mokyklose tokių problemų nėra, kitos kitose mokyklose tai yra labai didelė problema. Tai man atrodo čia toksai negalutinis bus tas sprendimas, nes nu reikės ieškoti kažkokių kampų.

E: Dar užsiminėte sveiką gyvenseną, kas viskas čia iš tikrųjų susiję, ir telefonai, ir emocinė sveikata, žmogus kaip visuma, kaip minėjot, ir kad nedaug juda mūsų jaunimas, moksleiviai dabar, tai kokius sprendimus iniciatyvas galėtų įgyvendinti švietimo lyderiai, kad jauni žmonės dar mokykliniame amžiuje ugdytųsi sveikus įpročius, tai yra, kad norma būtų pakankamai judėti sveikai, pilnavertiškai maitintis, pakankamai miegoti ir panašiai.?

I11: Aš tai jaučiu, kad čia nėra tikrai švietimo lyderių, suprantu, kad klausimas apie tai, bet man atrodo, šitoj vietoj yra ir tėvų atsakomybė namuose, nes man atrodo pirmas dalykas, ką jauni žmonės mato pavyzdį, tai yra namai, ir jeigu mes, tie patys telefonai, jeigu mes namuose tėvai, kiek ten skirdavo vaikams, dvidešimt minučių savo laiko, koks ten buvo, kažkada buvo ten tyrimas, man atrodo, kur tėvai skiria vaikams ten dvidešimt ar kiek ten, nu žodžiu, minučių per dieną. Nu, tai jeigu mes skiriam tiek minučių per dieną ir tikimės, kad tada jie išaugs visų galų meistrai ir čia dar visas turės kompetencijas, nu tai čia yra toksai labai utopinis reikalas. Tai pirmas dalykas, tai man atrodo namuose, jeigu namuose yra tas, kad mes judam aktyviai einam, ten nežinau, kažkokias ten, sveikas gyvenimo būdas yra, ten maitinamės irgi sveikai, tai nereiškia, kad negalima „makdonaldą“ pavalgyti, bet nu žodžiu, bet ne kiekvieną dieną. Bet tai jeigu tai yra ir namuose, tai vienas dalykas pirmas, o kitas dalykas, aš tai visada galvoju, kad vėlgi tas duoti alternatyvas, jeigu tu, nes nu žodžiu, jeigu tu neturi, pavyzdžiui, galimybės eiti į kažkokį, tai būrelį, nes, pavyzdžiui, neturi finansinių pajėgumų, nu

tai, vadinasi, man atrodo, švietimo lyderiai turėtų padaryti tai, kad ir tas vaikas galėtų eiti į tam tikrą sporto, pavyzdžiui, būrelį, jeigu galvojam vat apie apie sportinius, kad galėtų užsiimti tuo, nu žodžiu sportu. Jeigu nėra, pavyzdžiui, nežinau, jeigu nėra prie tavo namų, kažkur, ir tau reikia tris valandas važiuoti, man atrodo, čia yra problema irgi, nes tu nevažiuosi tris valandas ten nuo kažkur, nu gerai ne tris, gerai, valandą, bet žodžiu, bet esmė tame, kad nu per visą Vilnių tu važiuosi nebent jeigu tau patinka treneris arba trenerė, jeigu tau patinka ir tu ten matai save tame sporto būrely arba kažkokioj veikloj, tai tada tu važiuosi. Bet iš kitos pusės, jeigu yra galimybė turėti prie namų, turbūt ir tėvai, gali būti, kad paskatins tave eiti prie namų žodžiu, ir tau bus bus šito, tai nu, tai tokių alternatyvų daugiau tada, alternatyvų pasirinkimo, nes jeigu, pavyzdžiui, nežinau, jeigu turi mokykloje du būrelius, tai nu ten, nežinau, krepšinį ir futbolą, bet nei vienam tu nesi kažkaip, tai žodžiu, o tavo būrelis ten yra koks nors boksas arba dar kur nors, kur vėlgi reikia kažkur važiuoti, tai čia irgi nu toksai, man atrodo pasirinkimų didesnė reikiamybė, ir dar vienas dalykas tai, kad ir nu tie patys nežinau, tos pačios kūno kultūros pamokos, aš žodžiu, aš tai turiu tokią labai gerą patirtį, nes gyvenu tarp darželio ir mokyklos, tai man yra visur pavyzdžiai, kur aš galiu žiūrėti. Nu ir aš matau, pavyzdžiui, kūno kultūros pamokas, lauke dabar vykstančias, kur tiesiog stovi jauni žmonės rateliu ir spardo kamuolį, ir aš tada galvoju, okey (gerai, aut. past.), faina jėga, kad einant į lauką jėga, kad paspardot kamuolį, ar iš tikrųjų tai yra kūno kultūros pamoka, nu klausimas, ar jūs iš to norėsite paskui spardyti kamuolį, irgi klausimas, tai man atrodo čia irgi tada yra toks nu kažkokių naujų atradimų, kaip tuos jaunus žmonės pasiekti. Be to, man atrodo, kad kūno kultūrą, aš dabar iš tikrųjų net nežinau, ar vyksta taip, bet žodžiu kūno kultūros gal pasiekimų vertinimas pažymiais irgi, man atrodo, nėra tas variantas, nes nu vienam nubėgti šimtą metrų gali būti didesnis didesnis pasiekimas, negu kitam dešimt kilometrų, ir tada vertini vieną koku balu, dvejeta, o kitu dešimčiai, nes vienas greičiau bėga kažkaip, o kitas lėčiau. Nu tai man atrodo, aš sakau, aš nesu tikra, ar ten visose mokyklose, kai kur įskaitos yra, tai dėl to aš čia tik tai „biškį“ (truputį, aut. past.) fantazuuju, bet man atrodo, kad nu kažkoks turėtų būti kažkoks kitoks vertinimas, nes tada mes vietoj to, kad jau jaunas žmogus norėtų sportuoti, pavyzdžiui, arba ten kažką atlikti, mes norim, kad ji atitiktų normatyvus ir padarytų tą, ką jisai turi padaryt nu tai man čia atrodo, kad toksai prasilenkia dalykų ir dar vienas dalykas, bet čia aš nežinau, ar čia švietimo lyderiai, ar čia tiesiog turėtų būti, aš ką, ką šiaip mes dažnai diskutuojame ir su draugais, kad pastaruoju metu kažkaip kai vaikstom, pavyzdžiui, aplinkui namus, ir taip ir ten nu kažkokios tai savivaldybė, ar ne, kažkur kiemuose dažniausiai yra aikštelės mažiems vaikams padarytos, bet tada krepšinio, pavyzdžiui, tų pačių aikštelių, kažkokių ar ten nežinau kažkokių futbolo vietų, kur galėtų ateiti jauni žmonės, nu jų praktiškai nėra. Tai, vadinasi, tu neturi arba ten yra kur nors ten nu, jeigu Vilniuje tai yra prie Balto tilto, žodžiu, kur tu ten gali ten ir krepšinį, ir ten tiesiog, bet šiaip nu kai kurie, pavyzdžiui, ten nežinau iš Pašilaičių arba iš kitur, nu jie nevažiuos iki to Balto tilto ir tada trūksta tų tokių erdvių jaunam žmogui, kur jisai galėtų tiesiog išeiti su draugais į lauką ir nežinau, ir ten sportuoti, žaisti žodžiu, aktyviai leisti laisvalaikį, nes tu į tas aikšteles vaikų mažų neisi, nes jau tau yra, išaugęs iš to, bet tada tu neturi pasirinkimo, tai tada eini į akropolį sėdėti.

E: Dar aktualumą norėčiau keliose srityse paliesti. Kaip, jūsų nuomone, socialinės emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijos ugdymosi sėkmė lemia jaunų žmonių karjerą? Tiek tame individualiame lygmenyje, kaip man sekasi karjeroje, ir bendrai besikeičiančią darbo rinką?

I11: Nu tai man atrodo, kad kiekvienas įgūdis ar kažkokia kompetencija turi teigiamos įtakos tiek tam tame pačiame darbo susiradime, nes man atrodo, kuo turi daugiau kompetencijų, tai tuo tu gali geriau įsijausti į darbo rinką ir apskritai, man atrodo, dabar besikeičiančiam tam pasauly, kuris yra žiauriai dinamiškas, tu turi turėti nu milijoną tų kompetencijų, kad išsilaikytum, ta prasme, apskritai kažkokioj darbo rinkoj. Tai aš nežinau, aš jaučiu, kad tiesiog nu toks labai paprastas atsakymas, tai jaunam žmogui šitos kompetencijos yra labai svarbios, kad suprastų save, kad suprastų kitą žmogų, kad suprastų, ką kur jisai arba jinai gali eiti kur, kad suprastų, kaip dirbti, nežinau, toj pačioj komandoj, kaip naviguoti bet kokį ten darbo rinką, kurią pasirinksi ir panašiai. Tai nežinau, čia toks trumpas atsakymas, bet man atrodo, nežinau, kaip čia dar praplėsti.

E: Mhm ir dar vienas toks visuomenei aktualus klausimas, valstybei aktualus, klausimas yra pilietinis aktyvumas. Mūsų jaunimas ganėtinai vangiai dalyvauja rinkimuose, tokia tendencija yra, kokį matot, ryšį tarp šitos kompetencijos ir jaunimo pilietinio aktyvumo?

I11: Nu geras klausimas, aš tai dėl pilietinio aktyvumo, tai tokių turiu kodėl, kodėl jie nesidomi.

E: Pasidalinkit.

I11: Jo, mes šitą irgi, žodžiu, visais tokiais globaliniais temos diskutuojam visada su kolegom. Tai mes kažkaip po pastarųjų rinkimų, kaip buvo, tai mes pasižiūrėjom, žodžiu, skirtingų partijų programas ir ką jos siūlo jaunimui. Ir ten praktiškai, ten gal keletas gal partijų, kurios ten kažką apie jaunimą papasakojo, ir tada galvojom, tai kam eiti ir balsuoti man, jeigu apie mane ten nieko nėra iš esmės, ar ne, apie mane ten nieko nėra. Ten yra pensijinio amžiaus, apie dirbančią grupę, kaip ten, žodžiu, mokesčiai ir taip toliau, tai čia nu galbūt dabar man nebūtinai labai aktualūs šitie dalykai, bus kažkada aktualu, bet iš esmės na ne pensijos man dabar, kol kas, ne apie tai, bet apie mane ten nieko nėra. Ir tada visi sako, ei jaunime ateik, žodžiu, balsuoti ir nulemk savo ateitį, kokią ateitį, jeigu ten viskas yra apie kitus žmones, išskyrus mane. Tai čia šitas dalykas, bet kitas dalykas, aš galvoju, kad kai per tą patį sociaemocinę visą, žodžiu, vis tiek kalbi apie nu visokius dalykus, net tą pačią, pavyzdžiui, atsakomybę, kad nu gerai, o kokia mano atsakomybė, kad pasikeistų dalykai, ką aš galiu padaryti, kad pasikeistų dalykai, ar ne, pavyzdžiui, tai tu gali tą irgi lygiai taip pat susieti ir su pilietiškumu. Kai tu atsakingas esi už save ir, pavyzdžiui, kitą žmogų, kaip tą mes galime pritaikyti pilietiškumo ugdyme, pavyzdžiui, ar ne, arba kitas dalykas, nu, okey, aš jaučiu, kad dažnai, kai kalbi su jaunais žmonėmis ir kalbi apie jų emocijas, čia aišku ne su visais, bet dalis jų sako, kaip tu jautiesi, tada sako – nu gerai, blogai, normaliai, arba, pavyzdžiui, koks tavo poreikis yra, ir tada nu jauni žmonės negali išsakyti poreikių, nes jų neklausia, ar ne. Tai čia irgi galbūt galėtų būti ta sąsaja, kad tu ug dai tą gebėjimą pasakyti, kaip tu jautiesi, kodėl tu esi piktas ant tų pačių, nežinau, rinkimų, pavyzdžiui, ir ką turėtų pakeisti jie, kad man būtų irgi, nu aš norėčiau eiti balsuoti ar ne. Ir apskritai, ta atsakomybė, nes aš visada sakau, visi dalykai yra kaip santykiai, ir man atrodo, ir nu žodžiu, ir ten visokie rinkimai, visa kita, irgi turėtų būti kaip santykiai, kur ir vieni investuoja, bet ir kiti investuoja, tai žodžiu, tai jeigu iš vienos pusės nėra, tik kita pusė gali pasakyti, kodėl man yra pikta ir kaip norėčiau, kad būtų, ir gal tas

ir atsirastų žodžiu, šitas gi, nežinau, noras būti aktyvesniems. Kitas dalykas, man atrodo, čia galėtų būti, kaip vieni kitiems padėti, ar ne, kai mes padedam, nežinau savo aplinkoj ir atjaučiame kitus, kokiose vietose jie yra, tą patį galėtumėm padaryti ir nežinau, ir pilietiniam tam aktyvume, tai aš jaučiu, kad jis, man atrodo, šitos visos temos šiaip yra susijusios vienu ar kitu atveju, nes tu kai kalbi apie kažkokią temą, tu dažniausiai palieti dar ir visas kitas, nes jos tiesiog išplaukia iš pokalbių.

E: Galbūt yra kokių kitų aktualių sričių, kuriose reikėtų tą švietimo lyderių lyderystės, iniciatyvos, apie kurias, apie kurias ne pakalbėjom, kas liečia būtent šitą kompetenciją?

I11: Nu tai tiesiog reikia lyderystės. Čia aš jaučiu čia, tas jo čia man atrodo, kokios čia, apskritai tiesiog reikia lyderystės. Aš net nežinau, kas, pavyzdžiui, aš neįsivaizduoju, kaip turėtų, kas turėtų ateiti ir ką pasakyti, kad iš tikrųjų mes sakytume, o geras, va dabar jaučiu, kad va yra paimta šita sritis j, žodžiu, kažkieno rankas, kur tikrai žino, ką daryti. Aš neįsivaizduoju, kas tai turėtų būti šiaip jau, nes man atrodo, kad kiekvieną kartą, kai ateina kažkokie, tas švietimas, vėl būna, žodžiu, vis, nu žodžiu, visada atsiranda svarbesnių dalykų, o jau šita sritis, kaip bus taip bus žodžiu, nu ir tada pykstam, kad iš tikrųjų taip ir atsitinka, kad kaip bus taip bus.

E: Mhm, pabaigai, minėjot tuos dešimtukus, ne dešimtukus, kūno kultūroje ir visur kitur. Kaip, jūsų nuomone, turėtų būti įvertinama moksleivių pažanga ugdantis būtent šita socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją?

I11: Tai, man atrodo, apskritai čia turėtų būti vienas dalykas, tai savirefleksija, nes tai irgi yra labai svarbus įgūdis, kurį mes nu įgyjam mokykloj, mokykloje apie dažniausiai neįgyjam, nu ne visose mokyklose, kai kuriose įgyja. Bet žodžiu, man atrodo, kad yra savirefleksija, apskritai, kaip tau sekėsi tame, nes čia tas irgi yra svarbus pasižiūrėjimas iš savo perspektyvos, kaip tau sekėsi, ir tada refleksija mokiniui arba mokinėi, kaip aš tave mačiau šitame visame, su tuo mokėjimu ir gebėjimu pasakyti grįžtamąjį ryšį, . . . kai mes irgi dirbam tam pačiam, nežinau stovyklose pavyzdžiui, tas yra labai svarbus momentas, kai mes su jaunais žmonėmis reflektuojam, kaip jiems sekėsi, kaip aš tave mačiau, kur tu galėtum paaugti, ir čia yra tas svarbus ir mokytojų gebėjimas pasakyti tą atgalinį ryšį apie tai, kad nekritikuoti, kad nu tai tu čia neišmokai, žodžiu, ten nežinau, kažko, ir taip toliau, bet kur tu galėtum paaugti, tai man atrodo šitas čia būtų geriausias turbūt įvertinimas kai kuriems jauniems žmonėms tai būtų nu žodžiu, bim bam, turbūt kitiems, man atrodo, tas yra labai labai svarbu, nes nu tie pažymiai, jo okei ten, nu sakau, aš nematau kaip šitose šitose kompetencijose tu gali įvertinti pažymiu, nes aš jaučiu, kad nu gi labai jau skirtingi jauni žmonės ir kažkam pasakyti po pusės metų, kad aš jaučiuosi ne normaliai, o laimingas, bus ten va tokio dydžio žingsnis, kur, iš esmės nu čia bus viso, nežinau, visų metų pasiekimas galbūt tam jaunam žmogui ir valio, ir man atrodo, iš šito tu galėsi jam labai daug reflektuoti ir padėti suprasti, ką jisai pasiekė, arba jinaį ką, kur gali ten dar eiti, kur ugdytis ir panašiai. Tai aš jaučiu jo, savirefleksija, refleksija, mokinio atgal ir tas atgalinis būtent ryšys.

E: Mhm o valstybės lygmeny, kokie galėtų būti tokie sėkmės rodikliai, kurie parodo, kaip mums sekasi ugdyti tą mokinių kompetenciją, kas galėtų atspindėti?

I11: Nu tai mūsų patyčių skaičiai sumažėję, taip, aš iš karto, žodžiu, jo, tai man atrodo šitas iš tikrųjų jaučiu, kad padarius kažkokius tyrimus, kaip jauni žmonės jaučiasi su savim, pavyzdžiui, su tuo pačiu savo kūnu, tarkim, nes yra irgi ten visuomenės sveikatos biurai kartais daro įvairius tyrimus, kur jauni

žmonės žiauriai prastai savo vertina, pavyzdžiui, savo kūno vaizdą ir panašiai. Tai atliepiant tai, kaip jie vertina savo kūną, kad savimi, pavyzdžiui, pasitiki, kad ten nežinau, gali įsivardinti savo, nežinau gerąsias arba ten teigiamas puses, pavyzdžiui, nes čia irgi yra labai sunku jauniems žmonėms kai kuriems, pasakyti tuos dalykus, tai nu žodžiu, tai tokius, man atrodo, tie tokie skaičiai galbūt parodytų arba, pavyzdžiui, mokyklose, kaip atskirose mokyklose, kaip ten, kas vyksta, kaip vertina, nežinau, visą aplinką arba savo jauseną ir panašiai. Tai nu jo, man atrodo, šitas, jaučiu, kad dabar man atrodo savižudybių skaičius ir šiaip mažėja, jeigu gerai atsimenu, tai šitas, čia klausimas aišku, kodėl, nu va čia man yra įdomu, ar ne, nes jaučiu, kad nu skirtingi dalykai, nes, kaip ir jaučiasi nelabai gerai jauni žmonės, savižudybių mažėja, tai čia okey (gerai, aut. past.) įdomu, su kuo su kuo tai susiję yra, tai šitų, kad dar labiau pamažėtų, man atrodo, tas būtų faina. Na ir va, nu tokie jau čia, tokie, tai tie globalūs visokie dalykai, kurie galbūt parodytų, kaip mums sekasi.

E: Mhm. Tai ačiū, tikrai praturtinančių įdomių įžvalgų išsakėt. Gal yra kažkas, kuo dar norėtumėt pasidalinti, ko kas nepatilpo po mano klausimais?

I11: Nu aš nežinau, aš jaučiu, kad faina būtų, kad atsižvelgtų į šitas šitas kompetencijas, kad kažkaip tas jaunimas augtų smagiau, tai va tas turbūt, nes kartais jaučiu, kad visi tie socialiniai tinklai nu prideda nebūtinai labai teigiamų, nežinau, nes tikrai kartais šiaip baisu, su kuo gyvena jauni žmonės ir ką mato tuose socialiniuose tinkluose, ir ką paskui perduoda. Tai čia norėtųsi gal labiau tokio daugiau kritinio mąstymo jiems duoti, kodėl tie socialiniai tinklai, nebūtinai yra viskas ten tiesa.

E: Gerai, ačiū, tada aš nustoju įrašinėti.